

«ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ»

Συνεργαζόμενα Τμήματα:

ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΖΩΝΩΝ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ, ΤΟ ΙΟΝΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

Σύνταξη: Δημήτριος Παπακονδύλης

**Επιβλέπων Καθηγητής: Νικόλαος Βασιλειάδης, Επίκουρος Καθηγητής
Τμήματος Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστημίου Μακεδονίας**

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απόκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Δημήτριος Παπακονδύλης

ΣΥΝΟΨΗ

Μέσω της παρούσας εργασίας, αρχικά επιχειρείται να διερευνηθεί η κωδικοποίηση του εθνικού διεθνούς δικαίου, σε όπi αφορά το Δίκαιο της Θάλασσας. Στη συνέχεια πραγματοποιείται μια σύντομη ιστορική αναδρομή αυτού, που αναδεικνύει την σημαντική εξέλιξή του στο πέρασμα των χρόνων αλλά και τα «σκοτεινά» σημεία του, τα οποία οδηγούν ορισμένα παράκτια κράτη σε αντιπαραθέσεις έως και σήμερα. Έπειτα, εξετάζονται οι οριζόμενες θαλάσσιες ζώνες, με βάση τη Σύμβαση του 1982, αλλά και τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των παράκτιων κρατών που απορρέουν από αυτή. Επίσης, τονίζεται η κρίσιμη συμβολή τρίτων κρατών στην επίλυση διμερών διαφωνιών, καθώς και τα συμφέροντα που ενδέχεται να ανακύπτουν έμμεσα για αυτά ή άλλα κράτη. Κατόπιν, γίνεται μια εκτενής αναφορά στην σημαίνοντα ρόλο της Μεσογείου, και ιδιαίτερα της ανατολικής, στο πλαίσιο αντικρουόμενων ενεργειακών συμφερόντων, καθώς και η αλληλεπίδρασή διάφορων ισχυρών παραγόντων στην περιοχή. Επισημαίνεται η σπουδαιότητα του καθορισμού θαλάσσιων ζωνών, ιδιαίτερας των ΑΟΖ, και η διασύνδεσή τους με τον ενεργειακό πλούτο της περιοχής. Ακόμα, παρουσιάζεται ο κρίσιμος ρόλος της Ελλάδας στην περιοχή, ως πιθανός ενεργειακός κόμβος, και οι ευκαιρίες που προκύπτουν για αυτή, λόγω εξεύρεσης τεράστιων ενεργειακών κοιτασμάτων σε ΑΟΖ παράκτιων κρατών της περιοχής. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται οι θαλάσσιες ζώνες οι οποίες έχουν οριοθετηθεί μέχρι σήμερα, ιδιαίτερας οι ΑΟΖ, στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, του Αιγαίου και του Ιονίου Πελάγος, καθώς και οι ανπιδράσεις των γειτονικών παράκτιων κρατών. Στη συνέχεια, γίνεται μια εκτίμηση για την στρατηγική της Ελλάδας και της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή, καθώς και τα οφελών που προσπαθούν να αποκομίσουν, ενώ στο τέλος προκύπτουν κάποια χρήσιμα συμπεράσματα για τις ταχύτερες γεωπολιτικές αλλαγές που συμβαίνουν στην περιοχή, αλλά και για τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στην χώρα μας και επιβάλλεται να εκμεταλλευτεί για να δράσει ως σταθεροποιητικός παράγοντας σε αυτή.

Λέξεις-κλειδιά: Διεθνές Δίκαιο, Δίκαιο της Θάλασσας, Θαλάσσιες Ζώνες, ΑΟΖ, Μεσόγειος Θάλασσα, Αιγαίο Πέλαγος, Ιόνιο Πέλαγος, Ενέργεια, Ελλάδα, Τουρκία

ABSTRACT

Through the present work, an attempt is initially made to investigate the codification of customary international law, as far as the Law of the Sea is concerned. Then there is a brief historical review of it, which highlights its significant development over the years and its "dark" points, which lead some coastal states in controversy to this day. Next, the defined maritime zones are examined, based on the 1982 Convention, but also the rights and obligations of the coastal states deriving from it. It also highlights the crucial contribution of third countries to resolving bilateral disputes, as well as the interests that may arise indirectly for them or other states. Then, an extensive reference is made to the significant role of the Mediterranean, and especially the eastern one, in the context of conflicting energy interests, as well as the interaction of various powerful actors in the region. The importance of defining maritime zones, especially the EEZs, and their interconnection with the energy wealth of the region is emphasized. Furthermore, the crucial role of Greece in the region is presented, as a possible energy hub, and the opportunities that arise for it, due to the discovery of huge energy deposits in the EEZ of coastal states in the region. The fourth chapter analyzes the maritime zones that have been delimited to date, especially the EEZ, in the region of the Eastern Mediterranean, the Aegean and the Ionian Sea, as well as the reactions of the neighboring coastal states. Then, an assessment is made of the strategy of Greece and Turkey in the wider region, as well as the benefits they are trying to obtain, while in the end some useful conclusions are drawn for the rapid geopolitical changes that are happening in the region, but also for the opportunities that presented in our country and must be exploited to act as a stabilizing factor in it.

Keywords: International Law, Law of the Sea, Maritime Zones, EEZ, Mediterranean Sea, Aegean Sea, Ionian Sea, Energy, Greece, Turkey.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ	4
1.1 Διεθνές δίκαιο	4
1.2 Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας: Σύντομη ιστορική αναδρομή	5
1.3 Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας ως εθιμικό διεθνές δίκαιο και αμφισημίες	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΖΩΝΩΝ	14
2.1 Γραμμές βάσης (Baselines).....	14
2.2 Θαλάσσιες ζώνες.....	15
2.3 Νησιά και βράχοι.....	22
2.4 Τρίτα κράτη	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΑ ΩΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	24
3.1 Ιστορική αναδρομή Μεσογείου	24
3.2 Η Μεσόγειος από γεωπολιτική σκοπιά.....	24
3.3 Γεωστρατηγική ανάλυση Μεσογείου	25
3.3.1 Στοιχεία διαμόρφωσης μεσογειακού περιβάλλοντος	25
3.3.2 Στρατηγική σημασία Αιγαίου Πελάγους	25
3.4 Μεσογειακός ενεργειακός πλούτος	26
3.4.1 Πηγές φυσικού αερίου	26
3.4.2 Ενεργειακή ασφάλεια Μεσογείου	27
3.5 Αγωγοί ελληνικού ενδιαφέροντος.....	27
3.5.1 Διαδριατικός αγωγός φυσικού αερίου (TAP).....	28
3.5.2 Διασυνδετήριο αγωγός φυσικού αερίου Ελλάδας – Βουλγαρίας (IGB).....	28
3.5.3 Αγωγός Eastern Mediterranean (EASTMED).....	29
3.6 Ο κομβικός ρόλος της Ελλάδας στη ΝΑ Ευρώπη	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο : ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ, ΤΟ ΙΟΝΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ	32
4.1 Οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών στο Αιγαίο Πέλαγος.....	32
4.1.1 Ιστορικό ελληνοτουρκικών θαλάσσιων διαφορών	38

4.1.2 Συμπεράσματα ελληνοτουρκικών διαφορών στο Αιγαίο με φόντο τις θαλάσσιες διεκδικήσεις.....	39
4.1.3 Διερευνητικές επαφές Ελλάδας - Τουρκίας.....	40
4.2 Οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών στο Ιόνιο Πέλαγος.....	41
4.2.1 Ελλάδα-Ιταλία.....	41
4.2.2 Ελλάδα-Αλβανία	44
4.3 Οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών στην Ανατολική Μεσόγειο	46
4.3.1 Τουρκία-Λιβύη	47
4.3.2 Ελλάδα-Αίγυπτος	53
4.3.3 Κύπρος-Τουρκία	60
4.3.4 Κύπρος-Λίβανος	62
4.3.5 Κύπρος-Αίγυπτος.....	64
4.3.6 Κύπρος-Ισραήλ	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο : ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΑΟΖ.....	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	74
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	79
ΒΙΒΛΙΑ	79
Ελληνικά	79
Ξενόγλωσσα.....	79
ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ – ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ – ΕΡΕΥΝΕΣ	79
Ελληνικά	79
Ξενόγλωσσα.....	80
ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ	81
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	81
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»: ΧΑΡΤΕΣ - ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	88
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»: ΠΙΝΑΚΕΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΩΝ.....	92

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (United Nations Convention on the Law of the Sea - UNCLOS) υπογράφηκε στις 10 Δεκεμβρίου του 1982 στην Τζαμάικα (Montego Bay). Ουσιαστικά, η υπογραφή αυτής σηματοδότησε την ολοκλήρωση της Τρίτης Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, οι εργασίες της οποίας διήρκεσαν από το 1973 έως το 1982. Παρόλα αυτά, η Σύμβαση, ξεκίνησε να ισχύει από τις 16 Νοεμβρίου 1994. Αυτή αποτελείται από 320 άρθρα χωρισμένα σε 17 μέρη, με εννέα επιμέρους παραρτήματα. (TALOS, 2006)

Πιο συγκεκριμένα, η Σύμβαση του 1982 (UNCLOS) αναθεώρησε τις προηγούμενες Συμβάσεις της Γενεύης, του 1958, που κωδικοποιούσαν το εθιμικό δίκαιο και τις κρατικές πρακτικές της εποχής και επιπλέον εισήγαγε νέες διατάξεις σχετικές με τον θαλάσσιο χώρο. Θα μπορούσε να πει κάποιος ότι αποτελεί ένα σημείο εκκίνησης για την ρύθμιση της θαλάσσιας ασφάλειας, ότι θέτει το υπόβαθρο για την διαχείριση των ωκεανών και ότι παρέχει μια ευρύτερη βάση για ομοιόμορφη διακυβέρνηση στο θαλάσσιο περιβάλλον. Υπό αυτό το πρίσμα, η Σύμβαση ουσιαστικά αποτελεί ένα πλαίσιο που εξισορροπεί τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών με τα συμφέροντα της διεθνούς κοινότητας, καθορίζει λεπτομερή όρια ναυτικών μιλίων για θαλάσσιες ζώνες και θεσπίζει κανόνες κυκλοφορίας για τη διαχείριση των ωκεανών και τις επιχειρήσεις στη θάλασσα. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα σταθερό οικοδόμημα που θέτει γερά θεμέλια σε όλη αφορά τα δικαιώματα των κρατών στον θαλάσσιο χώρο. Άλλωστε, σύμφωνα με τους Kastrisios και Tsoulos (2017, σελ.1), η Σύμβαση αντιπροσωπεύει τη διαρκή προσπάθεια των παράκτιων κρατών να κωδικοποιήσουν δικαιώματα και υποχρεώσεις σε ύδατα, τόσο γειτονικά όσο και απομακρυσμένα από την επικράτειά τους.

Με βάση την παράγραφο 1 του άρθρου 2 της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας, «η κυριαρχία ενός παράκτιου κράτους εκτείνεται, πέρα από το χερσαίο έδαφος και τα εσωτερικά του ύδατα, σε μια διπλανή θαλάσσια ζώνη, που περιγράφεται ως χωρική θάλασσα». (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982, σελ. 27) Σύμφωνα με το άρθρο 3 της ίδιας Σύμβασης, «κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το πλάτος της χωρικής του θάλασσας μέχρι ένα όριο

που δεν υπερβαίνει τα 12 ναυτικά μίλια, μετρούμενο από τις γραμμές βάσης του», ενώ σύμφωνα με το άρθρο 4 «το εξωτερικό όριο της χωρικής θάλασσας είναι η νοητή ευθεία της οποίας κάθε σημείο βρίσκεται σε απόσταση ίση με το πλάτος της χωρικής θάλασσας από το πλησιέστερο σημείο της γραμμής βάσης». (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982, σελ. 27)

Επιπλέον, βάσει του άρθρου 15, «όταν οι ακτές δύο κρατών είναι παρακείμενες ή αντικείμενες μεταξύ τους, κανένα από τα δύο κράτη δεν δικαιούται, ελλείψει συμφωνίας μεταξύ τους για το αντίθετο, να επεκτείνει τα χωρικά του ύδατα πέρα από τη μέση γραμμή, κάθε σημείο της οποίας απέχει ίση απόσταση από τα πλησιέστερα σημεία των γραμμών βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας καθενός από τα δύο κράτη. Η παραπάνω διάταξη δεν εφαρμόζεται, ωστόσο, όταν συντρέχουν ειδικές περιστάσεις (ιστορικοί, πολιτιστικοί παράγοντες ή άλλες ειδικές συνθήκες)¹ προκειμένου να οριοθετηθούν οι χωρικές θάλασσες των δύο κρατών κατά τρόπο που δεν αντίκειται σε αυτές». (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982, σελ. 30)

Σε σημεία όπου οι θαλάσσιες διεκδικήσεις των γειτονικών κρατών επικαλύπτονται, υπάρχει μια πιθανή θαλάσσια διασυνοριακή κατάσταση. Καθώς τα κράτη τείνουν να προτιμούν τα μονομερή από τα κοινά καθεστώτα δικαιοδοσίας, οι διαπραγματεύσεις για τον καθορισμό των θαλάσσιων συνόρων αντιπροσωπεύουν τη συνήθη πορεία προς αυτήν την κατάσταση. Στο πλαίσιο των διμερών διαπραγματεύσεων, το διεθνές δίκαιο γενικά, και το διεθνές δίκαιο της θάλασσας ειδικότερα, παρέχει το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνουν χώρα οι διαπραγματεύσεις. Όπως ήδη αναφέρθηκε προηγουμένως, το άρθρο 15 της Σύμβασης, που αφορά την οριοθέτηση των χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια προβλέπει την οριοθέτηση με βάση τη μέθοδο της «μέσης γραμμής-ίσης αποστάσεως», εκτός εάν τα ενδιαφερόμενα μέρη συμφωνήσουν ελεύθερα για το

¹ Η αρχή της «μέσης γραμμής- ίσης αποστάσεως», όπως διατυπώνεται στην Σύμβαση 1982, δέχεται δύο εξαιρέσεις οι οποίες μπορεί να την τροποποιούν, όταν α) υπάρχει «ιστορικός τίτλος» για κάποια θαλάσσια περιοχή και τα κράτη έχουν συμφωνήσει στην ύπαρξη του τίτλου, είτε με τη μακρόχρονη σιωπηρή παραδοχή είτε με συμφωνία αναγνώρισεως και β) όταν υπάρχουν «ειδικές περιστάσεις». Οι «ειδικές περιστάσεις» δεν προσδιορίζονται στη Σύμβαση του 1982, αλλά έτυχαν ευρείας συζητήσεως μεταξύ των κρατών κατά τη διάρκεια της διαμορφώσεως του άρθρου 15. Στις συζητήσεις, ως ειδικές περιστάσεις, τα κράτη θεωρούσαν την ύπαρξη νησιών ή άλλων νησιωτικών φυσιογνωμιών (βράχων, κοραλλιογενέσεων, σκοπέλων, υφάλων), ή καναλιών ναυσιπλοΐας, την φυσιολογική και γεωλογική δομή του θαλασσίου περιβάλλοντος και την σύσταση του βυθού και του υποθαλασσίου υπεδάφους αλλά δεν κατέληξαν σε ομόφωνη παραδοχή και τελικώς άφησαν το άρθρο 15 ανέπαφο και γενικόλογο. (Σκιαδάς, 2020)

αντίθετο ή υπάρχει ιστορικός τίτλος ή άλλες ειδικές περιστάσεις στην περιοχή που θα οριοθετηθεί. Όσον αφορά τις εκτεταμένες θαλάσσιες ζώνες της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (ΑΟΖ), όπου η Σύμβαση παρέχει στα παράκτια κράτη σημαντικά κυριαρχικά δικαιώματα (αλλά όχι απόλυτη κυριαρχία) σε σχέση με τους θαλάσσιους πόρους, τα άρθρα 74 και 83 αντίστοιχα απλώς επιδιώκουν με πανομοιότυπους γενικούς όρους την επίτευξη συμφωνίας βάσει του διεθνούς δικαίου, προκειμένου να επιτευχθεί μια δίκαιη λύση. Ως εκ τούτου, οι διατάξεις τη Σύμβασης σχετικά με την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων παρέχουν ελάχιστη καθοδήγηση ή εναλλακτικά προσφέρουν μεγάλη ευελιξία στα παράκτια κράτη. (Schofield & Arsana, 2007, σελ. 68)

Στη βάση των ανωτέρω, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξεταστεί το ζήτημα της οριοθέτησης των θαλάσσιων ζωνών στην περιοχή του Αιγαίου Πελάγους, του Ιονίου Πελάγους και της Ανατολικής Μεσογείου.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει ένας διαχωρισμός στις έννοιες της οριοθέτησης, όπως αυτές περιγράφονται από τους αγγλικούς όρους «delimitation» και «demarcation». Η οριοθέτηση με βάση τον όρο «delimitation» αναφέρεται στον καθορισμό μιας οριακής γραμμής με συνθήκη ή με άλλο τρόπο, ενώ η δεύτερη αφορά την πραγματική χάραξη μιας οριακής γραμμής στο έδαφος. Σε κάθε περίπτωση, κάθε παράκτιο κράτος δικαιούται να ορίζει θαλάσσιες ζώνες, αλλά το εύρος των ζωνών αποτελεί μέριμνα του διεθνούς δικαίου. Αυτό σημαίνει ότι το παράκτιο κράτος έχει το δικαίωμα να επεκτείνει τις θαλάσσιες ζώνες μέχρι τα όρια που επιτρέπονται από το διεθνές δίκαιο. (Rahman, 1984, σελ. 1302) Για τους σκοπούς αυτής της εργασίας, η έννοια «οριοθέτηση» εμπίπτει στην πρώτη κατηγορία του «delimitation».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

1.1 Διεθνές δίκαιο

Το διεθνές δίκαιο αποτελείται από τις συνθήκες, τις γενικές αρχές δικαίου και το εθιμικό διεθνές δίκαιο. Όσον αφορά το τελευταίο, αυτό θεσπίζεται μέσω των ενεργειών που τα κράτη αναλαμβάνουν, αναλογιζόμενα την αίσθηση των νομικών τους υποχρεώσεων. Αυτό μπορεί να μεταβληθεί μέσω της αλλαγής των καθεστώτων, των συνθηκών, καθώς και μέσω νέων και διαφορετικών νομικών κανόνων που τα κράτη υιοθετούν, με βάση αυτό που θεωρούν ότι είναι δίκαιο στα ζητήματα που αναδύονται. Το εθιμικό διεθνές δίκαιο, καθώς και το δίκαιο των συνθηκών (ειδικότερα τα τελευταία χρόνια), διαδραμάτισαν κεντρικό και συνεχή ρόλο στην εξέλιξη του δικαίου της θάλασσας. Όμως, σε αντίθεση με τις συνθήκες, η συλλογιστική πίσω από το εθιμικό διεθνές δίκαιο ίσως να είναι πιο δύσκολο να οριστεί. (Tufts University, 2021)

Παραδοσιακά, μια συγκεκριμένη πρακτική των κρατών δεν χρειάζεται να ακολουθείται καθολικά από όλα τα κράτη για να χαρακτηριστεί ως εθιμική. Χρειάζεται απλώς να εφαρμόζεται γενικά και με συνέπεια από μια αντιπροσωπευτική ομάδα κρατών, ικανών να συμμετάσχουν σε αυτήν την πρακτική. Η κρατική πρακτική αντανάκλαται στις ενέργειες που αναλαμβάνουν τα κράτη. Το σκεπτικό πίσω από τις ενέργειες ενός κράτους θεωρείται ότι εξαλείφει κάθε τυχαία πρακτική και επικεντρώνεται μόνο στο τι θέλει να πετύχει το ίδιο. Ουσιαστικά, το μεγαλύτερο μέρος της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας αντικατοπτρίζει τις πρακτικές των κρατών πριν από τη σύναψη της συνθήκης αυτής, καθώς και το αίσθημα υποχρέωσης που διακατείχε ήδη τα κράτη, σχετικά με το δίκαιο της θάλασσας. (Tufts University, 2021)

Το έθιμο αποτελεί μία από τις τέσσερις πηγές του διεθνούς δικαίου όπως περιγράφεται στο άρθρο 38(1)(b) του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και το *opinio juris*,² το οποίο λαμβάνει χώρα όταν τα κράτη ενεργούν από την πεποίθηση ότι είτε τους απαγορεύεται να κάνουν κάτι είτε είναι υποχρεωμένα να το κάνουν με βάση το διεθνές δίκαιο. Στο διεθνές δίκαιο, το

² Το *opinio juris* είναι μια συντομευμένη μορφή της λατινικής φράσης «*opinio juris sive necessitatis*», που σημαίνει «γνωμοδότηση νόμου ή αναγκαιότητας».

orinio juris είναι το υποκειμενικό στοιχείο που χρησιμοποιείται για να κριθεί εάν η πρακτική ενός κράτους οφείλεται στην πεποίθηση ότι είναι νομικά υποχρεωμένο να κάνει μια συγκεκριμένη πράξη. Το orinio juris ουσιαστικά σημαίνει ότι τα κράτη πρέπει να ενεργούν σύμφωνα με τον κανόνα, όχι απλώς από ευκολία, συνήθεια, σύμπτωση ή πολιτική σκοπιμότητα, αλλά μάλλον από αίσθηση νομικής υποχρέωσης. (Cornell Law School, 2021, Oxford Reference, 2021)

1.2 Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας: Σύντομη ιστορική αναδρομή

Από τη στιγμή που οι θάλασσες άρχισαν να χρησιμοποιούνται εντατικότερα για την διεξαγωγή του εμπορίου αλλά και πολεμικών επιχειρήσεων, στην διεθνή πολιτική τέθηκε το ζήτημα του ελέγχου και της χρήσης των θαλάσσιων υδάτων. Ήδη από τον 17ο αιώνα, τα δικαιώματα και η δικαιοδοσία ενός κράτους στον ωκεανό περιορίζονταν σε μια συγκεκριμένη υδάτινη ζώνη, με εσωτερικό όριο τις ακτές του κάθε κράτους. Τα ύδατα πέρα από αυτήν τη ζώνη θεωρούνταν διεθνή (ελεύθερες θάλασσες ή «mare liberum»). Μάλιστα, όπως περιγράφεται από τον Hugo Grotius, τον πατέρα του σύγχρονου διεθνούς δικαίου, οι θάλασσες ήταν ελεύθερες για όλα τα έθνη και δεν ανήκαν σε κανένα από αυτά. Όμως, με την πάροδο του χρόνου, πολιτικά, στρατηγικά και οικονομικά ζητήματα μεταξύ ισχυρών και λιγότερο ισχυρών κρατών προκάλεσαν εντάσεις, λόγω διαφωνιών ως προς την άσκηση της κρατικής κυριαρχίας στη θάλασσα. Δηλαδή, κατά κάποιον τρόπο, υπήρχαν διχογνωμίες ως προς την έννοια «της ελεύθερης θάλασσας» ανάλογα με τα εκάστοτε συμφέροντα. (TALOS, 2006, Tufts University, 2021)

Τελικά, γύρω στα τέλη του 18^{ου} αιώνα έγινε διεθνώς αποδεκτό ότι η θάλασσα είναι κοινή για όλη την ανθρωπότητα και κανένα κράτος δεν δικαιούται να διεκδικήσει κυριαρχία σε αυτή, με εξαίρεση μια στενή θαλάσσια ζώνη κατά μήκος των ακτών των κρατών, κυρίως για λόγους προστασίας από την πειρατεία και άλλες εχθρικές ενέργειες. Η άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου σε αυτή τη θαλάσσια ζώνη (η οποία συνιστά τον προκάτοχο της χωρικής θάλασσας) περιοριζόταν από την εμβέλεια των κανονιών στις ακτές («κανόνας πυροβολισμών κανονιού»), η οποία εκείνη την εποχή αναγνωρίστηκε ότι ήταν τρία ναυτικά μίλια και ως εκ τούτου αποτέλεσε το εύρος της ζώνης που θα μπορούσαν να διεκδικήσουν τα παράκτια κράτη (Kastrisios & Tsoulos, 2017, σελ. 1). Μέχρι και

τον 19^ο αιώνα, η άποψη περί ελεύθερων θαλασσών, ανοιχτών σε όλους, κυριάρχησε σαν επικρατούσα, αντανακλώντας τα συμφέροντα των μεγάλων θαλάσσιων δυνάμεων - και ειδικότερα της Μεγάλης Βρετανίας – ενισχύοντας έτσι, ένα σώμα δικαίου που ευνοούσε την ελεύθερη ναυσιπλοΐα και τη διεξαγωγή εμπορίου και ναυτικών επιχειρήσεων. (TALOS, 2006, Tufts University, 2021)

Αργότερα όμως, στις αρχές του 20ου αιώνα, πολλά έθνη διεκδίκησαν ευρύτερα όρια για τα χωρικά τους ύδατα και επίσης δικαιοδοσία σε εκτεταμένες περιοχές για την προστασία των ιχθυοαποθεμάτων, περιοχή γνωστή σήμερα ως «αλιευτική ζώνη» (Kastrisios & Tsoulos, 2017, σελ. 1). Ο καθορισμός των ορίων των θαλάσσιων ζωνών απέκτησε μεγάλη σημασία κατά τον 20^ο αιώνα για διάφορους λόγους. Ο πρώτος από αυτούς είναι ότι από τα τέλη της δεκαετίας του 1940, η εξερεύνηση και εκμετάλλευση των θαλάσσιων πόρων αυξήθηκε με επιταχυνόμενους ρυθμούς, και κατά συνέπεια εθνικές αξιώσεις σε περιοχές του βυθού που προηγουμένως θεωρούνταν είτε κοινή ιδιοκτησία είτε ιδιοκτησία κανενός, έκαναν την εμφάνισή τους. Ένας άλλος παράγοντας είναι η εννοιολογική αλλαγή στις αξιώσεις για την εθνική δικαιοδοσία. Πλέον, ένα κράτος μπορεί να ισχυριστεί ότι ασκεί έλεγχο σε μια σειρά δικαιοδοσιών με διαφορετικά νομικά καθεστώτα στις παρακείμενες παράκτιες θάλασσες. Επιπλέον, το όριο των διακοσίων ναυτικών μιλίων και οι σχετικές διατάξεις με την ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα, ως φυσικές προεκτάσεις των ορίων, έχουν εισαγάγει μια νέα διάσταση στο θέμα. Επιπροσθέτως, διάφορα φυσικά χαρακτηριστικά συχνά καθιστούν δύσκολη την οριοθέτηση των θαλάσσιων ορίων, ιδίως της υφαλοκρηπίδας. Παραδείγματος χάριν, η ακτογραμμή μιας χώρας μπορεί να είναι ακανόνιστη. (Rahman, 1984, σελ. 1304) Εξαιτίας, λοιπόν, όλων των προαναφερθέντων παραγόντων, το ζήτημα της οριοθέτησης θαλάσσιων ζωνών είναι ιδιαίτερα δύσκολο και περίπλοκο, ιδίως καθώς συνειδητοποιείται ολοένα και περισσότερο, η τεράστια σημασία των φυσικών πόρων στο πλαίσιο της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης κάθε κράτους.

Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η διεθνής κοινότητα αναγνώρισε ότι χρειαζόταν μια κωδικοποίηση του διεθνούς ναυτικού δικαίου, όπως αυτό ίσχυε για τη δημιουργία του θαλάσσιου χώρου των παράκτιων κρατών. Κατά συνέπεια, το 1930 η Κοινωνία των Εθνών χρηματοδότησε την διεξαγωγή μιας διάσκεψης στη Χάγη προκειμένου να συζητηθεί η κωδικοποίηση του νόμου σχετικά με τους

ελέγχους των παράκτιων κρατών εντός της χωρικής θάλασσας και τις ελευθερίες της ανοιχτής θάλασσας. Από την διάσκεψη αυτή, δεν προέκυψε κάποια Συνθήκη ούτε και κάποιο αποτέλεσμα σχετικά με την επέκταση των κρατικών αξιώσεων κυριαρχίας σε παρακείμενα ύδατα, κυρίως λόγω του πολιτικά ευαίσθητου ζητήματος της αλιείας. Παρά ταύτα, συμφωνήθηκε ότι η διάσκεψη θα έπρεπε να συγκληθεί εκ νέου σε μεταγενέστερη ημερομηνία. (TALOS, 2006, Kastrisios & Tsoulos, 2017, σελ. 1, Tufts University, 2021)

Έτσι, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών, τέθηκε εκ νέου το ζήτημα της κωδικοποίησης του διεθνούς ναυτικού δικαίου. Για αυτόν τον λόγο, συγκροτήθηκε μια επιτροπή η οποία θα εργαζόταν για την διαμόρφωση άρθρων που θα οδηγούσε σε μια συνθήκη για το δίκαιο της θάλασσας. Αυτή ξεκίνησε τις εργασίες της το 1950, υποβάλλοντας τα αποτελέσματά τους στη Γενική Συνέλευση του 1956. Στο μεταξύ, το πρώτο θαλάσσιο όριο που είχε οριοθετηθεί πέρα από τη χωρική θάλασσα, είχε ήδη δημιουργηθεί μεταξύ της Βενεζουέλας και του Τρινιντάντ και Τομπάγκο, το 1942. Αυτό καθιέρωσε το δικαίωμα στην υφαλοκρηπίδα. Το 1945, η Διακήρυξη Τρούμαν υποστήριξε ότι ένα κράτος είχε δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα του, ως επέκταση της ξηράς του. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η επέκταση του ελέγχου των ΗΠΑ σε όλους τους φυσικούς πόρους της υφαλοκρηπίδας τους, βασιζόμενες στην αρχή του εθνικού διεθνούς δικαίου σύμφωνα με την οποία ένα έθνος έχει δικαίωμα να προστατεύει τους φυσικούς του πόρους. Λίγο αργότερα, η Χιλή, το Περού και ο Ισημερινός ακολούθησαν αυτό το παράδειγμα, επεκτείνοντας την αξίωσή τους στα 200 ναυτικά μίλια για να ορίσουν τις αλιευτικές τους περιοχές. Επίσης, τα περισσότερα κράτη επέκτειναν τα χωρικά τους ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια. (TALOS, 2006, Tufts University, 2021)

Λίγο αργότερα, το 1951, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Νορβηγία προσήλθαν ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου προκειμένου να λύσουν τις διαφορές τους ως προς την χρήση ευθείων γραμμών βάσης από τις οποίες υπολογίζεται η χωρική θάλασσα. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο έκρινε υπέρ της Νορβηγίας, δηλώνοντας ότι αυτή η μέθοδος οριοθέτησης ήταν νόμιμη σε αυτή την ειδική γεωγραφική περίπτωση. (TALOS, 2006) Επίσης, θα πρέπει να αναφερθεί και η εξέλιξη της τεχνολογίας και των εξεδρών άντλησης πετρελαίου τη δεκαετία του 1960, η πρόοδος στον τομέα της αλιείας και η δυνατότητα εκμετάλλευσης

αλιευτικών υδάτων σε μεγάλη απόσταση από την ηπειρωτική χώρα. Επιπλέον, θέματα γεωπολιτικής και εθνικισμού, εκτός από το ενδιαφέρον για τους ωκεάνιους πόρους, ενίσχυσαν την επιθυμία των κρατών να διεκδικήσουν κυριαρχικά δικαιώματα σε όλο και μεγαλύτερες περιοχές του ωκεανού. Όλες αυτές οι τάσεις αύξησαν την πίεση για προσαρμογή των αρχών του εθνικού δικαίου της θάλασσας σε ένα μεταβαλλόμενο παγκόσμιο περιβάλλον. (Tufts University, 2021)

Τελικά, το 1958 ο ΟΗΕ συγκάλεσε την πρώτη Διάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας. Τα αποτελέσματα της διάσκεψης αυτής έγιναν πράξη στην Γενεύη με την υπογραφή τεσσάρων Συνθηκών. Οι Συνθήκες που υπογράφηκαν αφορούσαν την Χωρική Θάλασσα μαζί με την Συνορεύουσα Ζώνη, την Υφαλοκρηπίδα, την Ανοιχτή Θάλασσα και την αλιεία και τη διατήρηση των ζώντων πόρων στην ανοιχτή θάλασσα (Kastrisios & Tsoulos, 2017, σελ. 1, Tufts University, 2021). Οι Συνθήκες αυτές τέθηκαν σε ισχύ μεταξύ 1962 και 1966. Παρόλα αυτά όμως, αν και η Διάσκεψη κρίθηκε επιτυχής, απέτυχε να αντιμετωπίσει ορισμένα βασικά ζητήματα, συμπεριλαμβανομένου του ζητήματος του εύρους των χωρικών υδάτων στα οποία τα παράκτια κράτη θα μπορούσαν να διεκδικήσουν ευρεία κυριαρχικά δικαιώματα. (Tufts University, 2021)

Πιο συγκεκριμένα, οι Συμβάσεις της Γενεύης του 1958 προσέφεραν πολύ περιορισμένη βοήθεια στα μέρη που αντιμετώπιζαν πρόβλημα οριοθέτησης θαλάσσιων ζωνών. Κατά τη Διάσκεψη, η οριοθέτηση συζητήθηκε στο πλαίσιο των στενών ζωνών της χωρικής θάλασσας ή μιας υφαλοκρηπίδας έκτασης 200 ναυτικών μιλίων. Υπό αυτή την οπτική γωνία υιοθετήθηκε η μέθοδος της «μέσης γραμμής-ίσης απόστασης». Αλλά αυτή η μέθοδος δεν είναι εφαρμόσιμη σε όλες τις καταστάσεις, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν μεγαλύτερες αποστάσεις των 200 ναυτικών μιλίων ή εμπλέκονται ΑΟΖ ή υφαλοκρηπίδα μέχρι το εξωτερικό όριο του υφαλοπλανού. Ως αποτέλεσμα των ασαφειών των Συμβάσεων της Γενεύης, δημιουργήθηκαν σημαντικές νομικές διαφορές μεταξύ των κρατών σχετικά με την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών και της υφαλοκρηπίδας τους κατά τη δεκαετία του 1960. (Rahman, 1984, σελ. 1304)

Πρώτον, το Δικαστήριο θεώρησε τη μέθοδο της «μέσης γραμμής-ίσης απόστασης» ως μία από τις πολλές μεθόδους χάραξης ορίου υπό ορισμένες γεωγραφικές διαμορφώσεις. Δεύτερον, την αξιολόγησε ως μέθοδο η οποία δεν θα

μπορούσε να λογίζεται στο διεθνές δίκαιο σαν εθιμικός κανόνας. Τρίτον, διέκρινε την αρχή της οριοθέτησης μεταξύ αντικείμενων και παρακείμενων κρατών. Τέταρτον, τόνισε την εφαρμογή της αρχής της δικαιοσύνης κατά την οριοθέτηση των οριογραμμών. Πέμπτον, συνέστησε ότι προκειμένου να επιτευχθεί ένα δίκαιο όριο, θα μπορούσαν να εφαρμοστούν διάφοροι συνδυασμοί μεθόδων, ενώ αντίθετα καμία αυστηρή εφαρμογή οποιασδήποτε μεθόδου δεν ήταν επιτρεπτή. (Rahman, 1984, σελ. 1305)

Επιπροσθέτως, η πρώτη προσπάθεια των Ηνωμένων Εθνών για την κωδικοποίηση του δικαίου της θάλασσας το 1958, δεν συμπεριέλαβε οποιεσδήποτε διατάξεις για τη διευθέτηση διαφορών (σε καμία από τις τέσσερις συμβάσεις που εγκρίθηκαν στη διάσκεψη αυτή), με περιορισμένη εξαίρεση τη Σύμβαση για την αλιεία και τη διατήρηση των ζώντων πόρων της ανοικτής θάλασσας. Ορισμένα είδη διαφορών, με βάση αυτή την Σύμβαση, θα μπορούσαν να παραπέμπονται σε ειδική επιτροπή η οποία θα λάμβανε μία δεσμευτική απόφαση. Ακόμα, η Διάσκεψη ενέκρινε ένα προαιρετικό πρωτόκολλο που προέβλεπε ότι οποιαδήποτε διαφορά σχετικά με την ερμηνεία ή την εφαρμογή οποιασδήποτε από τις τέσσερις Συμβάσεις θα μπορούσε να παραπεμφθεί από οποιοδήποτε μέρος στο Διεθνές Δικαστήριο, εκτός εάν τα μέρη συμφωνούσαν σε διαιτησία ή σε συνδιαλλαγή μεταξύ τους. Εάν ένα από τα μέρη δεν αποδεχόταν τη σύσταση της επιτροπής συνδιαλλαγής, το άλλο μέρος θα μπορούσε να παραπέμψει το θέμα στο Διεθνές Δικαστήριο. Όμως, στην πράξη, κανένα μέρος δεν επικαλέστηκε ποτέ τις διατάξεις αυτού του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου σε οποιαδήποτε διαφορά σχετική με τις Συμβάσεις της Γενεύης. (Churchill, 2017, σελ. 217)

Δύο χρόνια αργότερα, το 1960, στην δεύτερη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στη Γενεύη, τα κράτη προσπάθησαν να επιλύσουν τα ζητήματα της χωρικής θάλασσας και της αλιευτικής ζώνης αλλά αυτή η προσπάθεια ήταν ανεπιτυχής και δεν κατέληξε σε συμφωνία (Kastrisios & Tsoulos, 2017, σελ. 1). Το 1967 ο πρεσβευτής της Μάλτας στον ΟΗΕ, Arvid Pardo, παρουσίασε μια πρόταση σύμφωνα με την οποία ο θαλάσσιος βυθός πρέπει να είναι μέρος της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας. Έξι χρόνια μετά, το 1973, συνήλθε στη Νέα Υόρκη η τρίτη Διάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας. Επί εννέα χρόνια τα κράτη

διαπραγματεύονταν τις παραμέτρους του μέχρι την ολοκλήρωση της Σύμβασης το 1982 στο Montego Bay της Τζαμάϊκα.

Οι ΗΠΑ υποστήριξαν σθεναρά την πρωτοβουλία της τρίτης Διάσκεψης και διαδραμάτισαν ηγετικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις της κατά τη διάρκεια της θητείας των κυβερνήσεων Nixon, Ford και Carter. Οι διαπραγματευτές των ΗΠΑ επικεντρώθηκαν στη διατήρηση των αρχών της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας και άλλων ζωτικών ζητημάτων ασφάλειας, καθώς και στην προστασία του δικαιώματος των ΗΠΑ να διατηρούν και να εκμεταλλεύονται τους πόρους της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης των 200 ναυτικών μιλίων. Όμως, τελικά οι ΗΠΑ όπως και άλλα κράτη δεν υπέγραψαν τελικά τη Σύμβαση εξαιτίας του Μέρους XI αυτής. (Tufts University, 2021)

Το Μέρος XI της Σύμβασης ρυθμίζει θέματα αξιοποίησης ορυκτού πλούτου πέρα από τα όρια των χωρικών υδάτων ή της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης των κρατών και προβλέπει τη λειτουργία μιας Διεθνούς Αρχής που θα επιβλέπει κάθε δραστηριότητα στο βυθό για την εξόρυξη, συλλογή και εκμετάλλευση ορυκτών και θα ρυθμίζει τα σχετικά δικαιώματα, κάτι που οι Η.Π.Α. πιστεύουν ότι είναι ενάντια στα συμφέροντά τους. Ειδικά στην περίπτωση των Η.Π.Α., η στάση τους είναι ιδιόζουσα καθώς η συμβολή τους στη διαμόρφωση του περιεχομένου της Σύμβασης ήταν καταλυτική. Η υπογραφή και μετέπειτα κύρωση της πρέπει να υπερψηφιστεί από τα δύο τρίτα των μελών της Γερουσίας. Διαχρονικά, όμως, καταγράφεται ένα πολύ μεγάλος αριθμός Γερουσιαστών που δημοσίως και εγγράφως έχουν τοποθετηθεί κατ' επανάληψη κατά της Σύμβασης, καθιστώντας απαγορευτική κάθε σχετική προσπάθεια. (Σκιαδάς, 2020)

Για να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα, το 1994 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών διαπραγματεύτηκε αυτό που έγινε γνωστό ως Συμφωνία σχετικά με την εφαρμογή του Μέρους XI του Δικαίου της Θάλασσας. Σύμφωνα με αυτή, σε περίπτωση οποιασδήποτε σύγκρουσης ή αντίφασης μεταξύ των κειμένων ή των ερμηνειών τους, θα υπερίσχυε το κείμενο της Συμφωνίας. Τυχόν κράτη που θα επικύρωναν την Σύμβαση μετά την εφαρμογή της Συμφωνίας θα δεσμεύονταν επίσης από τη Συμφωνία. Τα κράτη που επικύρωσαν τη Σύμβαση πριν από αυτή θα μπορούσαν να συναινέσουν στη Συμφωνία χωριστά. (Tufts University, 2021)

Ως προς την διεθνή ισχύ της, η Σύμβαση του 1982 θα ενεργοποιούνταν ένα χρόνο μετά την συμπλήρωση 60 κυρώσεων από τα κράτη, γεγονός που επετεύχθη το 1993. Ήδη όμως, από το 1982, παρόλο ότι αυτή υιοθετήθηκε με μεγάλη πλειοψηφία, καταψηφίστηκε από τέσσερα κράτη: Αυτά ήταν: το Ισραήλ, η Βενεζουέλα, η Τουρκία και οι Η.Π.Α. Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι τότε δήλωσαν αποχή η πρώην ΕΣΣΔ και οι χώρες του πρώην Ανατολικού Μπλοκ, η Ισπανία, η Δυτική Γερμανία, οι Κάτω Χώρες, το Λουξεμβούργο το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιταλία, το Βέλγιο, και η Ταϊλάνδη. Σήμερα, όμως, οι περισσότερες εξ αυτών έχουν υπογράψει και κύρωσε την Σύμβαση, η οποία συνιστά τον «Καταστατικό Χάρτη των Θαλασσών και των Ωκεανών» (από τα τέλη του 1994 κιόλας). Μέχρι σήμερα, ο αριθμός των κρατών που έχουν κυρώσει την Σύμβαση, υπολογιζόμενης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φτάνει τα 168, γεγονός που δείχνει την διεθνή νομιμοποίηση του συμβατικού αυτού κειμένου και την δυναμική του εθίμου που αποκτούν οι διατάξεις του. Ουσιαστικά, η δυναμική αυτή μπορεί να δεσμεύει και όσα κράτη δεν το έχουν κυρώσει ακόμα³.(Σκιαδάς, 2020)

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ακόμα ότι, κατά την περίοδο της τρίτης Διάσκεψης του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (1973-1982), οι στάσεις των κρατών για την επίλυση των μεταξύ τους διαφορών ήταν διαφορετικές σε σχέση με αυτές των δεκαετιών 1950-1960. Μέχρι τότε δεν ήταν ασυνήθιστο οι πολυμερείς συνθήκες να περιέχουν διατάξεις για την υποχρεωτική επίλυση διαφορών (οποιοδήποτε μέρος διαφωνούσε με την ερμηνεία ή την εφαρμογή μιας συγκεκριμένης συνθήκης που δεν είχε διευθετηθεί μέσω διαπραγματεύσεων ή άλλων συμφωνημένων μέσων είχε την δυνατότητα να παραπέμψει τη διαφορά για διευθέτηση σε Διεθνές Δικαστήριο ή άλλο διαιτητικό δικαστήριο χωρίς τη συγκατάθεση του άλλου μέρους). Αντίθετα με τις Συμβάσεις της Γενεύης (1958), η Σύμβαση του Montego Bay προβλέπει ότι οι οποιοσδήποτε διαφορές επιβάλλεται να επιλύονται υποχρεωτικά. Το παραπάνω συνέβη διότι:

³ Υπάρχουν δυο κατηγορίες κρατών που δεν την έχουν κυρώσει: α) Αυτά που την έχουν υπογράψει και δεν την έχουν κυρώσει (Παράκτια: Καμπότζη, Κολομβία, Ελ Σαλβαδόρ, Ιράν, Βόρειος Κορέα, Λιβύη, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα /Ηπειρωτικά: Αφγανιστάν, Μπουτάν, Μπορούντι, Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία, Αιθιοπία, Λιχτενστάιν, Ρουάντα) και αυτά που δεν την έχουν υπογράψει καθόλου (Παράκτια: Ερυθραία, Ισραήλ, Περού, Συρία, Τουρκία, Η.Π.Α., Βενεζουέλα /Ηπειρωτικά: Ανδόρα, Αζερμπαϊτζάν, Καζακστάν, Κυρζικιστάν, Άγιος Μαρίνος, Νότιο Σουδάν, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν, Ουζμπεκιστάν). (Σκιαδάς, 2020)

- Πρώτον, ορισμένα ανεπτυγμένα κράτη, συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ, κατέστησαν σαφές ότι δεν μπορούσαν να δεχτούν ορισμένες από τις προτεινόμενες ουσιαστικές καινοτομίες της Σύμβασης, οι οποίες θεωρούσαν ότι θα προκαλούσαν διαφορές, χωρίς υποχρεωτική επίλυση αυτών.
- Δεύτερον, θεωρήθηκε ότι η δυνατότητα υποχρεωτικής επίλυσης διαφορών θα προστάτευε την ακεραιότητα του κειμένου της Σύμβασης, θα εμπόδιζε την διάλυσή του ενόψει της μονομερούς κρατικής δράσης και θα εξασφάλιζε την ομοιόμορφη ερμηνεία του.
- Τρίτον, η υποχρεωτική επίλυση διαφορών θεωρήθηκε από τα αναπτυσσόμενα και τα πιο αδύναμα κράτη ως μέσο αντιμετώπισης των πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών πιέσεων των ισχυρότερων και περισσότερο ανεπτυγμένων κρατών. (Churchill, 2017, σελ. 218)

1.3 Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας ως εθιμικό διεθνές δίκαιο και αμφισημίες

Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας διέπει τα όρια της εθνικής δικαιοδοσίας στον ωκεάνιο χώρο, την πρόσβαση στις θάλασσες, τη ναυσιπλοΐα, την προστασία και τη διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, την εκμετάλλευση των έμβιων πόρων και τη διατήρηση αυτών, την επιστημονική έρευνα, την εξόρυξη στον βυθό της θάλασσας και άλλες εκμεταλλεύσεις πόρων. Καλύπτει επίσης τη διευθέτηση διαφορών, τη δημιουργία διεθνών φορέων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων και προωθεί την συνεργασία σε διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση ανακύπτοντων θαλάσσιων ζητημάτων που αφορούν τους τομείς της ασφάλειας και του περιβάλλοντος. Η Σύμβαση προσπαθεί να επιτύχει μια συνολική δίκαιη τάξη εξισορροπώντας τα συνακόλουθα δικαιώματα και οφέλη, έναντι των καθηκόντων και των υποχρεώσεων. Το γεγονός ότι η Σύμβαση είναι μια πολυμερής συνθήκη, αποδεκτή από το μεγαλύτερο μέρος του κόσμου, αποτελεί απόδειξη του γεγονότος ότι αποτελεί εθιμικό δίκαιο.

Το αξιοσημείωτο όμως είναι, ότι το καθεστώς που δημιουργείται από τη Σύμβαση διέπεται από ορισμένες αμφισημίες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το εφαρμοστέο καθεστώς που προκύπτει από νομικά πλαίσια διαφέρει από τη

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, καθώς αυτή δεν παρέχει ένα σαφώς καθορισμένο καθεστώς. Σε αυτές τις περιπτώσεις θα πρέπει να γίνει μια προσπάθεια προσδιορισμού του ίδιου του κανόνα, εάν υπάρχει. Ιδιαίτερα ασαφές είναι το πλαίσιο οριοθέτησης της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) (άρθρο 74) και της υφαλοκρηπίδας (άρθρο 83) μεταξύ κρατών με απέναντι ή παρακείμενες ακτές. Επιπλέον, τα άρθρα 74 και 83 αναφέρονται με έναν αρκετά γενικόλογο τρόπο στον καθορισμό του πώς τα ενδιαφερόμενα κράτη θα προσπαθήσουν να βρουν μια λύση στο ζήτημα της οριοθέτησης ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας. Ειδικότερα, δεν αναφέρουν ποιοι ουσιαστικοί κανόνες εφαρμόζονται όταν τα μέρη δεν καταλήξουν σε συμφωνία. Η αναφορά στο άρθρο 83 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου δεν παρέχει σαφείς κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τον τρόπο επίλυσης ενός συγκεκριμένου προβλήματος. (Seneadza, 2011, σελ. 302)

Η έλλειψη σαφών διαδικασιών εντός της Σύμβασης μπορεί να εξηγηθεί από την επιλογή των συντακτών να αφήσουν άλυτα ορισμένα πολύ αμφιλεγόμενα ζητήματα και να αποφύγουν συγκεκριμένες λύσεις που θα μπορούσαν να αποκλείσουν την αποδοχή της κωδικοποίησης της Σύμβασης στο σύνολό της. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τη Σύμβαση, τα εμπλεκόμενα κράτη σε αμφιλεγόμενα ζητήματα θαλάσσιας οριοθέτησης ανπάχθηκαν σθεναρά σε συγκεκριμένες λύσεις, οι οποίες θα ήταν υπέρ των αντίπαλων ή γειτονικών χωρών τους. Τα κράτη που αντιμετώπιζαν πολλαπλά ζητήματα οριοθέτησης, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των ακτών τους και των διαφορών τους με ενδιαφερόμενα γειτονικά κράτη, προτίμησαν ασαφείς διατάξεις που θα τους παρείχαν αρκετή ευελιξία. (Seneadza, 2011, σελ. 300-302)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΖΩΝΩΝ

Η εν λόγω Σύμβαση διακρίνει μεταξύ πέντε κύριων θαλάσσιων ζωνών (Εικόνα 1), η καθεμία με διαφορετικό νομικό καθεστώς, το εύρος των οποίων μετράται από τις γραμμές βάσης και οι οποίες δημιουργούν συγκεκριμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις για τα παράκτια κράτη. Οι θαλάσσιες αυτές ζώνες είναι τα «Εσωτερικά Ύδατα» (ΕΥ), η «Χωρική Θάλασσα» (ΧΘ), η «Συνορεύουσα Ζώνη» (ΣΖ), η «Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη» (ΑΟΖ) και η «Υφαλοκρηπίδα» (ΥΦΑΛ). Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί πως οι θαλάσσιες ζώνες έχουν εθνικό χαρακτήρα στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου και είναι δεσμευτικές για όλα τα κράτη, ανεξάρτητα από το αν έχουν προχωρήσει στην κύρωση της Σύμβασης. (Kastrisios & Tsoulos, 2017, σελ. 1, 54)

2.1 Γραμμές βάσης (Baselines)

Τι είναι όμως η Γραμμή Βάσης από την οποία μετρώνται όλες οι θαλάσσιες ζώνες; Η Γραμμή Βάσης αποτελεί μία από τις κυριότερες έννοιες της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας στο άρθρο 5. Η εν λόγω έννοια χρησιμοποιείται προκειμένου να διαχωρίζεται η ηπειρωτική χώρα και τα εσωτερικά ύδατα από τα θαλάσσια ύδατα, που ορίζονται ως το όριο από το οποίο μετράται το εύρος των θαλασσίων ζωνών.⁴ Οι Γραμμές Βάσης διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες: α. «Φυσική Ακτογραμμή» (Normal Baseline) και β. «Ευθείες Γραμμές Βάσεως» (Straight Baselines). Οι γραμμές αυτές αποτελούν και το σύνορο μεταξύ των «Εσωτερικών Υδάτων» και της «Χωρικής Θάλασσας». Έτσι, κάθε παράκτιο κράτος προκειμένου να καθορίσει ΧΘ, προσδιορίζει σε χάρτες μεγάλης κλίμακας:

- Είτε την «χαμηλότερη ρηχία» κατά την άμπωτη (άρθρο 5) και από εκεί ακολουθώντας το μήκος της «φυσικής ακτογραμμής» μετρά έως και 12νμ. το εύρος της ΧΘ (άρθρο 3). Η φυσική ακτογραμμή χρησιμοποιείται από τα κράτη όταν το μέτωπο της ακτής του ηπειρωτικού εδάφους ή των νησιών τους δεν παρουσιάζει πολυσχιδείς οδοντώσεις ή βαθιές εσοχές.

⁴ «Η συνήθης γραμμή βάσης για τη μέτρηση του εύρους της χωρικής θάλασσας είναι η γραμμή χαμηλής στάθμης κατά μήκος της ακτής, όπως επισημαίνεται σε χάρτες μεγάλης κλίμακας που αναγνωρίζονται επίσημα από το παράκτιο κράτος» (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982, σελ. 27).

- Είτε τις «Ευθείες Γραμμές Βάσης» (άρθρο 7), όταν οι ακτές του ηπειρωτικού εδάφους ή των νησιών είναι πολυεγκολπικές ή πολυσχιδείς (βαθείς οδοντώσεις ή δαντελωτές) ή στο μέτωπο της ακτής παρεμβάλλεται σε άμεση γεινίαση φραγμός ή περιδέραιο νησιών, βράχων, σκοπέλων (οι οποίοι όμως πρέπει να είναι παρακείμενοι των ακτών και μόνον όταν επάνω τους βρίσκονται φάροι ή μόνιμες τέτοιες εγκαταστάσεις), υφάλων ή κοραλλιογενών νησίδων. Από το εξωτερικό όριο των «ευθειών γραμμών βάσεως» και έως 12νμ μπορούν πλέον τα Κράτη να οριοθετήσουν την ΧΘ τους.
- Είτε συνδυασμό της «φυσικής ακτογραμμής» και των «ευθειών γραμμών βάσεως», αναλόγως της γεωφυσικής μορφής των ακτών του ηπειρωτικού εδάφους ή και των νησιών μεμονωμένα (άρθρο 14). (ΕΑΣ, 2014)

Η έννοια των γραμμών βάσης εισήχθη στο διεθνές δίκαιο με την αγγλο-νορβηγική περίπτωση, τη δεκαετία του 1950, όταν η Νορβηγία χάραξε ευθείες γραμμές κατά μήκος της ακτής της, όπως ήδη αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Πιο συγκεκριμένα, οι Ευθείες Γραμμές Βάσης θεσμοθετήθηκαν με αφορμή την υπόθεση Αλιείας μεταξύ Αγγλίας - Νορβηγίας (1951) όταν το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ΔΔΧ), επηρεάστηκε από τη γεωμορφολογία των νορβηγικών ακτών (φιόρδς - συστάδες νησιών και βράχων σε σχήμα περιδέραιου) και δέχθηκε τη νορβηγική άποψη να κλείνει με ευθείες γραμμές, που δεν απέχουν πολύ των ακτών, τις πολυσχιδείς εσοχές των παραλίων της (skjaergaard). Το Διεθνές Δικαστήριο τελικά επικύρωσε την πρακτική της Νορβηγίας και θεώρησε ότι το σύστημα των ευθειών γραμμών βάσης βρισκόταν σε συμμόρφωση με το διεθνές δίκαιο. Όπως κωδικοποιούνται στη Σύμβαση, οι γραμμές βάσης δεν μπορούν να σχεδιαστούν από υψόμετρα χαμηλής παλίρροιας, εκτός εάν κατασκευαστεί φάρος ή παρόμοια εγκατάσταση, μόνιμα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Επίσης, δεν μπορούν να σχεδιαστούν με τέτοιο τρόπο ώστε να αποκόπτουν τα χωρικά ύδατα άλλου κράτους από την ανοιχτή θάλασσα ή μια ΑΟΖ. (Kastrisios & Tsoulos, 2017, σελ. 3)

2.2 Θαλάσσιες ζώνες

- Εσωτερικά ύδατα (ΕΥ): Τα εσωτερικά ύδατα περιλαμβάνουν παράκτιες περιοχές όπως λιμάνια, ποτάμια, κολπίσκους και άλλους θαλάσσιους

χώρους εσωτερικά της γραμμής βάσης (άρθρα 8 και 11), όπου το κράτος έχει δικαιοδοσία να επιβάλλει εγχώριους κανονισμούς. Θεωρούνται τμήμα του εδάφους του κράτους και ως εκ τούτου δεν αποτελούν θαλάσσια ζώνη.⁵

- Χωρική Θάλασσα ή Αιγιαλίτιδα ζώνη (ΧΘ) (Territorial Sea -TS): Στη χωρική θάλασσα ένα παράκτιο κράτος έχει απεριόριστη δικαιοδοσία για όλες τις δραστηριότητες, εκτός εάν επιβάλλονται περιορισμοί από το νόμο. Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης, το σύνολο των παράκτιων κρατών διατηρούν το δικαίωμα επέκτασης της χωρικής τους θάλασσας μέχρι τα 12 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης τους. Στο πλαίσιο της θαλάσσιας ασφάλειας εξακολουθεί να συζητείται κατά πόσον το παράκτιο κράτος μπορεί να θεσπίσει και να επιβάλει νόμους για τον περιορισμό της κίνησης, την απαγόρευση των επιχειρήσεων θαλάσσιας ασφάλειας εντός της χωρικής θάλασσας ή μία τέτοια νομοθεσία θα ήταν επιζήμια για τη γενικότερη ελευθερία της ναυσιπλοΐας.⁶

- Συνορεύουσα Ζώνη ή Συνεχόμενη Θάλασσα (ΣΖ) (Contiguous Zone): Η συνορεύουσα ζώνη είναι μια ενδιάμεση ζώνη μεταξύ της χωρικής θάλασσας και της ανοιχτής θάλασσας που επεκτείνει τη δικαιοδοσία επιβολής του παράκτιου κράτους, με μέγιστο τα 24 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης. Το παράκτιο κράτος έχει δικαίωμα να θεσπίσει κανονισμούς εντός αυτής της ζώνης για σκοπούς πρόληψης ή πμωρίας τελωνειακών, φορολογικών και μεταναστευτικών παραβιάσεων και της λοιπής εθνικής ασφάλειας (άρθρο 33). Επίσης, μπορεί να λάβει μέτρα που αφορούν την παρακολούθηση παράνομων δραστηριοτήτων.

- Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) (Exclusive Economic Zone - EEZ): Η ΑΟΖ είναι μια άλλη ενδιάμεση ζώνη, που βρίσκεται μεταξύ της χωρικής θάλασσας (12 ναυτικά μίλια) και της ανοιχτής θάλασσας με μέγιστη έκταση τα 200 ναυτικά μίλια (άρθρο 57). Σε αυτή τη ζώνη το παράκτιο κράτος διατηρεί την αποκλειστική κυριαρχία στην εξερεύνηση, εκμετάλλευση και διατήρηση όλων των φυσικών πόρων (άρθρο 56). Ως εκ τούτου, το παράκτιο κράτος μπορεί να λάβει μέτρα για να αποτρέψει την παραβίαση από τρίτα μέρη των οικονομικών του περιουσιακών στοιχείων στον τομέα αυτό, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων,

⁵ Τα Εσωτερικά Ύδατα (ΕΥ) νομικά θεωρούνται «ωσει έδαφος», γι' αυτό ονομάζονται και «θαλάσσιο έδαφος».

⁶ Τα κράτη της Μεσόγειου και της Μαύρης Θάλασσας έχουν ορίσει ΧΘ 12νμ, πλην της Ελλάδος που έχει ορίσει 6νμ και της Τουρκίας που έχει ομοίως 6νμ στο Αιγαίο και σε μέρος των ακτών της επί της Μεσογείου έως την Αττάλεια (Antalya), αλλά έχει ορίσει εύρος 12νμ στην Μ. Θάλασσα και στην Μεσόγειο από την Antalya και ανατολικά.

της αλιείας, της βιοαναζήτησης και της αιολικής παραγωγής. Προκειμένου να διαφυλαχθούν αυτά τα δικαιώματα, το παράκτιο κράτος μπορεί να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων της επιβίβασης, επιθεώρησης, σύλληψης και δικαστικών διαδικασιών, όπως μπορεί να είναι απαραίτητα για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης με τους διεθνείς νόμους και κανονισμούς.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με το άρθρο 56 της Σύμβασης, στην ΑΟΖ το παράκτιο κράτος έχει:

- Κυριαρχικά δικαιώματα με σκοπό την εξερεύνηση και εκμετάλλευση, διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων, έμβιων ή μη, των υδάτων που γειπνιάζουν με τον βυθό και το υπέδαφός του, αλλά και διάφορων άλλων δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την οικονομική εκμετάλλευση της ζώνης, όπως η παραγωγή ενέργειας από το νερό, τα ρεύματα και τους ανέμους.
- Δικαιοδοσία όπως προβλέπεται στις σχετικές διατάξεις της Σύμβασης όσον αφορά: (i) την ίδρυση και χρήση τεχνητών νησιών, εγκαταστάσεων και κατασκευών, (ii) την θαλάσσια επιστημονική έρευνα, (iii) την προστασία και τη διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος.
- Περαιτέρω δικαιώματα και υποχρεώσεις απορρέοντα από την Σύμβαση. Κατά την άσκηση των δικαιωμάτων του και την εκτέλεση των καθηκόντων του δυνάμει της Σύμβασης στην ΑΟΖ, το παράκτιο κράτος λαμβάνει δεόντως υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις άλλων κρατών και ενεργεί κατά τρόπο συμβατό με τις διατάξεις της παρούσας.

Σύμφωνα με το άρθρο 58, στην ΑΟΖ όλα τα κράτη απολαμβάνουν των ελευθεριών της ναυσιπλοΐας, της υπερπτήσεως, της τοποθέτησης υποθαλάσσιων καλωδίων και αγωγών, καθώς και άλλες διεθνώς νόμιμες χρήσεις της θάλασσας που σχετίζονται με αυτές τις ελευθερίες. Όπως για παράδειγμα, αυτές που σχετίζονται με τη λειτουργία πλοίων, αεροσκαφών και υποθαλάσσιων καλωδίων και αγωγών (άρθρο 87). Σε περιπτώσεις, όπου η Σύμβαση δεν αποδίδει δικαιώματα ή δικαιοδοσία στο παράκτιο κράτος ή σε άλλα κράτη εντός της ΑΟΖ και προκύπτει σύγκρουση μεταξύ των συμφερόντων του παράκτιου κράτους και οποιουδήποτε άλλου κράτους, η σύγκρουση θα πρέπει να επιλυθεί στις βάσεις της δικαιοσύνης και υπό το πρίσμα όλων των σχετικών συνθηκών, λαμβάνοντας

υπόψη την σημασία των συμφερόντων των εμπλεκόμενων μερών, καθώς της διεθνούς κοινότητας στο σύνολό της (άρθρο 59).

Η ΑΟΖ, αποτελεί μέρος του «εθιμικού διεθνούς δικαίου» και σε αντίθεση με την υφαλοκρηπίδα, πρέπει να διακηρυχθεί και να οριοθετηθεί με εσωτερική νομική πράξη. ΑΟΖ μπορεί να εξαγγελθεί και να οριοθετηθεί από όλα τα κράτη, ανεξάρτητα αν έχουν κυρώσει ή υπογράψει τη Σύμβαση. Όταν οι αποστάσεις μεταξύ κρατών δεν επαρκούν για το ανάπτυγμα των 200νμ, τότε η ΑΟΖ οριοθετείται μεταξύ των κρατών με συμφωνία, με γνώμονα την αρχή της «ευθυδικίας»⁷, η οποία προκύπτει βάσει «ειδικών περιστάσεων»⁸ (π.χ ιστορικοί, πολιτιστικοί παράγοντες). Παρόλα αυτά, η πρακτική στις κατ' ιδίαν διαπραγματεύσεις μεταξύ κρατών έχει δείξει ότι οι οριοθετήσεις ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας ακολουθούν την θεμελιώδη αρχή της «μέσης γραμμής-ίσης απόστασης». (Σκιαδάς, 2020)

- Υφαλοκρηπίδα: Η υφαλοκρηπίδα διέπεται από τα άρθρα 76 και 77 της Σύμβασης. Η υφαλοκρηπίδα ενός παράκτιου κράτους περιλαμβάνει τον βυθό και το υπέδαφος των υποθαλάσσιων περιοχών που εκτείνονται πέρα από τη χωρική του θάλασσα, σε όλη τη φυσική επέκταση της χερσαίας επικράτειάς του έως το εξωτερικό άκρο του ηπειρωτικού περιθωρίου ή σε απόσταση 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας, όπου το εξωτερικό άκρο του ηπειρωτικού χώρου (υφαλοπλαίσιο) δεν εκτείνεται μέχρι την εν λόγω απόσταση. Το υφαλοπλαίσιο δεν περιλαμβάνει τον βαθύ ωκεάνιο πυθμένα με τις ωκεάνιες κορυφογραμμές του ή το υπέδαφός του. Το παράκτιο κράτος ορίζει το εξωτερικό άκρο του υφαλοπλαισίου έως 200 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας με έναν από τους παρακάτω τρόπους:

⁷ Η «ευθυδικία» επιδέχεται «υποκειμενική» ερμηνεία και δεν περιορίζεται στην αυστηρή εφαρμογή της θεμελιώδους αρχής οριοθέτησης της «μέσης γραμμής-ίσης απόστασης», την οποία μάλιστα μπορεί και να αγνοήσει. Η ίδια η Σύμβαση του 1982 δεν διευκολύνει, προσδιορίζοντας τα κριτήρια και το περιεχόμενο της. Οι μέχρι σήμερα οριοθετήσεις από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, δεν γίνονται με βάση την αρχή της «μέσης γραμμής-ίσης απόστασης», η οποία λαμβάνεται αρχικά υπόψη, αλλά τροποποιείται για να αποδοθεί η κατά την κρίση του «ευθυδικία». (Σκιαδάς, 2020)

⁸ Η «ευθυδικία» πρέπει να βασίζεται σε α) διεθνείς συμβάσεις που έχουν επικυρωθεί από δικαστήρια, β) διεθνές έθιμο και στις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου, και γ) υπάρχουσες δικαστικές αποφάσεις και θεωρητικές απόψεις (εγνωσμένου κύρους) διεθνολόγων. (Σκιαδάς, 2020)

➤ Με μία γραμμή που οριοθετείται με αναφορά στα εξωτερικά σταθερά σημεία, σε καθένα από τα οποία το πάχος των ιζηματογενών πετρωμάτων είναι τουλάχιστον 1% της μικρότερης απόστασης από το σημείο αυτό μέχρι τους πρόποδες της ηπειρωτικής πλαγιάς (υφαλοπλανές).

➤ Με μία γραμμή που οριοθετείται με αναφορά σε σταθερά σημεία που δεν υπερβαίνουν τα 60 ναυτικά μίλια από τους πρόποδες της ηπειρωτικής πλαγιάς (υφαλοπλανές). Ελλείψει αποδείξεων για το αντίθετο, το υφαλοπλανές προσδιορίζεται ως το σημείο μέγιστης αλλαγής της κλίσης στη βάση του. Τα σταθερά σημεία που περιλαμβάνουν την γραμμή των εξωτερικών ορίων της υφαλοκρηπίδας στον πυθμένα της θάλασσας, είτε δεν υπερβαίνουν τα 350 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας είτε δεν υπερβαίνουν τα 100 ναυτικά μίλια από την ισοβαθή των 2.500 μέτρων. Στις υποθαλάσσιες κορυφογραμμές, το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας δεν υπερβαίνει τα 350 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας.⁹

Το παράκτιο κράτος οριοθετεί τα εξωτερικά όρια της υφαλοκρηπίδας του, όταν η υφαλοκρηπίδα αυτή εκτείνεται πέραν των 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης, με ευθείες γραμμές μήκους που δεν υπερβαίνουν τα 60 ναυτικά μίλια. Αυτές οι ευθείες γραμμές συνδέουν σταθερά σημεία, τα οποία ορίζονται από συντεταγμένες γεωγραφικού πλάτους και μήκους. Επιπλέον, ενημερώνει εγγράφως την Επιτροπή για τα όρια της υφαλοκρηπίδας που έχει συσταθεί σύμφωνα με το παράρτημα II της Σύμβασης, σχετικά με τα όρια της υφαλοκρηπίδας του πέραν των 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης, στη βάση της δίκαιης γεωγραφικής εκπροσώπησης. Η Επιτροπή αυτή υποβάλλει συστάσεις στα παράκτια κράτη για θέματα που σχετίζονται με τον καθορισμό των εξωτερικών ορίων της υφαλοκρηπίδας τους. Τα όρια της υφαλοκρηπίδας που καθορίζονται από ένα παράκτιο κράτος βάσει αυτών των συστάσεων είναι οριστικά και δεσμευτικά. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, οι διατάξεις αυτές δεν θίγουν

⁹ Η υφαλοκρηπίδα δύναται να επεκταθεί και πέραν των 200nm, όταν η μορφολογία του υποθαλασσιού εδάφους παρουσιάζει «ωκεάνιες ράχες», τέτοιες που δημιουργούν αντικειμενικό πρόβλημα για τον ακριβή προσδιορισμό μεταξύ «υφαλοπλαισίου» και «ωκεάνιου βυθού» ώστε να μπορεί τότε να φτάσει μέχρι εκεί που ο βυθός παρουσιάζει γεωλογικά «αβυσσαλέο κρήμισμα», δηλαδή βάθος μεγαλύτερο των 2500m, αλλά τελικώς το εξωτερικό της όριο, δεν μπορεί να επεκταθεί πέραν των 100nm από την ισοβαθή καμπύλη των 2500 μέτρων, έως το ανώτατο μέγεθος των 350nm, από την ακτή. (Σκιαδάς, 2020)

το ζήτημα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας μεταξύ κρατών με απέναντι ή γειτονικές ακτές.

Όσον αφορά την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ κρατών με αντίθετες ή γειτονικές ακτές, αυτή πραγματοποιείται με διμερή συμφωνία μεταξύ των κρατών (άρθρο 38 Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου), προκειμένου να επιτευχθεί δίκαιη λύση. Εάν δεν επιτευχθεί συμφωνία εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, τα ενδιαφερόμενα κράτη προσφεύγουν στις διαδικασίες που προβλέπονται στο Μέρος XV (άρθρο 83), που αποτελείται από τα άρθρα 279-299.

Η Σύμβαση περιλαμβάνει τρία διαφορετικά, αν και αλληλένδετα, συστήματα επίλυσης διαφορών. Αυτά τα συστήματα αφορούν τους ακόλουθους τύπους διαφορών (Churchill, 2017, σελ. 26-217):

- Διαφορές μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης.
- Διαφορές σχετικά με την εξόρυξη ορυκτών στη διεθνή περιοχή του βυθού (Περιοχή). Σε αντίθεση με το γενικό σύστημα επίλυσης διαφορών, το σύστημα επίλυσης διαφορών που σχετίζεται με την εξόρυξη στην Περιοχή, εφαρμόζεται όχι μόνο σε διαφορές που αφορούν τη Σύμβαση, αλλά και σε αυτές που σχετίζονται με κανονισμούς και συμβάσεις που συντάσσονται από τη Διεθνή Αρχή Βυθού (Αρχή). Επιπλέον, τα πιθανά μέρη σε τέτοιες διαφορές περιλαμβάνουν όχι μόνο τα συμβαλλόμενα κράτη, αλλά μια σειρά μη κρατικών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένης της Αρχής, της Επιχείρησης (το εξορυκτικό σκέλος της Αρχής), των κρατικών επιχειρήσεων και των φυσικών και νομικών προσώπων. Επιπλέον, παρ' όλο που το γενικό σύστημα επίλυσης διαφορών παρέχει στους διαφωνούντες μια σημαντική επιλογή φόρουμ για τη διευθέτηση μιας διαφοράς, οι διαφορές που σχετίζονται με την εξόρυξη στην περιοχή, υπόκεινται σε ορισμένους περιορισμούς, καθώς αντιμετωπίζονται αποκλειστικά από ένα ενιαίο σώμα, το Επιμελητήριο Διαφωνιών για τον Βυθό της Θάλασσας.
- Διαφορές μεταξύ κράτους σημαίας, που ασκεί διπλωματική προστασία για λογαριασμό φυσικού ή νομικού προσώπου που κατέχει πλοίο που έχει την ιθαγένειά του, και κράτους που έχει κρατήσει τέτοιο πλοίο για εικαζόμενη παράνομη αλιεία στην ΑΟΖ του ή για αδίκημα ρύπανσης, όταν η διαφορά αφορά

την εικαζόμενη αποτυχία από το κράτος που έχει στη δικαιοδοσία του το πλοίο να απελευθερώσει αμέσως το σκάφος με καταβολή εγγύησης ή άλλης ασφάλειας.

Τέλος, βάση του άρθρου 77, το παράκτιο κράτος ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα, ουτοσώστε να εξερευνήσει και να εκμεταλλευτεί τους φυσικούς του πόρους. Τα δικαιώματα αυτά είναι αποκλειστικά υπό την έννοια ότι εάν το παράκτιο κράτος δεν εξερευνήσει την υφαλοκρηπίδα ή δεν εκμεταλλευτεί τους φυσικούς πόρους του, κανένας δεν μπορεί να αναλάβει αυτές τις δραστηριότητες χωρίς τη ρητή συγκατάθεση του παράκτιου κράτους.

- Ανοικτή Θάλασσα (ΑΘ): Πέραν των θαλάσσιων ζωνών εθνικής κυριαρχίας και εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων, το διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει και την «Ανοικτή Θάλασσα» (ΑΘ). Η ΑΘ δεν έχει τον χαρακτήρα θαλάσσιας ζώνης, αφού το διεθνές δίκαιο χαρακτηρίζει θαλάσσιες ζώνες όσες απονέμονται νομίμως στα κράτη για να ασκούν δικαιοδοσία κυριαρχίας ή κυριαρχικών δικαιωμάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 86, στην ΑΘ προσμετρούνται οι θαλάσσιες εκτάσεις που βρίσκονται έξω από την ΧΘ των κρατών, αλλά όταν έχει οριοθετηθεί ΑΟΖ, τότε σε αυτήν περιλαμβάνονται μόνο αυτές που βρίσκονται έξω από αυτήν. Η ΑΘ (ή αλλιώς «Διεθνή Ύδατα») πρέπει να είναι ελεύθερα προσβάσιμη σε όλους και ως εκ τούτου διέπεται από την αρχή των ίσων δικαιωμάτων για όλους (άρθρο 87). Επίσης, συμφωνώντας με τη Σύμβαση, όλα τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνώρισαν ότι οι ωκεανοί προορίζονται για ειρηνικούς σκοπούς, καθώς στόχος της Συνέλευσης ήταν η διατήρηση της ειρήνης, της δικαιοσύνης και της προόδου. Στην ΑΘ, κανένα κράτος δεν μπορεί να ενεργήσει ή να παρέμβει σε δικαιολογημένα και ίσα συμφέροντα άλλων κρατών. (Σκιαδάς, 2020)

Επίσης, μια ακόμη θαλάσσια ζώνη συνεχόμενη της ΧΘ, καθιερωμένη εθιμικά, η οποία μάλιστα είχε αποκρυσταλλωθεί και σε συμβατικό κείμενο στην Γενεύη το 1958, χωρίς να προσδιορίζεται για αυτήν συγκεκριμένο εύρος, είναι η «Αλιευτική Ζώνη» (Fishing Zone). Στην Σύμβαση του 1982 δεν υφίσταται αυτή, λόγω του ότι ουσιαστικά εμπερικλείεται στην ΑΟΖ. Όμως, λόγω του εθιμικού της χαρακτήρα, η «Αλιευτική Ζώνη» υπάρχει και ενεργοποιείται από ορισμένα κράτη. (Σκιαδάς, 2020) Τέλος, ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στην περίπτωση των νησιών, των βράχων, καθώς και της υφαλοκρηπίδας τους, τα οποία

διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των δικαιωμάτων των παράκτιων κρατών.

2.3 Νησιά και βράχοι

Σύμφωνα με το άρθρο 121 της Σύμβασης, ένα νησί είναι μια φυσικά σχηματισμένη περιοχή ξηράς που περιβάλλεται από νερό και βρίσκεται πάνω από αυτό κατά την φάση της παλίρροιας. Αντίστοιχα με την χερσαία επικράτεια, πλήρη δικαιώματα σε χωρική θάλασσα, συνορεύουσα ζώνη, ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα έχουν και τα νησιά και οι βράχοι (ο καθορισμός των θαλασσίων ζωνών των βράχων είναι ίδιος με αυτόν των νησιών), σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης. Μοναδική εξαίρεση των παραπάνω αποτελούν τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 3 του άρθρου 121, σύμφωνα με την οποία οι βράχοι που δεν μπορούν να συντηρήσουν στο έδαφός τους ανθρώπινη ύπαρξη ή τη δική τους οικονομική ζωή δεν δικαιούνται ΑΟΖ ή υφαλοκρηπίδας. Σημειωτέον ότι για τον καθορισμό αυτών των δύο ζωνών το παράκτιο κράτος οφείλει να παρέχει στοιχεία που να πιστοποιούν την τήρηση των συγκεκριμένων κριτηρίων. (Σκιαδάς, 2020)

2.4 Τρίτα κράτη

Στην διεθνή κοινότητα, οι σύγχρονες διεθνείς σχέσεις δεν περιορίζονται σε παραδοσιακά διμερείς σχέσεις, καθώς δραστηριότητες μεταξύ δύο κρατών μπορεί να έχουν αντίκτυπο και στα συμφέροντα άλλων. Αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα στις επί μέρους διαπραγματεύσεις και στις διεθνείς αποφάσεις που λαμβάνονται σχετικά με την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων. Η παρουσία τρίτων κρατών έχει εξελιχθεί σε καταλυτικό παράγοντα στη διαδικασία οριοθέτησης και μπορεί να επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό το τελικό αποτέλεσμα. (Χυ, 2019, σελ. 91). Όταν δύο ή περισσότερα κράτη έχουν διαφωνίες για τα θαλάσσια σύνορα και επιδιώκουν διευθέτηση μέσω διεθνούς εκδίκασης ή διαπραγμάτευσης, παρακείμενα κράτη που έχουν ακτές γειτονικές ή απέναντι από αυτές των διαφωνούντων μερών, αλλά δεν είναι μέρη στη συγκεκριμένη διαφορά, συνήθως ορίζονται ως τρίτα κράτη στη θαλάσσια οριοθέτηση. Επίσης, κατά την διαδικασία αυτή, η επέκταση μιας θαλάσσιας γραμμής μπορεί να εισέλθει σε θαλάσσιες περιοχές που διεκδικούν μη εμπλεκόμενα στην διαπραγμάτευση κράτη,

επηρεάζοντας κατά συνέπεια άμεσα τα έννομα συμφέροντα και τα δικαιώματα τρίτων κρατών. Επιπλέον, μπορεί να υπάρχουν και άλλα κράτη των οποίων τα έννομα συμφέροντα και δικαιώματα ενδέχεται να μην επηρεάζονται άμεσα, αλλά αυτά εξακολουθούν να πιστεύουν ότι έχουν κάποια περαιτέρω συμφέροντα που επηρεάζονται έμμεσα από αυτήν. (Χυ, 2019, σελ. 92)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΑ ΩΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

3.1 Ιστορική αναδρομή Μεσογείου

Η Μεσόγειος θάλασσα είναι ο χώρος όπου αναπτύχθηκαν οι μεγαλύτεροι πολιτισμοί και θρησκείες αλλά ταυτόχρονα αποτελεί θέατρο ισχυρών συγκρούσεων. Από τον 16^ο αιώνα και την κυριαρχία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, στην μετέπειτα παρουσία της Γαλλίας και της Αγγλίας στην περιοχή, στον δρόμο προς τις Ινδίες, έως και τον 19^ο αιώνα με την προσπάθεια της Ρωσίας του Μεγάλου Πέτρου για έξοδο στις θερμές θάλασσες, για πρώτη φορά. Αργότερα, κατά την περίοδο του «ψυχρού πολέμου», η περιοχή αυτή αποτέλεσε τη νότια πλευρά του ΝΑΤΟ (6^{ος} αμερικανικός στόλος) ενώ μετά το 1980 έχουμε και παρουσία του ρωσικού στόλου στην περιοχή. Στην νεότερη εποχή, ο χώρος, ιδιαίτερα στα νοτιοανατολικά, μαστίζεται από γεωπολιτικές ανακατατάξεις και ανασφάλεια. Η Ισραηλινό-παλαιστινιακή σύγκρουση εδώ και δεκαετίες, η «Αραβική άνοιξη» το 2011, η κρίση στη Συρία, ο εμφύλιος πόλεμος στην Λιβύη, το μεταναστευτικό κύμα προς την Ευρώπη και ο σύγχρονος «πόλεμος» των ΑΟΖ αποτελούν τα πιο απτά παραδείγματα. (Παρίσης, 2013, σελ. 27-41)

3.2 Η Μεσόγειος από γεωπολιτική σκοπιά

Η Μεσόγειος κατά την αρχαιότητα δεν είχε συγκεκριμένη ονομασία. Περιγράφεται είτε σαν «Η καθ' ημάς θάλασσα» από τον Στράβων,¹⁰ είτε ως «Mare Nostrum» από τους Ρωμαίους. Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι ονομασίες καταδεικνύουν την κεντρική της θέση στην παγκόσμια γεωγραφία. Χαρακτηριστικά, ο Αλκιβιάδης έπεισε τους Αθηναίους για την γεωπολιτική της σημασία, κατά την διεξαγωγή της σικελικής εκστρατείας. Αργότερα, στις αρχές του 20ού αιώνα, οι τέσσερις διαμορφωθείσες «σχολές» γεωπολιτικής (γαλλική, αμερικανική, αγγλική¹¹

¹⁰ Αυτό τον όρο τον χρησιμοποίησε για την Μεσόγειο στο έργο του Γεωγραφικά το 20μ.χ. («Η θάλασσα που μας περιβάλλει»).

¹¹ Κατά τον Μακίντερ (αγγλική σχολή), η περί Μεσογείου πολιτική θεωρία στηρίζεται αξιωματικά στην άποψη ότι όποιος κατέχει την Μεσόγειο κατέχει την καρδιά της Ευρώπης, που αποτελεί με τη σειρά της την «κεντρική κρηπίδα του κόσμου».

και γερμανική¹²⁾ την εξήραν, ως περιοχή παγκοσμίου γεωπολιτικού ενδιαφέροντος. (Καργάκος, 2017, σελ. 24-39)

Σήμερα, η γεωπολιτική της σπουδαιότητα συνδέεται και με τη σημασία της ως πολύτιμης υποθαλάσσιας ζώνης, με δυνατότητα παροχής ενέργειας στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Έτσι, ως ένα πολλά υποσχόμενο πεδίο εξόρυξης υδρογονανθράκων αποτελεί «το μήλο της έριδος» μεταξύ πολλών κρατών. Εξάλλου, η ισχύς ενός κράτους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την γεωγραφία, η οποία είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο «ανατρέφονται» οι λοιποί παράγοντες ισχύος μιας χώρας. Τέλος, η Βόρεια Αφρική συνδέεται στενά με την περιοχή της Μέσης Ανατολής και με την Ευρώπη μέσω της Μεσογείου. (Παρίσης, 2013, σελ. 23,48)

3.3 Γεωστρατηγική ανάλυση Μεσογείου

3.3.1 Στοιχεία διαμόρφωσης μεσογειακού περιβάλλοντος

Το στρατηγικό περιβάλλον¹³⁾ της Μεσογείου διαμορφώνεται από τις πολιτικές, τα συμφέροντα, τις συνεργασίες και τις αντιπαραθέσεις των κρατών που την περιβάλλουν, καθώς και από τους ανταγωνισμούς ισχύος των Μ. Δυνάμεων στην περιοχή. Ευρισκόμενη στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων (Ευρώπη, Ασία, Αφρική) αποτελεί περιοχή ιδιαίτερης γεωστρατηγικής αξίας. Μετά την είσοδο της νέας χιλιετίας, διαμορφώθηκε ένα νέο γεωπολιτικό σκηνικό στην περιοχή λόγω σημαντικών εξελίξεων στο διεθνές σύστημα (εξεγέρσεις στον αραβικό κόσμο, εξάπλωση διεθνούς τρομοκρατίας, εξεύρεση τεράστιων αποθεματικών ενεργειακών πόρων). Ιδιαίτερα στις μέρες μας, η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί φλέγον ζήτημα στη λεκάνη της Μεσογείου.

3.3.2 Στρατηγική σημασία Αιγαίου Πελάγους

Το Αιγαίο, λόγω της πλειονότητας των νησιών που το συνθέτουν αποτελεί γεωστρατηγικό σημείο «κλειδί» στην λεκάνη της Μεσογείου, καθώς εξυπηρετεί ή

¹² Κατά την Γερμανική Σχολή (Ράτσελ) η Μεσόγειος έχει πρωτεύουσα θέση στη διεκδίκηση της παγκόσμιας κυριαρχίας ως σημείο συνάντησης τριών ηπείρων

¹³ Το στρατηγικό περιβάλλον ενός κράτους είναι ο χώρος, εντός του οποίου η ηγεσία του βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με άλλα κράτη ή μη κρατικούς δρώντες με στόχο την προαγωγή της ευημερίας της χώρας. (Yarger, 2006, σελ. 17)

αντίστοιχα ανακόπτει άξονες γεωστρατηγικής επιρροής από Βορρά προς Νότο. Στις τριγύρω περιοχές του, έχει κατασκευαστεί ένα ευρύτατο δίκτυο αγωγών φυσικού αερίου και πετρελαίου, με αποτέλεσμα όποιος το ελέγχει, να ελέγχει και τις κύριες εμπορικές οδούς διακίνησης ενέργειας από ανατολικές χώρες παραγωγούς προς την Δύση. Επίσης, η κατοχή του αποτελεί και βασικό παράγοντα ελέγχου των ροών παράνομης μετανάστευσης από Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική προς Ευρώπη. (Παρίσης, 2013, σελ. 227-228)

3.4 Μεσογειακός ενεργειακός πλούτος

Η Μεσόγειος θάλασσα αποτελεί μία από τις περιοχές με τη μεγαλύτερη θαλάσσια κυκλοφορία, κυρίως λόγω μεταφοράς ενέργειας με πλοία από λιμάνια της Ανατολικής Μεσογείου. Στην περιοχή βρίσκονται δύο από τις σημαντικότερες γεωοικονομικές ζώνες παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου παγκοσμίως (Μ. Ανατολή, Β. Αφρική),¹⁴ ενώ σημαντικό μέρος του πετρελαίου της Σαουδικής Αραβίας διακινείται μέσω αυτής.¹⁵ Επιπλέον, αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου προερχόμενοι από την Κασπία θάλασσα, την Μέση Ανατολή και τον Καύκασο διατρέχουν τις ανατολικές της ακτές διαμέσου Τουρκίας,¹⁶ Συρίας και Λιβάνου ενώ ταυτόχρονα υποθαλάσσιοι αγωγοί διοχετεύουν το φυσικό αέριο της Λιβύης και της Αλγερίας στην Ευρώπη. Συνεπώς, με βάση τα παραπάνω καθίσταται ολοφάνερη η ενεργειακή της αξία της Μεσογείου. (Παρίσης, 2013, σελ. 106)

3.4.1 Πηγές φυσικού αερίου

Η ανατολική λεκάνη της Μεσογείου παρομοιάζεται με ένα νέο «Περσικό Κόλπο», λόγω των πλούσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.¹⁷ Οι εύθραυστες ισορροπίες στην περιοχή, απειλούνται από τον «πόλεμο» των γεωτρήσεων που έχει ξεσπάσει, με «μήλο της έριδος» τα κοιτάσματα αυτά. Στον «πόλεμο» αυτό, εκτός από τα κράτη της Μεσογείου μετέχουν και διεθνείς παίχτες (ΗΠΑ, Ρωσία,

¹⁴Η Λιβύη και η Αλγερία αποτελούν τις 2 από τις 3 μεγαλύτερες παραγωγούς πετρελαίου και φυσικού αερίου στην αφρικανική ήπειρο.

¹⁵Η Σαουδική Αραβία παράγει τις μεγαλύτερες ποσότητες πετρελαίου στην υφήλιο.

¹⁶Στη ΝΑ Τουρκία λειτουργεί από το 2006 ο ενεργειακός κόμβος του Τσεϊχάν, στον οποίο συγκεντρώνεται ενέργεια από διάφορες κατευθύνσεις.

¹⁷Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Πολιτικής Εγγύς της Ουάσιγκτον (WIWEP): «Η λεκάνη της Μεσογείου περιέχει τα μεγαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου του κόσμου».

Κίνα, NATO, ΕΕ), τα αντικρουόμενα συμφέροντα των οποίων δημιουργούν ισορροπία ισχύος στην περιοχή. Τα πρώτα κοιτάσματα φυσικού αερίου ανακαλύφθηκαν το 2009 (Ταμάρ) και το 2010 (Λεβιάθαν) επί της Ισραηλινής ΑΟΖ. Αργότερα, το 2011 η ιταλική εταιρία ENI ανακάλυψε το κοίτασμα «Αφροδίτη» στην κυπριακή ΑΟΖ, ενώ η ίδια εταιρία το 2015 προχώρησε στην εύρεση του μεγαλύτερου κοιτάσματος αερίου της Μεσογείου (ZOP), στην ΑΟΖ της Αιγύπτου. Μέχρι σήμερα οι οριοθετημένες ΑΟΖ στην περιοχή είναι μεταξύ:

- Κύπρου και Αιγύπτου (2003)
- Κύπρου και Λιβάνου (2007)
- Κύπρου και Ισραήλ (2010)
- Τουρκίας και κατεχομένων Κύπρου (2011)
- Τουρκίας και Λιβύης (2019)
- Ελλάδας και Αιγύπτου (2020) (Συρίγος 2020)

3.4.2 Ενεργειακή ασφάλεια Μεσογείου

Η σημασία της Μεσογείου ως ενεργειακού κόμβου είναι πάρα πολύ μεγάλη. Έτσι, οι λόγοι που η ενεργειακή ασφάλεια έχει μετατραπεί σε μείζον θέμα διεθνούς ασφαλείας είναι οι παρακάτω:

- Υψηλή εξάρτηση της Ευρώπης από υδρογονάνθρακες.¹⁸
- Αυξημένες ενεργειακές ανάγκες αναδυόμενων δυνάμεων (Κίνα, Ινδία).
- Επικείμενη εξάντληση ορυκτών καυσίμων μετά το 2050.
- Προβλήματα που αναδύονται λόγω της κλιματικής αλλαγής.
- Ενδιαφέρον χωρών για χρήση πυρηνικής ενέργειας.
- Ένοπλες απειλές κατά του ενεργειακού εφοδιασμού (τρομοκρατικές επιθέσεις ή πειρατεία).
- Πολιτική αστάθεια χωρών παραγωγής ενέργειας. (Παρίσης, 2013,σελ. 191-192)

3.5 Αγωγοί ελληνικού ενδιαφέροντος

¹⁸ Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί σημαντικό θέμα προβληματισμού για την ΕΕ (το 65% των εισαγωγών φυσικού αερίου και πετρελαίου της Ευρώπης διέρχονται από την Μεσόγειο).

3.5.1 Διαδριατικός αγωγός φυσικού αερίου (TAP)

Ως μέρος του νοτίου διαδρόμου φυσικού αερίου¹⁹, ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου (Trans Adriatic Pipeline-TAP) παρέχει μια οικονομικά αποδοτική διαδρομή μεταφοράς φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Ο TAP ξεκινά από τους Κήπους στα ελληνοτουρκικά σύνορα, όπου έχει συνδεθεί με τον αγωγό φυσικού αερίου της Ανατολίας (Trans Anatolian Pipeline - TANAP) και διασχίζει τη Βόρεια Ελλάδα κατευθυνόμενος δυτικά προς την Ιεροπηγή Καστοριάς και τα ελληνοαλβανικά σύνορα. Στη συνέχεια, περνώντας από την Αλβανία και την Αδριατική θάλασσα, ο αγωγός εξέρχεται στη νότια Ιταλία, όπου συνδέεται με το ιταλικό δίκτυο διανομής φυσικού αερίου. Η όδευση του TAP μπορεί να διευκολύνει την προμήθεια φυσικού αερίου στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και μέσω της Ιταλίας, παρέχονται ποικίλες δυνατότητες για περαιτέρω μεταφορά αερίου της Κασπίας στις ευρύτερες ευρωπαϊκές αγορές.²⁰ (tap-ag.gr, 2021)

Το Αζερμπαϊτζάν προώθησε τον αγωγό νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου, καθώς και τον αγωγό πετρελαίου Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν, ως μέσο εμβάθυνσης των οικονομικών, αλλά και πολιτικών, σχέσεων μεταξύ Μπακού και ΕΕ και το θεωρεί απαραίτητο μέσο για τη διατήρηση της πολιτικής κυριαρχίας του. (European Parliament, 2018)

3.5.2 Διασυνδετήριος αγωγός φυσικού αερίου Ελλάδας – Βουλγαρίας (IGB)

Η ενεργοποίηση του TAP, εκτός του γεγονότος ότι αναμένεται να ενισχύσει τον ανταγωνισμό στην εγχώρια αγορά, αποτέλεσε παράλληλα καθοριστικό βήμα ώστε να εξελιχθεί η χώρα μας σε διαμετακομιστικό κόμβο (hub), καθώς η κατασκευή του έπαιξε καταλυτικό ρόλο στη δρομολόγηση της υλοποίησης του Διασυνδετήριου Αγωγού Φυσικού Αερίου Ελλάδας – Βουλγαρίας (Interconnector Greece – Bulgaria - IGB). Μέσω του αγωγού αυτού η χώρα μας αναμένεται να

¹⁹ Ο νότιος διάδρομος φυσικού αερίου αποτελεί μία από τις πιο σύνθετες αλυσίδες φυσικού αερίου που αναπτύχθηκαν ποτέ. Συγκεκριμένα, διασχίζει επτά χώρες, έχει μήκος 3.500χλμ. και περιλαμβάνει τρία έργα κατασκευής αγωγών:

Αγωγός Νότιου Καυκάσου (SCPX): Αζερμπαϊτζάν - Γεωργία

Αγωγός Φυσικού Αερίου Ανατολίας (TANAP): Τουρκία

Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου (TAP): Ελλάδα – Αλβανία – Ιταλία (tap-ag.gr, 2021)

²⁰ Η έναρξη της λειτουργίας του Διαδριατικού Αγωγού Φυσικού Αερίου (TAP) έγινε στις 15 Νοεμβρίου 2020 ενώ οι πρώτες ποσότητες αερίου έφτασαν στην Ελλάδα, στη Βουλγαρία και στην Ιταλία την 31 Δεκεμβρίου 2020. (tap-ag.gr, 2021)

αποτελέσει αφετηρία του λεγόμενου Κάθετου Διαδρόμου, που φιλοδοξεί να ενώσει το Αιγαίο με την Κεντρική Ευρώπη. Μία από τις σημαντικές «αποστολές» του αγωγού αυτού είναι η μεταφορά αερίου, το οποίο θα καταφθάνει στη χώρα μας μέσω του TAP, στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Ουγγαρία. Η κατασκευή του IGB βρίσκεται ήδη σε πλήρη εξέλιξη, με στόχο να ολοκληρωθεί έως το τέλος του 2021, θα έχει μήκος 182 χλμ. ενώ θα ξεκινά από την Κομοτηνή (όπου και θα διασυνδέεται με τον TAP) και θα καταλήγει στη Στάρα Ζαγόρα στη Βουλγαρία.

Επίσης, τη συγκεκριμένη «πύλη» θα αξιοποιεί και ο πλωτός τερματικός σταθμός αποθήκευσης και επαναεριοποίησης υγροποιημένου αερίου (Floating Storage Regasification Unit - FSRU) που πρόκειται να εγκατασταθεί στην Αλεξανδρούπολη. Ο FSRU θα αναβαθμίσει τη γεωστρατηγική θέση της Ελλάδας ως κόμβου διαμετακόμισης φυσικού αερίου, καθώς θα καταργήσει τον αποκλεισμό των υπόλοιπων κρατών στην περιοχή από την πρόσβασή τους σε υγροποιημένο φυσικό αέριο (Liquefied Natural Gas - LNG), με δεδομένο ότι δεν έχουν τη δυνατότητα ανάπτυξης ανάλογων υποδομών. (Δεληγιάννης, naftemporiki.gr, 2021)

3.5.3 Αγωγός Eastern Mediterranean (EASTMED)

Το πάζλ των διεθνών διασυνδέσεων για τη διακίνηση φυσικού αερίου συμπληρώνει το σχέδιο κατασκευής του αγωγού EASTMED, ο οποίος αποσκοπεί στην μεταφορά φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα της λεκάνης της Λεβαντίνης στις αγορές της δυτικής Ευρώπης, μέσω της Ελλάδας και της Κύπρου. Μετά την ανακάλυψη κοιτασμάτων αερίου στην ισραηλινή και κυπριακή ΑΟΖ (2009-2011), καθώς και στην λεκάνη της Λεβαντίνης (2015), η Κύπρος, το Ισραήλ, η Ελλάδα και η Ιταλία υπέγραψαν ένα μνημόνιο συνεννόησης στις 05 Δεκεμβρίου 2017, για να διερευνήσουν την κατασκευή ενός αγωγού για μεταφορά του φυσικού αερίου της Μεσογείου στην ευρωπαϊκή αγορά. Ο εν λόγω αγωγός ονομάστηκε EASTMED και αποτελεί προτεραιότητα της ΕΕ για μερική απεξάρτηση από το αέριο της Ρωσίας. Ωστόσο, πρόκειται για έργο υψηλού κόστους, αντικρουόμενων παγκόσμιων συμφερόντων στην περιοχή και αμφίβολης τελικής απόδοσης. Επιπλέον, τα συμφέροντα των ιδιωτικών εταιρειών κατασκευής του στο μέλλον, θα καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό το ποσοστό ολοκλήρωσής του. (European Parliament, 2018)

Βάσει των μέχρι τώρα γνωστών τεχνικών στοιχείων, ο EASTMED θα έχει συνολικό μήκος 1,188 χλμ., 783 από τα οποία θα είναι υποθαλάσσια ενώ τα υπόλοιπα δια ξηράς, θα διέρχονται μέσω της δυτικής Πελοποννήσου, για να καταλήξουν στην Θεσπρωτία όπου και θα γίνει η διασύνδεση με τον Ελληνοϊταλικό Διασυνδετήριο Αγωγό (Interconnector Greece – Italy - IGI). Οι δύο αγωγοί συμπεριλαμβάνονται στα έργα κοινής προτεραιότητας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, πράγμα που είναι ενδεικτικό του μεγάλου ενδιαφέροντος που ήδη υπάρχει από πλευράς Βρυξελλών.²¹ (Σταμπόλης, energia.gr, 2016)

Επίσης, σημαντική υποστήριξη για την κατασκευή του EASTMED υπάρχει και εκ μέρους των ΗΠΑ. Αυτό το γεγονός καταδεικνύεται και με την επίσκεψη του Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ (Μάικ Πομπέο) στη Θεσσαλονίκη στις 28 Σεπτεμβρίου 2020. Η αποτίμηση της υπήρξε ιδιαίτερα θετική, λαμβάνοντας υπόψη την δυνατότητα της χώρας μας, μέσω των υφιστάμενων και μελλοντικών ενεργειακών διασυνδέσεων στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, να εξελιχθεί πολύ σύντομα, έως το 2023, ως το ενεργειακό αντίβαρο της Τουρκίας. (Σταμπόλης, foreignaffairs.gr, 2021)

3.6 Ο κομβικός ρόλος της Ελλάδας στη ΝΑ Ευρώπη

Παρόλο που η Τουρκία αποτελεί τον μεγάλο ενεργειακό παίκτη της περιοχής, η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια διαδραματίζει κομβικό ρόλο στο υπό διαμόρφωση νέο ευρωπαϊκό ενεργειακό τοπίο. Ενώ μέχρι τώρα κάλυπτε το 70% των εισαγωγών φυσικού αερίου από την Ρωσία, η κατάσταση αυτή είναι πιθανόν να διαφοροποιηθεί λόγω αυξημένων εισαγωγών LNG και της λειτουργίας του αγωγού TAP, η βασική διαδρομή του οποίου διέρχεται μέσω Ελλάδας. Αν και το μεγαλύτερο μέρος των ποσοτήτων αερίου, που προέρχονται από το Αζερμπαϊτζάν μέσω του TAP, έχουν ως προορισμό τις αγορές της Ευρώπης, η Ελλάδα θα καλύπτει περίπου το 1/5 των τρεχουσών αναγκών κατανάλωσης. Παράλληλα, από το 2023 θα λειτουργούν δύο ακόμα τερματικοί σταθμοί LNG στην

²¹ Ο προϋπολογισμός του EASTMED είναι της τάξης των 8-12 δισεκατομμυρίων ευρώ και είναι δύσκολο σε αυτό το στάδιο να προδικάσει κάποιος την μελλοντική πορεία του. Το μόνο σίγουρο είναι ότι αυτή την περίοδο παρατηρείται μία σύγκλιση ενδιαφέροντος μεταξύ των κυβερνήσεων των τριών κρατών και της ΕΕ και των ΗΠΑ, τόσο σε πολιτικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο, ενώ τα γεωλογικά και τεχνικά στοιχεία δρουν θετικά και υποστηρικτικά της απόφασης για περεταίρω ενδεδειγμένη εξέταση του όλου θέματος.

Αλεξανδρούπολη και στους Αγίους Θεοδώρους.²² Έτσι, μέσω αυξημένων εισαγωγών LNG, η Ελλάδα θα προσπαθήσει τα επόμενα χρόνια να διαφοροποιήσει τις πηγές προμήθειας της, με τις ΗΠΑ να αποτελούν μια από αυτές. Με τρία ακόμα σημαντικά έργα υποδομών στην περιοχή, τον υπό κατασκευή διασυνδετήριο αγωγό φυσικού αερίου Ελλάδας – Βουλγαρίας (IGB), τον υπό μελέτη αγωγό Θεσσαλονίκης – Σκοπίων και την μέλλουσα να δημοπρατηθεί μονάδα υπόγειας αποθήκευσης South Kavala στην Θάσο,²³ η Ελλάδα διασφαλίζει την θέση της ως βασικού εναλλακτικού προμηθευτή αερίου στη ΝΑ Ευρώπη. (Σταμπόλης, foreignaffairs.gr, 2021)

Η κινητήριος δύναμη της επιθετικότητας της Τουρκίας είναι ο ρόλος που φιλοδοξεί να διαδραματίσει ως περιφερειακή δύναμη στην περιοχή. Παρόλα αυτά, η αλλαγή της μέχρι τώρα πολιτικής κατευνασμού από την Ελλάδα και η διεκδίκηση θαλάσσιων δικαιωμάτων και ανάληψη ενεργού παράγοντα στην περιοχή αλλάζει τα δεδομένα. Η σύσφιξη των σχέσεων της με το Ισραήλ, την Κύπρο και την Αίγυπτο αποτελούν εμπόδιο στα σχέδια της Τουρκίας να ελέγξει την περιοχή. Η συνεργασία με τις χώρες αυτές σε διάφορους τομείς (ενέργεια, γεωργία, τουρισμός, συνεκπαίδευση ένοπλων δυνάμεων), δημιουργούν νέες ευκαιρίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατασκευή του EASTMED, η οποία τυγχάνει και της υποστήριξης των ΗΠΑ, της Γαλλίας και της Ιταλίας. Άλλωστε, η κατασκευή του αγωγού αποτελεί πλέον νόμο των ΗΠΑ.²⁴ Επιπλέον, η πρόσφατη απόρριψη του τουρκολιβυκού μνημονίου από Ισραήλ, Αίγυπτο, Γαλλία, Ιταλία, ΗΠΑ, οι οριοθετήσεις ΑΟΖ με Ιταλία και Αίγυπτο, η συμμαχία με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η ανακήρυξη επέκτασης χωρικών υδάτων 12 ναυτικών στο Ιόνιο Πέλαγος αναδεικνύουν την σημαντική ελληνική δραστηριότητα σε διπλωματικό επίπεδο. (Παιδή, idea.uom.gr, 2020)

²² Οι πλωτές μονάδες-εγκαταστάσεις της Gastrade στην Αλεξανδρούπολη (FSRU) και της Motoroil στους Αγίους Θεοδώρους (LNG).

²³ Εν εξέλιξη είναι οι διαδικασίες για την μετατροπή του εξαντλημένου κοιτάσματος υδρογονανθράκων στη Νότια Καβάλα σε υποθαλάσσια αποθήκη φυσικού αερίου. Η υποδομή θα διασφαλίσει την επάρκεια τροφοδοσίας της χώρας μας με φυσικό αέριο, με δεδομένο ότι το φυσικό αέριο θα αποτελέσει «καύσιμο-γέφυρα» τα επόμενα χρόνια για το εγχώριο ενεργειακό μίγμα, στο πλαίσιο απολιγνιτοποίησης της εγχώριας ηλεκτροπαραγωγής, αλλά και της ενίσχυσης του ρόλου των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ). Το έργο θα ενισχύσει τις προοπτικές μετατροπής της Ελλάδας σε περιφερειακό κόμβο, δρώντας επίσης θετικά και στην ευελιξία της ελληνικής αγοράς. (Δεληγιάννης, naftemporiki.gr, 2021)

²⁴ Πηγή: (kathimerini.gr, 2019)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο : ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ, ΤΟ ΙΟΝΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

4.1 Οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών στο Αιγαίο Πέλαγος

Τα ζητήματα στο Αιγαίο μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας εμπίπτουν σε διάφορες κατηγορίες, μεταξύ των οποίων και η οριοθέτηση/επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων από 6 έως 12 ναυτικά μίλια, συνεπικουρούμενη από την οριοθέτηση και εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας. (Siousiouras & Chrysochou, 2014, σελ. 13)

Πιο αναλυτικά, αναφορικά με τα χωρικά ύδατα, η Ελλάδα και η Τουρκία βρίσκονται σε αντίθεση, καθώς η Ελλάδα έχει οριοθετήσει τα χωρικά της ύδατα στα 6 ναυτικά μίλια γύρω από τα νησιά της, ενώ διατηρεί το δικαίωμα να τα επεκτείνει στα 12 ναυτικά μίλια στην περιοχή. Σύμφωνα με το άρθρο 3 της UNCLOS III, κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το πλάτος της χωρικής του θάλασσας μέχρι ενός ορίου, το οποίο δεν υπερβαίνει τα 12 ναυτικά μίλια, μετρούμενο από τις γραμμές βάσης που καθορίζονται σύμφωνα με την Σύμβαση. Παρά ταύτα, αν η Ελλάδα επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια, η Τουρκία θα επικαλεστεί το *casus belli* (αίτια πολέμου), το οποίο ψηφίστηκε από την τουρκική εθνοσυνέλευση το 1995. Αυτό υφίσταται διότι στην περίπτωση αυτή, τα τουρκικά εμπορικά πλοία θα αναγκαζόντουσαν να περάσουν μέσα από τα ελληνικά χωρικά ύδατα για να εισέλθουν στην περιοχή της Μεσογείου. Επίσης, τα τουρκικά πολεμικά πλοία δεν θα μπορούσαν πλέον να ασκούνται σε διεθνή ύδατα, η έκταση των οποίων θα περιοριζόνταν σημαντικά στην περιοχή του Αιγαίου, και θα χρειαζόνταν για αυτόν τον σκοπό την άδεια της Ελλάδος για να διέλθουν από τα χωρικά της ύδατα. (Axt, 2021, σελ. 142)

Περαιτέρω, η Ελλάδα υποστηρίζει ότι τα νησιά έχουν τα ίδια δικαιώματα με την ηπειρωτική επικράτεια. Ως εκ τούτου, η ΑΟΖ της Ελλάδας στον χώρο του Αιγαίου θα πρέπει να είναι καθορισμένη μεταξύ των ελληνικών νησιών που βρίσκονται στο ανατολικό Αιγαίο και της τουρκικής ηπειρωτικής επικράτειας. Η Τουρκία όμως, από την πλευρά της, διαφωνεί με αυτή την άποψη, υποστηρίζοντας ότι παράλο που η UNCLOS III εκχωρεί κατ' αρχήν τα ίδια δικαιώματα στα νησιά όπως και στην ηπειρωτική επικράτεια, αυτά τα δικαιώματα δεν μπορούν να

διεκδικηθούν στην «ειδική περίπτωση» της Ανατολικής Μεσογείου και κατέπεκταση του Αιγαίου Πελάγους. Σύμφωνα με αυτήν, τα ελληνικά νησιά όπως και η νήσος Κύπρος δεν δικαιούνται ΑΟΖ αντίστοιχης με το χερσαίο έδαφος, καθώς «στηρίζονται» στην υφαλοκρηπίδα της ηπειρωτικής χώρας της Ανατολίας. (Αxt, 2021, σελ. 142)

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να διευκρινιστούν ορισμένες θέσεις της Τουρκίας σχετικά με το Δίκαιο της Θάλασσας. Η Τουρκία δίνει περισσότερη έμφαση στην υφαλοκρηπίδα και δεν προβλέπει οριοθέτηση ΑΟΖ. Αυτό παραπέμπει στην τουρκική θέση, ότι τα νησιά σε ορισμένες περιοχές (σχεδόν αποκλειστικά στο Αιγαίο) δεν έχουν το δικαίωμα διεκδίκησης ξεχωριστών δικών τους θαλάσσιων ζωνών πέραν των χωρικών τους υδάτων ή σε περίπτωση δημιουργίας τέτοιων ζωνών, αυτές θα πρέπει να είναι μειωμένης ικανότητας. Μάλιστα από την δεκαετία του 1970, η Τουρκία άρχισε να υποστηρίζει ότι τα νησιά του Αιγαίου βρίσκονται στην υφαλοκρηπίδα της Ανατολίας (Τουρκία) και, κατά συνέπεια, δεν έχουν δική τους υφαλοκρηπίδα. Το θέμα αυτό αποτέλεσε αντικείμενο διαμάχης μεταξύ της τουρκικής και της ελληνικής αντιπροσωπείας κατά την Τρίτη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. (Ioannidis, 2014)

Κατά τη διάρκεια αυτής, η Τουρκία υποστήριξε ότι το Αιγαίο είναι μια ημίκλειστη θάλασσα, με ιδιαίτερα γεωγραφικά και γεωλογικά χαρακτηριστικά, με μεγάλο αριθμό νησιών, βραχονησίδων και βράχων, πολύ κοντά στις μικρασιατικές ακτές. Ο συνδυασμός όλων αυτών των χαρακτηριστικών αποτελούσε, κατά την τουρκική άποψη, μια «ειδική περίπτωση» που απαιτούσε ειδική μεταχείριση της Τουρκίας ως προς την τήρηση των κανόνων του Δικαίου της Θάλασσας. Έτσι, οποιαδήποτε ζητήματα προέκυπταν θα έπρεπε να αντιμετωπιστούν με την εφαρμογή ad hoc συμφωνιών, οι οποίες θα λάμβαναν υπόψη αυτήν την «ειδική περίπτωση». (Siousiouras & Chrysochou, 2014, σελ. 18)

Τελικά όμως, δυνάμει του άρθρου 121 παράγραφος 2 της UNCLOS, η Διάσκεψη αναγνώρισε τα δικαιώματα των νησιών να δημιουργούν θαλάσσιες ζώνες. Το άρθρο 121 της UNCLOS αντικατοπτρίζει το εθνικό δίκαιο και κατά συνέπεια ισχύει και για κράτη που δεν την έχουν υπογράψει. Παρόλα αυτά, αξίζει να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι σε περιπτώσεις θαλάσσιων οριοθετήσεων, ο

θαλάσσιος χώρος που μπορεί να διεκδικήσει ένα νησί μπορεί να μειωθεί ανάλογα με τις περιστάσεις. Ως εκ τούτου, αν και κατ' αρχήν τα νησιά δεν στερούνται των δικαιωμάτων που τους παρέχονται από το άρθρο 121 της UNCLOS, ενδέχεται να μην τους παρέχεται πάντα πλήρης επιρροή στην οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων. Ωστόσο, σίγουρα αναγνωρίζεται στα νησιά η ικανότητά τους να δημιουργούν θαλάσσιες ζώνες. (Ioannidis, 2014)

Επιπλέον, σε όπι αφορά το τουρκικό επιχείρημα όπι τα ελληνικά νησιά στο Αιγαίο βρίσκονται πάνω στην υφαλοκρηπίδα της Τουρκίας, αυτό έχει εξασθενήσει σοβαρά μετά την εισαγωγή της έννοιας της ΑΟΖ και την επικράτηση του «κριτηρίου απόστασης» στην θαλάσσια οριοθέτηση έναντι του «γεωλογικού κριτηρίου». Πιο συγκεκριμένα, το κριτήριο της απόστασης προβλέπει όπι το πλάτος του θαλάσσιου χώρου που παρέχεται σε ένα κράτος πρέπει να υπολογίζεται σύμφωνα με μια σταθερή απόσταση που μετράται από την ακτή. Αντίθετα, η αποδοχή του γεωλογικού κριτηρίου θα επέτρεπε σε ένα κράτος να διεκδικήσει τα θαλάσσια ύδατα που βρίσκονται πάνω από τη «φυσική επιμήκυνση» της επικράτειάς του, ανεξάρτητα από την απόσταση από την ακτογραμμή του. (Ioannidis, 2014)

Το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας τέθηκε εν αμφιβόλω τον Νοέμβριο του 1973, όταν η τουρκική κυβέρνηση παραχώρησε ζώνες έρευνας για εξόρυξη καυσίμων, στην Τουρκική Κρατική Εταιρεία Πετρελαίων στην περιοχή που βρίσκεται μεταξύ των ελληνικών νησιών Λέσβου, Σκύρου, Λήμνου και (δυτικά) της Σαμοθράκης. Αργότερα, τον Ιούλιο του 1974 εξέδωσε νέες άδειες επεκτείνοντας τη ζώνη αυτή προς τα δυτικά και διεκδίκησε ένα νέο στενό τμήμα της υφαλοκρηπίδας που βρίσκεται μεταξύ των ελληνικών νησιωτικών συστάδων των Δωδεκανήσων και των Κυκλάδων. Η Ελλάδα ,από την πλευρά της, διαμαρτυρήθηκε έντονα για αυτές τις δύο αποφάσεις.

Οι θέσεις των δύο χωρών σχετικά με το επίμαχο ζήτημα παρουσιάζουν σημαντικό ενδιαφέρον. Η Ελλάδα για το ζήτημα της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας βασίζεται στις ακόλουθες ισχύουσες διατάξεις του Δικαίου της Θάλασσας, συμβατικού και εθιμικού:

- Η UNCLOS προβλέπει αποκλειστικά δικαιώματα ipso facto και ab initio ενός παράκτιου κράτους στην υφαλοκρηπίδα του, με ελάχιστο πλάτος τα 200 ναυτικά μίλια, υπό την προϋπόθεση ότι το επιτρέπει η απόσταση μεταξύ των απέναντι ακτών. Η Ελλάδα επικύρωσε τη Συνθήκη αυτή το 1995 (Ν. 2321/1995), η οποία σύμφωνα με το Σύνταγμα υπερισχύει κάθε αντίθετης διάταξης και ως νεότερος νόμος υπερισχύει των παλαιότερων.

- Σύμφωνα με την UNCLOS, όλα τα νησιά έχουν δικαίωμα σε χωρικά ύδατα, συνορεύουσα ζώνη, ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα. Οι ζώνες αυτές καθορίζονται σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις της UNCLOS, όπως αυτές εφαρμόζονται σε ηπειρωτικές περιοχές. Αυτός ο γενικός κανόνας είναι επίσης εθιμικό δίκαιο και επομένως είναι δεσμευτικός ακόμη και για τα κράτη που δεν έχουν υπογράψει τη Σύμβαση. Επομένως, όλα τα ελληνικά νησιά δικαιούνται υφαλοκρηπίδας σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας.

- Σε αυτό το πλαίσιο, ένα ζήτημα οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας μπορεί να τεθεί μόνο μεταξύ των ακτών των ελληνικών νησιών σε όλη την επικράτεια και των τουρκικών ακτών.

- Όσον αφορά στη μέθοδο οριοθέτησης, η Ελλάδα έχει υποστηρίξει σθεναρά ότι αυτή η οριοθέτηση πρέπει να βασίζεται στο διεθνές δίκαιο, που διέπεται από την αρχή της «μέσης γραμμής-ίσης απόστασης». (Siousiouras & Chrysochou, 2014, σελ. 14-15)

Από ελληνικής πλευράς, η αρχή της «μέσης γραμμής-ίσης απόστασης» ευνοεί την οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ των ελληνικών νησιών στο Ανατολικό Αιγαίο και της τουρκικής ηπειρωτικής χώρας. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία ισχυρίζεται ότι αναζητά μια «δίκαιη λύση» και υποστηρίζει ότι η ελληνική ερμηνεία των θαλάσσιων ζωνών αγνοεί το γεγονός ότι η Τουρκία, ως η χώρα με τη μεγαλύτερη ακτογραμμή της Ανατολικής Μεσογείου, βρίσκεται σε μειονεκτική θέση με βάση τους ελληνικούς ισχυρισμούς για την οριοθέτηση ΑΟΖ. Επιπροσθέτως, δεδομένου του γεγονότος ότι η Τουρκία δεν υπέγραψε την UNCLOS, εξακολουθεί να προβάλλει επίμονες αντιρρήσεις κατά των αρχών αυτής της σύμβασης. Ένα επιχείρημα που χρησιμοποιείται τακτικά από την τουρκική κυβέρνηση είναι ότι η Τουρκία δεν δεσμεύεται από τους κανόνες της, ούτως ώστε να οριοθετήσει τις θαλάσσιες ζώνες. Όμως, το αντιφατικό της υπόθεσης είναι ότι η Τουρκία έχει χρησιμοποιήσει επανειλημμένα την αρχή της «μέσης γραμμής-ίσης απόστασης».

Αυτό συνέβη κατά την μονομερή κήρυξη ΑΟΖ 200 ναυτικών μιλίων στη Μαύρη Θάλασσα στα τέλη του 1986, κατά την σύναψη συμφωνίας οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας με την «Τουρκική Διοίκηση Βορείας Κύπρου» τον Σεπτέμβριο του 2011 και κατά την υπογραφή του τουρκολιβυκού μνημονίου για ανακήρυξη ΑΟΖ τον Νοέμβριο του 2019. Συμπερασματικά, λοιπόν, και συνεπεία όλων των παραπάνω, η Τουρκία δεσμεύεται τουλάχιστον από το εθνικό δίκαιο. (Türmen, 2020, Αxt, 2021, σελ. 143)

Αναφορικά με τον καθορισμό των θαλάσσιων ζωνών, η Ελλάδα ισχυρίζεται επίσης, ότι όλα τα νησιά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε ισόπιμη βάση (με εξαίρεση τους «βράχους»), ανεξάρτητα από το μέγεθός τους. Ωστόσο, αυτή η ικανότητα να δημιουργούν τις δικές τους θαλάσσιες ζώνες δεν πρέπει να συγχέεται με το αποτέλεσμα που τους παρέχεται σε υποθέσεις θαλάσσιας οριοθέτησης που κρίνονται από τα διεθνή αρμόδια δικαστήρια. Στην τελευταία περίπτωση, η επήρεια ενός νησιού εξαρτάται συνήθως από διάφορους παράγοντες, όπως οι ειδικές συνθήκες μιας υπόθεσης και η επίτευξη δίκαιου αποτελέσματος μέσω της χάραξης των θαλάσσιων συνόρων μεταξύ των ενδιαφερόμενων κρατών.

Αντίστοιχα, η ατζέντα της Τουρκίας σε σχέση με τα παραπάνω έχει ως εξής:

- Η Τουρκία ισχυρίζεται ότι είναι έτοιμη να συμμετάσχει σε διάλογο με την Ελλάδα, με στόχο την επίτευξη μιας δίκαιης διευθέτησης προς το συμφέρον και των δύο χωρών.
- Υπογραμμίζει τον «δεσμευτικό» χαρακτήρα της Συμφωνίας της Βέρνης της 11^{ης} Νοεμβρίου 1976 με την Ελλάδα, όπου τα δύο μέρη αποφάσισαν να διεξαγάγουν διαπραγματεύσεις με σκοπό την επίτευξη συμφωνίας για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Σύμφωνα με τους όρους εκείνης της Συμφωνίας, οι δύο κυβερνήσεις ανέλαβαν, μεταξύ άλλων, την υποχρέωση να απέχουν στο μέλλον από οποιαδήποτε πρωτοβουλία ή ενέργεια σχετικά με την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου.
- Επιπλέον, παρά την άρνησή της περί της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου το 1976, η Τουρκία ισχυρίζεται ότι εξετάζει θετικά τη συγκεκριμένη λύση, επικαλούμενη την απόφασή της που ελήφθη το 1982 στην υπόθεση Τυνησίας-Λιβύης, δηλώνοντας ότι η οριοθέτηση πρέπει να πραγματοποιηθεί με

συμφωνία, σύμφωνα με την αρχή της ισότητας και λαμβάνοντας υπόψη όλες τις σχετικές περιστάσεις. (Siousiouras & Chrysochou, 2014, σελ. 15)

Από την τουρκική σκοπιά, είναι απαράδεκτο τα ελληνικά νησιά δυτικά και νότια της τουρκικής ηπειρωτικής χώρας να έχουν δική τους υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, καθώς οι εν λόγω θαλάσσιες ζώνες περιορίζουν την ευκαιρία της Τουρκίας να εκμεταλλευτεί τους φυσικούς πόρους. (Axt, 2021, σελ. 144) Η ουσία της διαμάχης μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας αναφέρεται στο βαθμό που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα ελληνικά νησιά στα ανοιχτά των τουρκικών ακτών για τον καθορισμό της ελληνικής και της τουρκικής οικονομικής ζώνης.

Η Τουρκία υποστηρίζει ότι η έννοια της υφαλοκρηπίδας, σύμφωνα με τον ίδιο της τον ορισμό, υπονοεί ότι οι αποστάσεις πρέπει να προσμετρώνται από την ηπειρωτική χώρα, κάτι το οποίο σημαίνει ότι ο βυθός του Αιγαίου γεωγραφικά αποτελεί την φυσική επιμήκυνση της χερσαίας μάζας της Ανατολίας. Στο ίδιο πλαίσιο, σύμφωνα με την τουρκική πτυχή, η οριοθέτηση των ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο θα πρέπει να ακολουθεί την αρχή της φυσικής επιμήκυνσης, κάτι που αναδεικνύει τη σημασία του Καστελόριζου. (Siousiouras & Chrysochou, 2014, σελ. 17) Το Καστελόριζο μειώνει την ΑΟΖ της Τουρκίας, εξασφαλίζοντας παράλληλα ΑΟΖ 40.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων για την Ελλάδα. Επιπλέον, ενώνει την ΑΟΖ της Ελλάδας με την αντίστοιχη της Κύπρου. Αυτό θεωρείται σημαντικό από οικονομική άποψη, αλλά και άποψη ασφαλείας, καθώς δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι σε περίπτωση στρατιωτικής σύγκρουσης, η Τουρκία δεν θα καταλάμβανε το Καστελόριζο και θα το χρησιμοποιούσε ως διαπραγματευτικό στοιχείο σε μεταγενέστερες διαπραγματεύσεις. (Dulgarian, 2020, Axt, 2021, σελ. 144)

Προκειμένου να δικαιολογήσει τη διεκδικούμενη γραμμή οριοθέτησής της, η Τουρκία υποστηρίζει ότι το Αιγαίο είναι μια ημίκλειστη θάλασσα με πολλά ελληνικά νησιά γύρω από μια μικρή περιοχή, κάποια εκ των οποίων βρίσκονται πολύ κοντά στην τουρκική ηπειρωτική χώρα. Η απόδοση σε αυτά περιοχών υφαλοκρηπίδας θα δημιουργούσε, σύμφωνα με την Τουρκία, ένα άδικο αποτέλεσμα, καθώς θα στερούσε σχεδόν πλήρως την τουρκική ηπειρωτική χώρα από μια δική της περιοχή υφαλοκρηπίδας. Εξάλλου, πολλοί άλλοι παράγοντες έχουν αναφερθεί από Τούρκους αξιωματούχους ως περαιτέρω αιτιολόγηση της επίσημης θέσης τους. Παραδείγματος χάρη, έχει υποστηριχθεί ότι η «ισορροπία συμφερόντων»

που καθιερώθηκε μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας στο Αιγαίο με τη Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης, δεν θα έπρεπε να διαταραχθεί με την παραχώρηση υφαλοκρηπίδας στα εν λόγω ελληνικά νησιά. Στην πραγματικότητα, ο όρος «ισορροπία συμφερόντων» υποδηλώνει μια ολοκληρωμένη λίστα σχετικών περιστάσεων, όπως τα εμπορικά συμφέροντα, τα συμφέροντα ασφάλειας και ναυσιπλοΐας. Επιπλέον, οι γεωμορφολογικοί παράγοντες θεωρούνται από την Τουρκία ως μια άλλη δικαιολογία για την προτεινόμενη γραμμή οριοθέτησής της. Ακόμα, σύμφωνα με την τουρκική προσέγγιση, το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο αποτελεί μόνο ένα μέρος του συνολικού ζητήματος στο Αιγαίο. Με αυτόν τον τρόπο, η Τουρκία φαίνεται να εφαρμόζει έναν διπλωματικό ελιγμό προκειμένου να παρουσιάσει μια σειρά από ζητήματα διαφορών νομικής φύσης προς συζήτηση (εδafικές διαφορές, «γκρίζες ζώνες») μαζί με το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας για το οποίο, όπως ισχυρίζεται, είναι έτοιμη είτε να διαπραγματευτεί με την Ελλάδα, είτε να καταφύγει αμοιβαία σε ένα Διεθνές Δικαστήριο. (Siousiouras & Chrysochou, 2014, σελ. 16)

Συνολικά, η Ελλάδα ζητά η οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών να είναι το μόνο θέμα προς συζήτηση, ενώ η Τουρκία θέτει μία ευρεία σειρά θεμάτων, συμπεριλαμβανομένων των θαλάσσιων ζωνών, των χωρικών υδάτων, του εναέριου χώρου, της δικαιοδοσίας, της αποστρατιωτικοποίησης ελληνικών νησιών, «γκρίζες ζώνες» (νησιά στο Αιγαίο με αμφισβητούμενη ιδιοκτησία) και ακόμη και τα δικαιώματα της μουσουλμανικής μειονότητας της Ελλάδας στη Θράκη. (Axt, 2021, σελ. 150) Επίσης, για την Τουρκία, η ιδανική λύση με βάση τις προαναφερθείσες συνθήκες ήταν και παραμένει, η μέση γραμμή μεταξύ των ελληνικών ακτών (Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησος) και των τουρκικών ακτών, που θα σήμαινε τον διαμοιρασμό του Αιγαίου κατά τον 25ο μεσημβρινό. (Siousiouras & Chrysochou, 2014, σελ. 18)

4.1.1 Ιστορικό ελληνοτουρκικών θαλάσσιων διαφορών

Ανατρέχοντας στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών από το 1973 κι έπειτα μπορούν να συναχθούν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Κατά καιρούς η Τουρκία δοκίμασε να δημιουργήσει τετελεσμένα γεγονότα στο Αιγαίο Πέλαγος, στέλνοντας ερευνητικά σκάφη με συνοδεία πολεμικών, για διεξαγωγή ερευνών.

- Η Τουρκία το 1975, αρχικά δέχτηκε να συζητήσει με την Ελλάδα τη σύνταξη συνυποσχετικού για την υποβολή της τότε μοναδικής διαφοράς τους (οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας) στο Διεθνές Δικαστήριο και λίγους μήνες μετά υπαναχώρησε.²⁵

- Μετά την κρίση του καλοκαιριού του 1976 (Σισμίκ) και του Μαρτίου 1987, σε οποιοδήποτε συζητήσεις μεταξύ εμπειρογνομόνων των δύο πλευρών για εξεύρεση διεθνούς πρακτικής και κανόνων για οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, δεν διαφαίνεται καν προσέγγιση των απόψεων τους. Το 1976, η μονομερής προσφυγή της Ελλάδας στο Διεθνές Δικαστήριο απορρίφθηκε, επειδή η Τουρκία αρνήθηκε να συμπράξει. (ΕΑΣ, 2014, σελ. 362-363)

4.1.2 Συμπεράσματα ελληνοτουρκικών διαφορών στο Αιγαίο με φόντο τις θαλάσσιες διεκδικήσεις

Ανακεφαλαιώνοντας, οι δύο χώρες έχουν τελείως διαφορετικές απόψεις και για το ποιες είναι οι εκκρεμούσες διαφορές μεταξύ τους και ως προς την ουσία των διαφορών αυτών. Από την μία πλευρά, η Ελλάδα υποστηρίζει σθεναρά τη θέση ότι η μοναδική εκκρεμής διαφορά αφορά στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας (και ίσως μιας μελλοντικής ΑΟΖ), ενώ από την άλλη, η Τουρκία επιχειρεί συστηματικά να αυξήσει τον αριθμό των διαφορών προσθέτοντας καινούρια ζητήματα («γκρίζες ζώνες», διαφορά εναέριου χώρου - αιγιαλίτιδας ζώνης, αποστρατικοποίηση νησιών, αναθεώρηση Συνθήκης Λωζάννης, «τουρκική μειονότητα Θράκης»).

Η θέση της Ελλάδας

Πιο συγκεκριμένα η θέση της ελληνικής πλευράς περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

- Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας προβλέπει κυριαρχικά δικαιώματα του παρακτίου κράτους επί της υφαλοκρηπίδας, το εύρος της οποίας είναι τουλάχιστον 200νμ, εφόσον το επιτρέπει η απόσταση μεταξύ των αντικειμένων ακτών.

²⁵Η συμφωνία επιβεβαιώθηκε σε κοινό ανακοινωθέν ύστερα από τη συνάντηση Καραμανλή-Ντεμιρέλ το Μάιο 1975. Όμως, τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους η Τουρκία υπαναχώρησε και έκτοτε παραμένει αρνητική σε κάθε δικαστική διαδικασία.

- Τα νησιά, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, έχουν πλήρη δικαιώματα σε θαλάσσιες ζώνες (Υφαλοκρηπίδα - ΑΟΖ).
- Ζήτημα οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ τίθεται μόνον μεταξύ των αντικείμενων ακτών των ελληνικών νησιών και των τουρκικών ακτών.
- Η Τουρκία και η Λιβύη δεν έχουν αντικείμενες ακτές, καθώς μεσολαβεί η Κρήτη, και ως εκ τούτου δεν υπάρχει γεωγραφική βάση για τη σύναψη συμφωνίας θαλάσσιας οριοθέτησης.
- Ως προς τη μέθοδο οριοθέτησης, η Ελλάδα παγίως υποστηρίζει ότι η οριοθέτηση όλων των θαλασσίων ζωνών θα πρέπει να γίνει με βάση την αρχή της μέσης γραμμής - ίσης απόστασης.

Η θέση της Τουρκίας

Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία υποστηρίζει ότι:

- Η οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων μεταξύ παρακείμενων και αντικείμενων κρατών σε περιοχές όπου οι θαλάσσιες περιοχές αλληλεπικαλύπτονται ή συγκλίνουν, πρέπει να πραγματοποιηθεί με συμφωνία.
- Το Αιγαίο είναι προέκταση της γεωλογικά οριζόμενης υφαλοκρηπίδας του και τα νησιά αποτελούν «ειδικές περιστάσεις», μη έχοντα δικαίωμα ξεχωριστής υφαλοκρηπίδας.
- Όσον αφορά στην μέθοδο οριοθέτησης, το τουρκικό κράτος διεκδικεί την αρχή της ευθυδικίας, με αναφορά στο μήκος της τουρκικής ακτογραμμής.²⁶ (Παπασταυρίδης, 2020, σελ. 23-26)

4.1.3 Διερευνητικές επαφές Ελλάδας - Τουρκίας

Από το 2002 έως το 2016, πραγματοποιήθηκαν 60 συναντήσεις μεταξύ των δύο χωρών. Σκοπός αυτών των διερευνητικών επαφών ήταν ο καθορισμός ενός πλαισίου διαπραγματεύσεων και η ελάφρυνση των διαπραγματευτών κατά τις

²⁶Η Τουρκία απορρίπτει με συνέπεια την μέση γραμμή και υποστηρίζει ότι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας (και της ΑΟΖ) θα πρέπει να πραγματοποιείται με βάση την ισότητα ή τις αρχές ευθυδικίας, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές περιστάσεις με σκοπό την επίτευξη δίκαιης λύσης. Αυτές οι σχετικές περιστάσεις πρέπει να περιλαμβάνουν: την γεωγραφία της περιοχής, συμπεριλαμβανομένων συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της περιοχής (ημίκλειστη θάλασσα), τον σχηματισμό των ακτών, την παρουσία νησιών, συμπεριλαμβανομένου του μεγέθους και της θέσης τους στο πλαίσιο του γενικού γεωγραφικού σχηματισμού, μη γεωγραφικές συνθήκες, όπως ιστορικά δικαιώματα και παρουσία τρίτων κρατών, καθώς και άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την οριοθέτηση, όπως η αναλογικότητα και η μη καταπάτηση (ή μη αποκοπή).

πιθανές μελλοντικές διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ. Αρχικά, το αποτέλεσμα των συναντήσεων αυτών φαίνεται να ήταν η συρρίκνωση των υπερβολικών αξιώσεων της Τουρκίας ως προς το πλήθος των ζητημάτων που κατά καιρούς θέτει. Ειδικότερα, σε κάποια φάση των συνομιλιών η Τουρκία είχε δεχτεί την επέκταση των 12 νμ της ΧΘ της Ελλάδας στις ηπειρωτικές τις ακτές και διαφοροποιημένο εύρος ως προς τα νησιά, άποψη την οποία δεν ενστερνίζεται σήμερα. Οι συνθήκες από την τελευταία συνάντηση έχουν αλλάξει δραματικά προς το χειρότερο, καθώς η αλαζονεία της Τουρκίας τορπιλίζει κάθε καλόπιστη συζήτηση και κάθε ευεργετικό αποτέλεσμα. Παρόλα αυτά, μετά από πέντε χρόνια απραξίας, στις 25 Ιανουαρίου 2021 έλαβε χώρα ο 61^{ος} γύρος διερευνητικών επαφών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας μέσα σε κλίμα δυσπιστίας. Τέλος, έως και σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί 63 γύροι διερευνητικών επαφών χωρίς να έχει σημειωθεί κάποια ιδιαίτερη πρόοδος.²⁷ (Ροζάκης, 2020)

4.2 Οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών στο Ιόνιο Πέλαγος

Η επέκταση των χωρικών υδάτων από μέρος της Ελλάδας στο Ιόνιο Πέλαγος είναι το αποτέλεσμα της επιλογής που παραχωρήθηκε στα παράκτια κράτη από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1982, η οποία τους επιτρέπει να επεκτείνουν τα κυρίαρχα χωρικά τους ύδατα σε μέγιστο μήκος 12 ναυτικών μιλίων, όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω. Επιπλέον, η επέκταση των χωρικών υδάτων είναι μία από τις ελάχιστες μονομερείς ενέργειες που επιτρέπονται από το Δίκαιο της Θάλασσας, κάτι το οποίο σημαίνει ότι κάθε παράκτιο κράτος έχει δικαίωμα να την κάνει χωρίς να απαιτείται η ρητή συναίνεση των γειτονικών χωρών ή της διεθνούς κοινότητας.

4.2.1 Ελλάδα-Ιταλία

Ο Νόμος 4716/2020 που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 163/Α/28-8-2020-προβλέπει την Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας για την οριοθέτηση των αντίστοιχων θαλάσσιων ζωνών τους, μετά την συμφωνία μεταξύ του Έλληνα υπουργού εξωτερικών, Νίκου Δένδια, και του Ιταλού ομολόγου του, Luigi Di Maio.

²⁷ Ο 63^{ος} γύρος διεξήχθη στις 06 Οκτωβρίου 2021 στην Άγκυρα.

Ως αποτέλεσμα διμερούς συμφωνίας που υπογράφηκε στην Αθήνα στις 9 Ιουνίου 2020, η Ελλάδα και η Ιταλία οριοθέτησαν τις θαλάσσιες ζώνες τους, συμπεριλαμβανομένων των μελλοντικών ΑΟΖ τους, βάσει προηγούμενης διμερούς συμφωνίας της 24^{ης} Μαΐου 1977 σχετικά με την οριοθέτηση των υφαλοκρηπίδων. (Delimitation Treaties Infobase, 2002) Ουσιαστικά, η συμφωνία του 2020 επιβεβαίωσε τη συμφωνία του 1977. Πιο συγκεκριμένα, «επιβεβαιώνει το δικαίωμα των νησιών σε θαλάσσιες ζώνες και ορίζει τη μέση γραμμή της συμφωνίας του 1977, ως οριογραμμή της ΑΟΖ Ελλάδας- Ιταλίας» (Ενημέρωση, 2020). Στα ανωτέρω, όμως, προσθέτει επίσης ότι και οι δύο χώρες αναγνωρίζουν τις σχετικές διατάξεις της UNCLOS (οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών βάσει διμερών συμφωνιών), η οποία υπογράφηκε πέντε χρόνια αργότερα, στις 10 Δεκεμβρίου 1982. (Grigoriadis & Belke, 2020, σελ. 3) Κατά συνέπεια, «η νέα Συμφωνία ενσωματώνει τις συντεταγμένες της παλαιάς Συμφωνίας του 1977 και επεκτείνει την τότε οριοθέτηση του βυθού (υφαλοκρηπίδα) και στην άνωθεν θαλάσσια μάζα (ΑΟΖ). Με τον τρόπο αυτό οι δυο χώρες επέλεξαν τελικά ένα ενιαίο σύνορο και για τις δυο θαλάσσιες ζώνες». (Γαβουνέλη, 2020)

Σύμφωνα με το άρθρο 1, οι συντεταγμένες της ως άνω οριοθετικής γραμμής αναφέρονται στο Γεωδαιτικό Σύστημα Αναφοράς WGS-84 (Πίνακας 1). Η οριοθέτηση καθορίζεται αυστηρά από το σημείο 1 προς Βορρά και το σημείο 16 προς Νότο. Αυτή θα επεκταθεί προς οποιαδήποτε κατεύθυνση μέχρι τα σημεία συνάντησης των θαλασσιών ζωνών των αντίστοιχων γειτονικών κρατών, με την σύναψη σχετικών συμφωνιών».

Το πρώτο βήμα για την τελική διευθέτηση της ΑΟΖ μεταξύ Αθήνας και Ρώμης έλαβε χώρα στις 28.12.2020, όταν και τέθηκε με Προεδρικό Διάταγμα σε ισχύ το κλείσιμο των όρμων και η χάραξη ευθειών γραμμών στην περιοχή του Ιονίου, μέχρι το Ακρωτήριο Ταΐναρο της Πελοποννήσου. (Κλεφτόγιαννη, 2020) Ωστόσο, θα πρέπει να διευκρινιστεί πως δεν έχουν όλα τα νησιά την ίδια επήρεια. Μάλιστα την μικρότερη την έχουν οι Διαπόντιοι Νήσοι. (Γαβουνέλη, 2020) Οι Διαπόντιοι Νήσοι είναι ένα σύμπλεγμα 11 νησιών που αποτελείται από τρία μεγαλύτερα νησιά και μερικές άλλες νησίδες βόρεια-βορειοδυτικά της Κέρκυρας σε απόσταση 9-20 χλμ. από αυτή. Το νησιωτικό αυτό σύμπλεγμα αποτελείται από τους Οθωνούς, το μεγαλύτερο από τα νησιά, την Ερείκουσσα, το Μαθράκι και άλλες ακατοίκητες νησίδες όπως: το Καστρινό, το Διάκοπτο, το Καράβι, το Διάπλο, την

Λειψώ, την Πλάκα, το Όστρακο, την Πλατειά, την Τραχειά και το νησί Σάσων, που βρίσκεται δυτικά της Αλβανίας. Σύμφωνα με το σχέδιο διατάγματος, κλείνουν οι 39 κόλποι και όρμοι που υπάρχουν σε αυτή την περιοχή και ταυτόχρονα χαράσσονται ευθείες γραμμές για τη μέτρηση του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης. Παράλληλα, τα ύδατα που περικλείονται από τις ακτές των κόλπων αυτών και τις ευθείες γραμμές, αποτελούν τα εσωτερικά ύδατα, στα οποία αναγνωρίζεται «το δικαίωμα αβλαβούς διέλευσης» (άρθρο 8 της UNCLOS) (Τσιμπούκης, 2020) Η παρούσα συμφωνία εκτείνεται μέχρι το ακρωτήριο Ταίναρο, οπότε δεν περιλαμβάνει τα Κύθηρα και τα Αντικύθηρα, δεδομένου ότι αυτό θα μπορούσε να προκαλέσει κάποια τουρκική αντίδραση. (Doulgkeri, 2020)

Μία κριτική που ασκείται από την Γαβουνέλη (2020) αφορά στο ότι «αν και η Συμφωνία του 2020 ομιλεί για οριοθέτηση «θαλάσσιων ζωνών», στην πραγματικότητα πρόκειται μόνο για την οριοθέτηση των αντίστοιχων ΑΟΖ. Οι αποστάσεις μεταξύ των δυο ακτών είναι τέτοιες (42 νμ. στο βόρειο τμήμα που φθάνει ως τα 332 νμ. στο ευρύτερο σημείο) ώστε οι αντίστοιχες αιγιαλίτιδες ζώνες δεν συναντώνται, ακόμη κι αν υποθεθεί ότι θα αποκτήσουν και οι δυο το πλήρες εύρος των 12 νμ. που προβλέπει το άρθρο 3 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας».

Από την άλλη πλευρά, όμως, η εν λόγω συμφωνία διευρύνει παράλληλα τα αλιευτικά δικαιώματα και την πρόσβαση σε πόρους στην Ανατολική Μεσόγειο και από τις δύο χώρες. Επιβεβαιώνει, επίσης, τον ρόλο της Ιταλίας ως σημαντικού δρώντα στην αγορά ενέργειας στην Ευρώπη, ως εταίρου της Ελλάδας στον αγωγό EastMed, στην κοινοπραξία για την παράδοση ισραηλινού φυσικού αερίου στη νότια Ευρώπη. Επιπλέον, η συμφωνία είναι αξιοσημείωτη επειδή θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να υπονομεύσει την αντίστοιχη συμφωνία που επιτεύχθηκε στα τέλη του 2019 μεταξύ της Τουρκίας και της κυβέρνησης Εθνικής Συνεννόησης της Λιβύης για την οριοθέτηση των δικών τους ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο. Άλλωστε, η Ελλάδα, η Ιταλία και οι εταίροι τους στο Φόρουμ Αερίου της Ανατολικής Μεσογείου δήλωσαν ότι θεωρούν αυτή τη συμφωνία παράνομη, καθώς περιορίζει την πρόσβαση της Ελλάδας στην υφαλοκρηπίδα ορισμένων ελληνικών νησιών. Επιπροσθέτως, οι δύο χώρες ισχυρίστηκαν ότι το σχέδιό τους αποτελεί επέκταση της ήδη υπάρχουσας συμφωνίας για τα θαλάσσια σύνορα του 1977 και συμμορφώνεται με τη Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας,

κάνοντας έτσι μια σταθερή διάκριση μεταξύ αυτής και της συμφωνίας Τουρκίας-Λιβύης. (Geopolitical Futures, 2020)

Τέλος, υποστηρίζεται από τον Ροζάκης (2018) ότι η επέκταση των χωρικών υδάτων της Ελλάδας τροποποιεί τη γραμμή βάσης της χώρας προς όφελός της, μεταβαίνοντας από τη φυσική ακτογραμμή σε ευθείες γραμμές, γεγονός που θα αυξήσει ελαφρά τη θαλάσσια επικράτεια της χώρας. Το σημαντικότερο όλων είναι ότι η θαλάσσια περιοχή που προγενέστερα είχε χαρακτηριστεί ως ανοιχτή θάλασσα, υπό το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας/AOZ, θα καταστεί αυτόματα μέρος της Ελλάδας. Επιπλέον, και πάλι σύμφωνα με τον ίδιο (2020), η μερική επέκταση των χωρικών της υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια στο Ιόνιο έχει φέρει στο προσκήνιο το ζήτημα της μη χρήσης του δικαιώματος αυτό στο παρελθόν.

4.2.2 Ελλάδα-Αλβανία

Τον Απρίλιο του 2009 οριοθετήθηκε η πρώτη AOZ Ελλάδας-Αλβανίας. Η περιοχή στην οποία χρειαζόταν ακριβής οριοθέτηση των χωρικών υδάτων, ήταν αυτή της Κέρκυρας, λόγω της ύπαρξης ενός συμπλέγματος νησιών και βράχων. Εκείνη την περίοδο, οι διαπραγματεύσεις δεν ήταν εύκολες γιατί οι διαφορές απόψεων ήταν σημαντικές. Επίσης, κυριαρχούσε η καχυποψία μεταξύ των δύο πλευρών, η οποία πιθανώς τροφοδοτήθηκε και από εξωγενείς παράγοντες. Ο σημαντικότερος από αυτούς εικάζεται ότι ήταν η Τουρκία που προσπάθησε να υπονομεύσει τις γενικά καλές σχέσεις μεταξύ των κυβερνήσεων των δύο κρατών. Μάλιστα, για να ευδοκιμήσει ο διάλογος υπήρξαν πολλές τεχνικές και πολιτικές δεσμεύσεις σε πολλά σημεία αυτού. Όμως, στο τελικό στάδιο των διαπραγματεύσεων η αλβανική κυβέρνηση υπαναχώρησε, οπότε η ελληνική κυβέρνηση για να επιβάλει τη συμφωνία αυτή και να εξαλείψει την όποια ανασφάλεια από αλβανικής πλευράς, συνέδεσε τις διαπραγματεύσεις για τις AOZ με την κύρωση αυτής της συμφωνίας από το ελληνικό κοινοβούλιο. Ουσιαστικά, αυτή η κίνηση ώθησε την αλβανική κυβέρνηση να αποδεχθεί την συμφωνία. Η οριοθέτηση έγινε χρησιμοποιώντας την αρχή της «μέσης γραμμής-ίσης απόστασης» ενώ αυτή η συμφωνία ήταν καινοτόμος, καθώς για πρώτη φορά εισήχθη ένα «όριο πολλαπλών χρήσεων», το οποίο ενσωμάτωσε τόσο παραδοσιακές ζώνες, όσο και νέες δικαιοδοσίες όπως η AOZ. (Καρυώτης, 2014, σελ. 209)

Ενώ λοιπόν, η συμφωνία ήταν έτοιμη να επικυρωθεί από τα κοινοβούλια των δύο χωρών, μετά τις ελληνικές εκλογές του Οκτωβρίου 2009, η αλβανική αντιπολίτευση άσκησε έφεση έναντι της συμφωνίας στο Αλβανικό Συνταγματικό Δικαστήριο. Με αυτήν υποστήριξε ότι οι ελληνικές βραχονησίδες βόρεια της Κέρκυρας δεν δικαιούνται να έχουν ΑΟΖ και λόγω αυτού του γεγονότος η Ελλάδα είχε καταλάβει περισσότερο θαλάσσιο χώρο από αυτόν που δικαιούταν. Επίσης, ένα άλλο επιχείρημα της αλβανικής αντιπολίτευσης για τη συμφωνία αυτή ήταν ότι για να μπει σε διαπραγματεύσεις η αλβανική αντιπροσωπεία έπρεπε πρώτα να λάβει επισήμως την άδεια του Προέδρου της Δημοκρατίας. Στα τέλη Ιανουαρίου 2010, το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αλβανίας έκρινε ότι η συμφωνία ήταν άκυρη, επικαλούμενο διαδικαστικές και ουσιαστικές παραβιάσεις, οι οποίες έρχονταν σε αντίθεση με το αλβανικό Σύνταγμα και την UNCLOS. Ωστόσο, το δικαστήριο δεν διευκρίνισε ποιες ήταν αυτές οι παραβιάσεις. Η απόφαση αυτή εγείρει σοβαρές υποψίες για ξένη παρέμβαση στην απόφαση αυτή. Μάλιστα, υπάρχουν υπόνοιες για παρέμβαση ξένων δυνάμεων που δεν επιθυμούσαν την κύρωση αυτής της συμφωνίας, όπως η Τουρκία. Τελικά, αυτή η θέση της Αλβανίας δεν αποτελεί απλώς παραβίαση των συμφωνηθέντων που αντίκεινται στους κανόνες καλής γειτονίας, αλλά ταυτόχρονα παραβιάζει και τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Βαληνάκης, 2012)

Αργότερα, το 2014 η κατάσταση έμοιαζε να είναι ακόμη πιο δύσκολη για την οριοθέτηση της ΑΟΖ Ελλάδας-Αλβανίας. Ο τότε Πρωθυπουργός της Αλβανίας διέταξε την Εισαγγελία να διεξάγει έρευνα για όσους υπονόμωσαν την ακεραιότητα της χώρας και διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών της Αλβανίας τον Απρίλιο του 2009. Επιπρόσθετα, οι σχέσεις μεταξύ Αλβανίας και Ελλάδας επιδεινώθηκαν, όταν η αλβανική κυβέρνηση ξεκίνησε μια μεταρρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης που περιόριζε τα δικαιώματα και την εκπροσώπηση των μειονοτήτων στην περιοχή. (Γαλιατσάτος, 2014)

Το 2015, η Ελλάδα ξεκίνησε διαγωνισμό για τα οικόπεδα του Ιονίου. Ωστόσο, η αλβανική κυβέρνηση με προφορικό υπόμνημα προς το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών αμφισβήτησε την οριοθέτηση της ΑΟΖ στα θαλάσσια σύνορα της χώρας. Επίσης, ζήτησε να μην επιτραπεί η διερεύνηση του οικοπέδου 1, υποστηρίζοντας ότι καταλαμβάνει μέρος της αλβανικής υφαλοκρηπίδας. Ως

αποτέλεσμα αυτού, τα οικοπέδα 1 και 2 δεν έλαβαν μέρος στον διαγωνισμό των 20 θαλάσσιων οικοπέδων. (Κοιλιάκος, 2018)

Μετέπειτα, τον Φεβρουάριο του 2018, η ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε εκ νέου διαπραγματεύσεις με την αλβανική κυβέρνηση. (Νέδος, 2018) Η ελληνική πλευρά αναγνώρισε ότι η προηγούμενη συμφωνία (του 2009) και η μη εφαρμοσμένη ΑΟΖ έχουν εν μέρει εσφαλμένη εφαρμογή, άποψη που μέχρι στιγμής υποστηρίζεται από την Αλβανία. Ως εκ τούτου, η ισχύουσα συμφωνία αναγνωρίζει ότι οι θαλάσσιοι όρμοι θα πρέπει να θεωρούνται «κλειστοί» προκειμένου να εφαρμοστεί η σχετική διάταξη του Δικαίου της Θάλασσας. Ταυτόχρονα, ωστόσο, η συμφωνία καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αλβανική πλευρά δεν μπορεί να εγείρει αντιρρήσεις για την υφαλοκρηπίδα του Όθωνα και της Ερυθραίας, η οποία είναι ιδιαίτερης σημασίας και ευνοεί την ελληνική θέση σε σχέση με την ελληνοτουρκική σύγκρουση για το Καστελλόριζο.

Στις συνομιλίες μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας, τα δύο κράτη συμφώνησαν να κλείσουν τους όρους και να υιοθετήσουν ευθείες γραμμές βάσης για να αντικαταστήσουν τη φυσική ακτογραμμή, η οποία στερούσε από την Ελλάδα μικρά τμήματα εδαφικής κυριαρχίας και περιέπλεκε τα εξωτερικά όρια των χωρικών της υδάτων λόγω της μορφολογίας των ακτών της. Όμως, πάλι, η συμφωνία οριοθέτησης με την Αλβανία δεν επικυρώθηκε γιατί το Συνταγματικό Δικαστήριο της χώρας την έκρινε αντισυνταγματική και ως εκ τούτου η διαδικασία σταμάτησε.

Πλέον, με τη βελτίωση των ελληνοαλβανικών σχέσεων, η Ελλάδα προχωρά σε ολοκληρωμένες προσαρμογές στα εκκρεμή ζητήματα με την Αλβανία, συμπεριλαμβανομένης της συμφωνίας οριοθέτησης στο Διεθνές Δικαστήριο. Τον Οκτώβριο του 2020, η Ελλάδα και η Αλβανία συμφώνησαν να παραπέμψουν το ζήτημα των θαλασσίων ζωνών στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Ωστόσο, υπάρχει μία εσωτερική διαμάχη στην Αλβανία σχετικά με το ζήτημα αυτό και πιο συγκεκριμένα μεταξύ του Προέδρου της χώρας, Ιλίρ Μέτα και του Πρωθυπουργού Ένρι Ράμα, με τον πρώτο να αντιμάχεται την κίνηση της παραπομπής του ζητήματος στο Διεθνές Δικαστήριο. Η άρνηση αυτή, σύμφωνα με τον Γιαννούλης (2021), φαίνεται να απορρέει από τις καλές σχέσεις Τουρκίας-Αλβανίας.

4.3 Οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών στην Ανατολική Μεσόγειο

Τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου απολαμβάνουν πλήρη κυριαρχία στα χωρικά τους ύδατα, η οποία μπορεί να εκτείνεται, σύμφωνα με το άρθρο 3 της UNCLOS, έως τα 12 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης. Τα περισσότερα από αυτά έχουν κηρύξει χωρική θάλασσα 12 ναυτικών μιλίων μέσω εθνικής νομοθεσίας τους. Επιπλέον, τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου έχουν, σύμφωνα με το άρθρο 76 της UNCLOS, *ab initio ipso facto* εγγενές δικαίωμα σε υφαλοκρηπίδα μέχρι τα όρια των 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης. (El Diwany, 2018, σελ. 58)

Στη συγκεκριμένη περιοχή αρκετά κράτη δραστηριοποιούνται ενεργά για τον καθορισμό ΑΟΖ, λόγω της υψηλής ενεργειακής και γεωστρατηγικής αξίας της, όπως εκτενώς αναλύθηκε στο 3^ο κεφάλαιο της παρούσης. Αρκετές μάλιστα επικαλύπτονται, όπως φαίνεται και από την εικόνα 4, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προστριβές μεταξύ των κρατών με κοινές αξιώσεις για εκμετάλλευση των πόρων της περιοχής. Άλλωστε, μετά την προσάρτηση της Κριμαίας και τον πόλεμο στο Ντονμπάς, η ανάγκη μείωσης της εξάρτησης από τις εξαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου ανάγκασε τις κυβερνήσεις να επικεντρωθούν στους ενεργειακούς πόρους της Ανατολικής Μεσογείου. (Karagiannis, 2020) Επιπλέον, παρά το υψηλό κόστος δημιουργίας εσόδων στις ενεργειακές αγορές και την πανδημία Covid-19, οι πρόσφατες δραστηριότητες εξερεύνησης της Τουρκίας έχουν προκαλέσει σημαντική πρόκληση για την ασφάλεια στην περιοχή και έχουν αναζωπυρώσει τις διαφωνίες σχετικά με την οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών μεταξύ των παράκτιων κρατών της Ανατολικής Μεσογείου. (Grigoriadis & Belke, 2020, σελ. 3)

4.3.1 Τουρκία-Λιβύη

Μετά την ανακάλυψη αποθεμάτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η Τουρκία άρχισε συστηματικά να αμφισβητεί το διεθνές δίκαιο και την οριοθέτηση των ΑΟΖ των γειτονικών της κρατών, αποσταθεροποιώντας ολόκληρη την περιοχή μέσω των ενεργειών της. Η Άγκυρα χρησιμοποιεί μεθόδους, όπως στρατιωτική βία και εκφοβισμός, συμπεριλαμβανομένων επανειλημμένων παραβιάσεων των χωρικών υδάτων και του εναέριου χώρου γειτονικών χωρών. Επίσης, συνάπτει διμερείς συμφωνίες με άλλα κράτη, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το «παράνομο» μνημόνιο

συνεννόησης του Νοεμβρίου 2019 με τη Λιβυκή Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας, μέσω του οποίου φιλοδοξεί να καθορίσει νέα θαλάσσια σύνορα και να αλλάξει τις ισορροπίες στην περιοχή εμποδίζοντας την κατασκευή του αγωγού EASTMED. (Stanicek, 2020)

Κατά το παρελθόν, τα θαλάσσια σύνορα της Τουρκίας δεν βρίσκονταν στο επίκεντρο της τουρκικής πολιτικής στην περιοχή. Η μεταστροφή αυτής έλαβε χώρα έπειτα από τη συμφωνία Ισραήλ-Ελλάδας-Κύπρου για τον αγωγό φυσικού αερίου, ως μέρος του ενεργειακού έργου EASTMED. Το συγκεκριμένο εγχείρημα στοχεύει να παρακάμψει την Τουρκία - έναν αυτοαποκαλούμενο ενεργειακό κόμβο - και τελικά να προμηθεύσει έως και το 10% του φυσικού αερίου της Ευρώπης. Από την πλευρά της, η Άγκυρα θεωρεί την κατασκευή του EASTMED ως μια προσπάθεια αποκλεισμού της από την εξόρυξη και διακίνηση των υδρογονανθράκων της Μεσογείου και στην πραγματικότητα το μνημόνιο Τουρκίας-Λιβύης αποτελεί απάντηση στα ανωτέρω. Ουσιαστικά, η Άγκυρα με αυτόν τον τρόπο εκδηλώνει την πρόθεσή της να συμμετάσχει στην μελλοντική εκμετάλλευση του φυσικού αερίου της περιοχής, ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να κάνει επίδειξη ισχύος Ανατολική Μεσόγειο μέσω της συγκεκριμένης συμφωνίας. (Cohen, 2020)

Πιο συγκεκριμένα, το 2019, μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης υπογράφηκε μνημόνιο συνεργασίας για την οριοθέτηση της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας μεταξύ των δύο χωρών. Η συμφωνία μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης, στις 27.11.2019, ονομάστηκε «Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης για την οριοθέτηση των περιοχών θαλάσσιας δικαιοδοσίας στη Μεσόγειο» και καθορίζει τις θαλάσσιες ζώνες Τουρκίας-Λιβύης και τις συντεταγμένες των ΑΟΖ τους. Η συμφωνία αναφέρει ότι τόσο η Τουρκία όσο και η Λιβύη έχουν καθορίσει μια ακριβή και δίκαιη οριοθέτηση των αντίστοιχων θαλάσσιων περιοχών τους στη Μεσόγειο, στις οποίες τα μέρη ασκούν κυριαρχία και κυριαρχικά δικαιώματα ή/και δικαιοδοσία σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες του διεθνούς δικαίου. Αναφέρεται στην επίτευξη δίκαιων και αμοιβαία αποδεκτών λύσεων στα προαναφερθέντα ζητήματα μέσω εποικοδομητικών διαπραγματεύσεων και στο πνεύμα καλών και φιλικών σχέσεων και προσθέτει ότι το μνημόνιο συνεργασίας θα συμβάλει στην σύσφιξη των διμερών σχέσεων, με γνώμονα το κοινό συμφέρον των δύο χωρών. (Bozkurt, 2019)

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 1 της συμφωνίας, τα όρια της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ στην Μεσόγειο μεταξύ της Δημοκρατίας της Τουρκίας και της Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας της Λιβύης ξεκινούν από το «Σημείο Α» (34° 16' 13.720"N -026° 19' 11.640"E) και τελειώνουν στο «Σημείο Β» (34° 09' 07,9"N -026° 39' 06,3"E), ενώ οι γεωγραφικές συντεταγμένες εκφράζονται με όρους του Παγκόσμιου Γεωδαιτικού Συστήματος 1984. (Bozkurt, 2019)

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον χάρτη που επισυνάπτεται στο μνημόνιο, η παρουσία ελληνικών νησιών, όπως η Κρήτη, η Ρόδος και το Καστελλόριζο και οι απορρέουσες θαλάσσιες ζώνες τους είχαν αγνοηθεί παντελώς. Επιπλέον, η Τουρκία και η Λιβύη ανακοίνωσαν σχέδια εξερεύνησης ενέργειας στις περιοχές που αναφέρονται στο Μνημόνιο, ενώ σύμφωνα με τον Yiallourides (2020), η Λιβύη υποστήριξε σε επιστολή της προς τον ΟΗΕ, στις 13 Μαΐου 2020, ότι το τουρκολιβυκό μνημόνιο σε καμία περίπτωση δεν επηρεάζει τα δικαιώματα οποιουδήποτε τρίτου μέρους.

Σύμφωνα με δηλώσεις του Προέδρου της Τουρκίας, Recep Tayyip Erdogan, οι νέες σχέσεις με τη Λιβύη θα επιτρέψουν στην Τουρκία να πραγματοποιήσει νόμιμα γεωτρήσεις στις ΑΟΖ που καθορίστηκαν, κατόπιν εγκρίσεως της Τρίπολης. Επιπλέον, βάσει της συμφωνίας, η Κύπρος, η Αίγυπτος, η Ελλάδα και το Ισραήλ δεν έχουν το δικαίωμα διεξαγωγής ερευνών ή δημιουργίας μελλοντικών γραμμών μεταφοράς φυσικού αερίου χωρίς προηγουμένως να λάβουν άδεια από την Τουρκία. Βεβαίως, από την πλευρά του, το Ισραήλ υποστηρίζει ότι η εν λόγω μονομερής δράση δεν επιτρέπει στην Άγκυρα να το εμποδίσει στην κατασκευή αγωγού, ο οποίος θα συνδέει το κοίτασμα φυσικού αερίου Λεβιάθαν με την Κύπρο, την Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρώπη.

Η παραπάνω πολιτική της Τουρκίας στην Λιβύη ενέχει σκοπιμότητα και εξυπηρετεί την στρατηγική της ανάσχεσης του αγωγού EASTMED στην Ανατολική Μεσόγειο, καθώς και την πρόκληση αναστάτωσης στην ευαίσθητη αυτή περιοχή. Στην πραγματικότητα, το μνημόνιο συμφωνίας Τουρκίας-Λιβύης χαράσσει ουσιαστικά μια διαχωριστική γραμμή μεταξύ του ανατολικού και του δυτικού τμήματος της Μεσογείου, απειλώντας τη θαλάσσια ασφάλεια και παρακωλύοντας την εξερεύνηση φυσικού αερίου και την εγκατάσταση νέων ενεργειακών υποδομών. Η συμπεριφορά της Τουρκίας, πέρα από τα γεωοικονομικά της

συμφέροντα, αντικατοπτρίζει μια πιο φιλόδοξη γεωπολιτική «νεο-οθωμανική» ατζέντα με σκοπό την αναμόρφωση ολόκληρης της περιοχής, με τη διάδοση της επιρροής της χώρας στην Ανατολική Μεσόγειο-Μέση Ανατολή (Βόρειο Ιράκ-Συρία-Λιβύη), αφήνοντας πίσω την κεμαλική παράδοση της ανεξιθρησκίας και της περιφερειακής ουδετερότητας. (Stanicek, 2020)

Χαρακτηριστικά, η διασύνδεση μεταξύ της πολιτικής της Τουρκίας στην Λιβύη και της αντίστοιχης στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου εκφράζεται μέσω του δόγματος «Mavi Vatan», δηλαδή «Γαλάζια Πατρίδα». Το δόγμα αυτό, το οποίο επινοήθηκε από τον απόστρατο ναύαρχο Cem Gürdeniz, προωθήθηκε επίσης από τον πρώην Αρχηγό του Επιτελείου του Τουρκικού Ναυτικού, Υποναύαρχο Cihat Yaycı, ο οποίος ήταν ο αρχιτέκτονας της συμφωνίας για τα θαλάσσια σύνορα της Τουρκίας με την Λιβύη. Αυτό το δόγμα είχε ήδη αρχίσει δειλά δειλά να αχνοφαίνεται στην πολιτική σκηνή της Τουρκίας, ήδη από τη δεκαετία του 2000. Ωστόσο, μετά την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος του 2016, ο ανιδυτικισμός ενισχύθηκε στην Τουρκία και η κυβέρνηση υιοθέτησε μια περισσότερο εθνικιστική πολιτική, καθιστώντας το δόγμα «Mavi Vatan» πιο δημοφιλές στο εσωτερικό της χώρας. Ωστόσο, αυτό το όραμα από μέρους της Τουρκίας, στην ουσία αποτελεί ένα ισχυρό αφήγημα στο εσωτερικό της για τη νομιμοποίηση της κυβερνητικής της πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο. Βασίζεται στην απειλή, ότι η Τουρκία με την μη συμμετοχή της στα δημιουργούμενα σχήματα συμμαχιών στην ανατολική Μεσόγειο, εγκλωβίζεται στην Ανατολία και ως εκ τούτου οφείλει να διατηρήσει πρόσβαση στη Μαύρη Θάλασσα, το Αιγαίο Πέλαγος και τη Μεσόγειο. Η παραπάνω άποψη, υποδηλώνει μια διευρυμένη ιδέα των θαλάσσιων ορίων και της προβολής ισχύος της Τουρκίας σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. (Dalay, 2021)

Στην πράξη, το δόγμα «Mavi Vatan» αντιπροσωπεύει αποτελεσματικά τρεις βασικές ιδέες, σύμφωνα με την ανάλυση του Dalay (2021). Πρώτον, αντιπροσωπεύει ένα διευρυμένο όραμα και επέκταση των θαλάσσιων συνόρων της Τουρκίας στη Μεσόγειο. Ο χάρτης (Εικόνα 7), που σχεδιάστηκε από τον ίδιο τον Yaycı, απεικονίζει ξεκάθαρα αυτά τα διευρυμένα όρια. Αν και το δόγμα δεν έχει καμία νομική βάση, υποδηλώνει την αποφασιστικότητα της Τουρκίας να επιμείνει προσηλωμένη στην εκπλήρωση αυτού. Δεύτερον, είναι η έκκληση του τουρκικού ναυτικού να επαναπροσδιορίσει και να επανατοποθετήσει τη χώρα ως θαλάσσια

δύναμη. Τρίτον, το δόγμα υποδηλώνει έναν επανασχεδιασμό της θέσης της Τουρκίας στον κόσμο. Για τους Gürdeniz, Yagci και μια ορισμένη ομάδα εθνικιστών και ευρασιανιστών, η «Γαλάζια Πατρίδα» αντιπροσωπεύει τον αναπροσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφάλειας της Τουρκίας μακριά από τη Δύση, προσκείμενη στην Ρωσία και την Κίνα. Όσον αφορά τα δύο πρώτα σημεία, η κυβέρνηση και οι εθνικιστές/ευρασιανιστές υποστηρικτές του δόγματος της «Γαλάζιας Πατρίδας» συμφωνούν. Ωστόσο, αποκλίνουν στο τελευταίο σημείο, με την κυβέρνηση να προσπαθεί να διαχειριστεί την κατάσταση, λόγω των περιορισμών που διέπουν τις τουρκο-ρωσικές σχέσεις και των υποχρεώσεων της χώρας έναντι της Βορειο-Ατλαντικής Συμμαχίας (NATO). Για παράδειγμα, στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, η Τουρκία έχει δημιουργήσει στενότερες σχέσεις με την Ουκρανία, προκειμένου να εξισορροπήσει τη ρωσική επιρροή.

Ειδικότερα, μετά το 2016, η αναθέρμανση των ρωσοτουρκικών σχέσεων αποτέλεσε κρίσιμο παράγοντα γεωπολιτικών ανακατατάξεων στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Μεσογείου. Τα εγκαίνια του αγωγού Turkish Stream θεωρούνται ορόσημο στις σχέσεις Τουρκίας-Ρωσίας. Επίσης, η απόφαση της Τουρκίας να αγοράσει το ρωσικό πυραυλικό σύστημα S-400 το καλοκαίρι του 2019, δημιούργησε διαφωνίες εντός του NATO. Ακόμα, υψίστης σημασίας είναι η στρατηγική συνεργασία των δύο χωρών στη Συρία, παρά τα αντικρουόμενα συμφέροντά τους. Το ίδιο φυσικά ισχύει και για την κατασκευή του πυρηνικού εργοστασίου στο Ακουγιού της Τουρκίας, με την βοήθεια της ρωσικής τεχνολογίας. (rsis.edu.sg, 2020)

Όμως, παρά την συνεργασία των δύο χωρών σε πολλά μέτωπα, οι διμερείς τους σχέσεις εξακολουθούν να ισορροπούν σε τεντωμένο σχοινί. Οι στρατηγικές ισορροπίες στα μέτωπα της Λιβύης, της Συρίας και του Ναγκόρνο-Καραμπάχ είναι πολύ λεπτές. Αυτές στηρίζονται κατά βάση σε μια στρατηγική αντίθετων συμφερόντων αλλά ταυτιζόμενων πρόσκαιρων στρατηγικών επιδιώξεων. Επίσης, η μόνιμη θέση της Ρωσίας για επίτευξη λύσης του Κυπριακού στη βάση των ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και η στήριξη της Κύπρου σχετικά με τα δικαιώματά της που απορρέουν από την ανακήρυξη ΑΟΖ, είναι ένα ακόμα σημείο αντιπαράθεσης. Τέλος, ένα αγκάθι που προστέθηκε πρόσφατα στις διμερείς σχέσεις των δύο χωρών αφορά στην μελλοντική λειτουργία διώρυγας

στην Κωνσταντινούπολη, με την Ρωσία να ανηδρά και να κάνει λόγο για παραβίαση της Συνθήκης του Μοντρέ που υπεγράφη το 1936. (dw.com, 2020)

Επιπλέον, η σύγκρουση στη Λιβύη έχει φέρει αντιμέτωπους την Τουρκία με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, την Αίγυπτο και τη Γαλλία, με δευτερογενή αποτελέσματα σε όλη την Ανατολική Μεσόγειο. Η απόφαση των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και της Ελλάδας να πραγματοποιήσουν στρατιωτικές ασκήσεις στην Κρήτη εν μέσω των εντάσεων Τουρκίας-Ελλάδας, καθώς και οι επανειλημμένες εκφράσεις υποστήριξης των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων για τη θέση της Ελλάδας στην ανατολική Μεσόγειο, δεν μπορούν να αποσυνδεθούν από τον ολοένα και βαθύτερο ανταγωνισμό μεταξύ Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και Τουρκίας στην περιοχή, και ιδιαίτερα στη Λιβύη. (Dalay, 2021)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, από την πλευρά της, καταδίκασε το τουρκολιβυκό μνημόνιο ως παράνομο και «αδύναμο» για να έχει νομικές συνέπειες για τρίτα κράτη. Οι ενέργειες της Τουρκίας στην περιοχή έχουν χαρακτηριστεί από την Ελλάδα, την Κύπρο και το Ισραήλ ως ασυνεπείς με το διεθνές δίκαιο και μάλιστα ανάγκασαν την Ελλάδα (μετά την υπογραφή του μνημονίου) να ανακαλέσει τον Πρέσβη της από την Λιβύη. (Cohen, 2020) Συγκεκριμένα, η Ελλάδα και η Κύπρος κατήγγειλαν ότι η οριοθέτηση της θαλάσσιας ζώνης έγινε σε βάρος τρίτου κράτους, καθώς σύμφωνα με το μνημόνιο, οι θαλάσσιες ζώνες νοτιοανατολικά των Δωδεκανήσων και Κρήτης θα διεκδικούνταν από την Τουρκία. Η Ελλάδα, υποστήριξε ότι αυτές οι περιοχές ανήκαν στην δική της δυνητική ΑΟΖ και ότι η Τουρκία είχε λειτουργήσει αυθαίρετα, χωρίς την σύμφωνη γνώμη της και κατά παράβαση του Διεθνούς Δικαίου. (Axt, 2021, σελ. 135).

Γενικότερα, η Ελλάδα έχει επανειλημμένως απορρίψει τους αβάσιμους και παράνομους ισχυρισμούς της Τουρκίας στην περιοχή μέσω έγγραφων υπομνημάτων. Πιο συγκεκριμένα, αυτά επιδόθηκαν στις 19 Φεβρουαρίου 2020 (A/74/710-S/2020/129), στις 19 Μαρτίου 2020 (A/74/758), στις 20 Απριλίου 2020 (A /74/819) και προφορική σημείωση με ημερομηνία 2 Σεπτεμβρίου 2020 (A/74/1006). Για την ελληνική πλευρά, το τουρκολιβυκό μνημόνιο θεωρείται άκυρο. Δεν έχει καμία νομική ισχύ για τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας, παραβιάζει τους κανόνες του δικαίου της θάλασσας και το δικαίωμα των νησιών να δημιουργούν θαλάσσιες ζώνες πέρα από τα χωρικά τους ύδατα. Η Ελλάδα επίσης

απορρίπτει την παραπλανητική, αυθαίρετη και λανθασμένη ανάγνωση της Τουρκίας περί της διεθνούς νομολογίας σχετικά με την θαλάσσια οριοθέτηση, καθώς και των σχετικών αρχών και συμπερασμάτων των διεθνών δικαστηρίων, με στόχο την αναμόρφωση της γεωγραφίας της περιοχής. (Theofili, 2020)

4.3.2 Ελλάδα-Αίγυπτος

Ο Νόμος 4717/2020 που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 164/Α/28-8-2020 προβλέπει την Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ των κυβερνήσεων της Ελλάδας και της Αιγύπτου για την οριοθέτηση της ΑΟΖ μεταξύ των δύο κρατών.

Η προέλευση της συμφωνίας οριοθέτησης Ελλάδας-Αιγύπτου χρονολογείται από την έναρξη της αναζήτησης ενεργειακών πόρων στην Ανατολική Μεσόγειο, στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Η συνέχιση της εξερεύνησης και τελικά της αξιοποίησης των υπεράκτιων δυνατοτήτων ενεργειακών πόρων απαιτούσε τον καθορισμό των θαλάσσιων ορίων των ακτογραμμών των παρακάτω κρατών: Κύπρου, Αιγύπτου, Ελλάδας, Ισραήλ, Λιβάνου, Λιβύης, Συρίας και Τουρκίας. Αρχικά, η Κύπρος και η Αίγυπτος ήταν οι πρώτες που κατέληξαν σε συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ, το 2003. Η συμφωνία αυτή βασίζεται σε μια μέση γραμμή, κάθε σημείο της οποίας ισαπέχει από το πλησιέστερο σημείο της γραμμής βάσης του κάθε μέρους. Στη συνέχεια, η Κύπρος σύναψε δύο πρόσθετες συμφωνίες με βάση την μέθοδο «μέσης γραμμής-ίσης αποστάσης», με τον Λίβανο το 2007 και με το Ισραήλ το 2010. Αυτές οι τρεις συμφωνίες είναι συνοπτικές και περιλαμβάνουν πέντε άρθρα η καθεμία. Το άρθρο 1 ορίζει την ακριβή θέση του ορίου της μέσης γραμμής, το άρθρο 2 ασχολείται με τους διασυνοριακούς πόρους του βυθού, το άρθρο 3 ρυθμίζει τη διαδικασία μελλοντικής οριοθέτησης με τρίτα κράτη, το άρθρο 4 αφορά την επίλυση διαφορών και το άρθρο 5 αφορά την επικύρωση και την έναρξη ισχύος της συμφωνίας. (Yiallourides, 2020, Grigoriadis & Belke, 2020, σελ. 4)

Αντίστοιχα, η Ελλάδα και η Αίγυπτος ξεκίνησαν τις διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση ΑΟΖ το 2005 έχοντας ουσιαστικά δύο επιλογές. Είτε επίτευξη συμφωνίας μέσω διμερούς διαπραγμάτευσης, είτε σε περίπτωση αποτυχίας των διαπραγματεύσεων προσφυγή σε δικαστική απόφαση ή διαιτησία τρίτου μέρους. Οι διαπραγματεύσεις ήταν παρατεταμένες και διεξήχθησαν καλή τη πίστη, αλλά τα

γεωγραφικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας και η παρουσία τρίτων κρατών στην περιοχή οριοθέτησης, όπως η Τουρκία, οδήγησαν σε νομικές και πολιτικές δυσκολίες. (Yiallourides, 2020) Η Αίγυπτος προσπάθησε να μην παρέμβει στην ελληνοτουρκική σύγκρουση. Σύμφωνα με τον Συρίγο (2020), «η θέση της ήταν η εξής: «Βρείτε τα με την Τουρκία και μετά πείτε μας με ποιον από τους δύο θα υπογράψουμε». Στη βάση αυτή, ο Συρίγος (2020) υποστηρίζει ότι η καλύτερη λύση θα ήταν η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο, προσθέτοντας ότι αυτό απαιτούσε τη σύμφωνη γνώμη της Αιγύπτου, κάτι το οποίο δεν ήταν δεδομένο. Επιπρόσθετα, η συμφωνία Τουρκίας-Λιβύης θα μπορούσε να εφαρμοστεί άμεσα, σε αντίθεση με τη χρονοβόρα (έως και πέντε έτη) διαδικασία στην περίπτωση προσφυγής του θέματος Ελλάδας-Αιγύπτου στο Διεθνές Δικαστήριο. Αυτός ήταν και ο κύριος λόγος που η απόφαση για συμφωνία με την Αίγυπτο από ελληνικής πλευράς πάρθηκε τόσο γρήγορα. (Συρίγος, 2020) Ένας ακόμη παράγοντας που ελήφθη υπόψη από μέρους της Ελλάδας ήταν η απόσταση των ακτών Τουρκίας-Λιβύης (περίπου 620 χλμ.), όταν οι αντίστοιχες Ελλάδας-Λιβύης απέχουν περίπου την μιση (300 χλμ). Το τουρκολιβυκό μνημόνιο δεν είναι μόνον αντίθετο προς το διεθνές δίκαιο, αλλά και προς τη γεωγραφία και την κοινή λογική. Παρόλα αυτά όμως, αποτελεί διεθνή συμφωνία, την οποία επικαλείται επίσημα η Τουρκία και «αυτό το εμπόδιο έπρεπε να αντιμετωπισθεί». (Συρίγος, 2020).

Η Ελλάδα και η Αίγυπτος έκαναν δηλώσεις στις 16 Ιανουαρίου 2015 και στις 16 Φεβρουαρίου 2017, αντίστοιχα, σύμφωνα με το άρθρο 298 της UNCLOS, ότι δεν αποδέχονταν τις διαδικασίες του Μέρους XV, Τμήμα 2 (υποχρεωτικές διαδικασίες που συνεπάγονται δεσμευτικές αποφάσεις) όσον αφορά σε διαφωνίες που ανακύπτουν σχετικά με τα θαλάσσια σύνορα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, θα έπρεπε να συμφωνηθεί υποβολή κοινής πρότασης στο Διεθνές Δικαστήριο. Ωστόσο, το Μνημόνιο που υπεγράφη μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης το 2019, ώθησε τις δύο χώρες (Ελλάδα και Αίγυπτο) να οριστικοποιήσουν μια συμφωνία σχεδόν άμεσα. (Yiallourides, 2020)

Το Προοίμιο της συμφωνίας Ελλάδας-Αιγύπτου αναγνωρίζει τη συνάφεια και την εφαρμογή του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και της UNCLOS. Τονίζει ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος πρέπει να ασκεί τα κυριαρχικά του δικαιώματα και τη δικαιοδοσία του σύμφωνα με την UNCLOS στην οποία είναι συμβαλλόμενα μέρη τόσο η Ελλάδα όσο και η Αίγυπτος. Η UNCLOS προβλέπει ότι μια συμφωνία

βάσει του διεθνούς δικαίου μεταξύ των ενδιαφερομένων κρατών είναι η κύρια μέθοδος για την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων, συμπεριλαμβανομένης της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας (άρθρο 74 παράγραφος 1 και άρθρο 83 παράγραφος 1). Ακόμα, δεν προσδιορίζει μέθοδο για τον καθορισμό του ορίου, παρά μόνο ότι η οριοθέτηση καταλήγει σε μια «δίκαιη λύση». Μια ελεύθερα διαπραγματευόμενη και εγκριθείσα συνθήκη οριοθέτησης βάσει συναίνεσης, εξ ορισμού συμμορφώνεται με το διεθνές δίκαιο, σύμφωνα με τα άρθρα 74 παράγραφος 1 και 83 παράγραφος 1 της UNCLOS. Στην συγκεκριμένη συμφωνία, μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου αντικατοπτρίζονται προηγούμενες συμφωνίες οριοθέτησης στην Ανατολική Μεσόγειο (όπως αυτές μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου, Λιβάνου ή Ισραήλ). Η συμφωνία αυτή φορά αποκλειστικά την οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ των 2 χωρών, χωρίς να αναφέρεται στην υφαλοκρηπίδα. Αυτό οφείλεται πιθανώς, στο ότι τα μέρη κατανοούσαν ότι η ΑΟΖ περιλάμβανε κυριαρχικά δικαιώματα και δικαιοδοσία στην υφαλοκρηπίδα. Αν και παραμένουν δύο διακριτές ζώνες, η ΑΟΖ και η υφαλοκρηπίδα εντός 200 ναυτικών μιλίων έχουν παρόμοια όρια και ουσιαστικά δικαιώματα. Έτσι, η διεθνής νομολογία και η κρατική πρακτική δείχνουν μια τάση προς μια ενιαία γραμμή οριοθέτησης τόσο για την ΑΟΖ όσο και για την υφαλοκρηπίδα εντός 200 ναυτικών μιλίων. (Yiallourides, 2020)

Στην ελληνο-αιγυπτιακή συμφωνία, το συμφωνημένο όριο ανηππροσωπεύει μια μερική οριοθετική γραμμή. Η διάταξη απλοποιείται σε πέντε σημεία μεταξύ του 26ου και του 28ου μεσημβρινού. Πρώτον, το όριο αποσαφηνίζει τις θαλάσσιες περιοχές που ανήκουν στη θαλάσσια δικαιοδοσία της Ελλάδας και της Αιγύπτου και τις ισχύουσες αρχές οριοθέτησης σύμφωνα με το UNCLOS και το εθιμικό διεθνές δίκαιο. Δεύτερον, διευκρινίζει τα ακριβή όρια των επικαλυπτόμενων θαλάσσιων αξιώσεων με άλλα κράτη (Yiallourides, 2020), δεδομένου μάλιστα ότι «υπερκαλύπτει την περιοχή του τουρκολιβυκού μνημονίου», περιορίζοντας τις ενέργειες από μέρους της Τουρκίας. (Συρίγος, 2020) Εκτός από το ότι η εν λόγω συμφωνία «αποτελεί θετικό στάδιο στην αντιμετώπιση του τουρκολιβυκού μνημονίου», παρέχει στην Ελλάδα ένα πλεονέκτημα άσκησης πίεσης από μέρους της Ελλάδας στη βάση της διπλωματίας (Συρίγος, 2020), σε επίπεδο κυρίως ισχυροποίησης της θέσης της στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ωστόσο, ο Ιωαννίδης (2020) επισημαίνει σχετικά με τη μέση γραμμή, ότι η χάραξη της οριοθετικής γραμμής γίνεται με βάση γεωγραφικές συντεταγμένες,

σύμφωνα με την παράγραφο (β) του άρθρου 1, άρα το θαλάσσιο όριο μεταξύ των δύο κρατών δεν είναι η μέση γραμμή. Μάλιστα, προσθέτει ότι «η επήρεια της Κρήτης και της Καρπάθου είναι μειωμένη, με αποτέλεσμα η Αίγυπτος να έχει πάρει περίπου το 55% του υπό οριοθέτηση θαλάσσιου χώρου ενώ η Ελλάδα το 45%. Αυτό συνιστά σημαντική παρέκκλιση από τη διαχρονική θέση της Ελλάδος υπέρ της μέσης γραμμής και της πλήρους επήρειας των νησιών» και ταυτόχρονα αποτελεί παράγοντα που «γεννά» έντονη κριτική στην εν λόγω συμφωνία.

Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 1, ορίζεται ότι «η μερική οριοθετική γραμμή μεταξύ της ΑΟΖ του κάθε μέρους καθορίζεται από τα σημεία (Α) ανατολικά έως (Ε) δυτικά, σύμφωνα με την λίστα των γεωγραφικών συντεταγμένων», όπως αναφέρονται στο Γεωδαιτικό Σύστημα Αναφοράς WGS-84 (Πίνακας 2). «Το τμήμα της οριοθετικής γραμμής μεταξύ της ΑΟΖ του καθενός από τα δυο μέρη από το σημείο (Α) και το σημείο (Ε) είναι δεσμευτικό και οριστικό». Οι γεωγραφικές συντεταγμένες του σημείου (Α) μπορεί να αναθεωρηθούν προς τα ανατολικά και του σημείου (Ε) προς τα δυτικά με συμφωνία μεταξύ των δυο μερών, σε περίπτωση μελλοντικής οριοθέτησης της ΑΟΖ με άλλα ενδιαφερόμενα γειτονικά κράτη, υπό την προϋπόθεση ότι η αναθεώρηση περιορίζεται στην περίπτωση αυτή στο σημείο (Α) προεκτεινόμενο προς τα Ανατολικά και στο σημείο (Ε) προεκτεινόμενο προς τα Δυτικά» (Ν. 4717/2020).

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου είναι γεωγραφικά περιορισμένη, δεδομένου ότι αντιμετωπίζει μόνο μέρος του πλήρους μήκους των πιθανών θαλάσσιων συνόρων μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου. (Ιωαννίδης, 2020, Υιallourides, 2020) Το Καστελλόριζο και ένα μικρό τμήμα ανατολικά της ακτής της Ρόδου δεν έχουν συμπεριληφθεί, πιθανότατα για να αποφευχθεί μια αντιπαράθεση με την Τουρκία. Αυτό δεν προδικάζει τη μελλοντική οριοθέτηση στα ανατολικά του καθορισμένου ορίου. Το άρθρο 1 στοιχείο (ε) της συμφωνίας προβλέπει ότι οποιαδήποτε μεταγενέστερη οριοθέτηση πέραν του ορίου που ορίζεται στη συμφωνία (ανατολικά του 28ου μεσημβρινού ή νοτιοδυτικά της Κρήτης) θα ολοκληρωθεί σε συνεννόηση με τα ενδιαφερόμενα γειτονικά κράτη. Έτσι, οι δύο θύλακες που έμειναν εκτός συμφωνίας αφορούν μελλοντικές διευθετήσεις των δύο πλευρών με τρίτες χώρες (Λιβύη, Κύπρο και Τουρκία). Αυτό με τη σειρά του δεν προδικάζει τη θέση της Ελλάδας σχετικά με τον ρόλο και την

επίδραση των νησιών στη διαδικασία οριοθέτησης ή τα συμφέροντα τρίτων κρατών. (Yiallourides, 2020)

Επιπλέον, ενώ ο Αιγύπτιος υπουργός Εξωτερικών Sameh Shoukry ήταν μάλλον ασαφής, ίσως εσκεμμένα, στην αξιολόγηση της συμφωνίας Ελλάδας-Αιγύπτου, δηλώνοντας ότι η συμφωνία επιτρέπει στις δύο χώρες να προχωρήσουν στη μεγιστοποίηση της αξιοποίησης των διαθέσιμων πόρων στην ΑΟΖ τους, ο Έλληνας ομόλογός του Νίκος Δένδιας ήταν ρητός αποκαλώντας την ημέρα της συμφωνίας ως «ιστορική». Ιστορική διότι κατοχυρώνει το δικαίωμα των νησιών σε δικά τους χωρικά ύδατα και επειδή λειτουργεί ως αντίποινα στο παράνομο, άκυρο και νομικά αβάσιμο μνημόνιο συνεννόησης που υπεγράφη μεταξύ Τουρκίας και Τρίπολης το 2019. (Reuters, 2020)

Από την άλλη πλευρά, λίγο μετά τη σύναψη της συμφωνίας Ελλάδας-Αιγύπτου, ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Menlüt Çavuşoğlu μεταφράζοντας αυτή κατά το «δοκούν», δήλωσε ότι η συμφωνία στην πραγματικότητα στηρίζει την τουρκική θέση ότι τα νησιά δεν έχουν υφαλοκρηπίδα. Για την ακρίβεια, υποστήριξε: «Πρέπει πρώτα να δούμε τον χάρτη, αλλά είναι μεγάλη η πιθανότητα η Ελλάδα να μην έχει ξεκινήσει την υφαλοκρηπίδα της από την Κρήτη και άλλα νησιά της Μεσογείου. Φαίνεται ότι έχουν κάνει παραχωρήσεις για τα κυριαρχικά δικαιώματα της υφαλοκρηπίδας των νησιών». (Demirtaş, 2020)

Αντίθετα όμως, το κείμενο και ο συνοδευτικός χάρτης της συμφωνίας Ελλάδας-Αιγύπτου υποδεικνύουν ότι τα ελληνικά νησιά έχουν ληφθεί υπόψη στην οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων. Το όριο στην ελληνική πλευρά έχει βασιστεί αποκλειστικά στις ακτές των νησιών. Αυτό φαίνεται από τα σημεία από τα οποία λήφθηκε το όριο κατά μήκος της Κρήτης και εν μέρει από τη Ρόδο. Σύμφωνα με τη μακροχρόνια θέση της Ελλάδας, τα νησιά δημιουργούν τις δικές τους θαλάσσιες ζώνες, οι οποίες είναι στενά συνδεδεμένες και σχηματίζουν ομάδες που αντιπροσωπεύουν μια γεωγραφική ενότητα. Άρα, τα νησιά μπορούν να ληφθούν ως σημεία βάσης για τα θαλάσσια σύνορα, τα οποία θα πρέπει να καθορίζονται με βάση την μέθοδο της «μέσης γραμμής-ίσης αποστάσης» μεταξύ των ελληνικών νησιών και των απέναντι ηπειρωτικών ακτών. Η Ελλάδα υποστηρίζει μόνο ότι ορισμένα υψόμετρα χαμηλής παλίρροιας και άλλα μη κατοικήσιμα νησιωτικά χαρακτηριστικά ενδέχεται να αγνοηθούν στη διαδικασία οριοθέτησης. Ωστόσο, στη

συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου, το όριο δεν είναι μια αυστηρή μέση γραμμή, που είναι η βασική θέση της Ελλάδας, αλλά μια προσαρμοσμένη διάμεσος. Η προκύπτουσα θαλάσσια περιοχή που κατανέμεται σε κάθε κράτος είναι σε αναλογία περίπου 9:11 υπέρ της αιγυπτιακής πλευράς. (Yiallourides, 2020, Lika, 2020, σελ. 20)

Εκτός των ανωτέρω, ο Ιωαννίδης (2020) ασκεί κριτική σε όσους ισχυρίζονται ότι η εν λόγω συμφωνία ακυρώνει τη συμφωνία Τουρκίας-Λιβύης, παραθέτοντας τα κάτωθι:

«Η Συμφωνία δεν παραβιάζει τη δυνατότητα Ελλάδος και Κύπρου να συνομολογήσουν μεταξύ τους συμφωνία οριοθέτησης. Είναι γεγονός, όμως, ότι το πνεύμα της Συμφωνίας ισχυραίνει το επιχείρημα ότι το Καστελλόριζο και άλλα μικρά νησιά μπορούν να έχουν πλήρη επήρεια στην οριοθέτηση κι έτσι καθίσταται πιο δύσκολο να υποστηριχθεί η σύζευξη των θαλασσίων ζωνών Ελλάδος-Κύπρου. Με άλλα λόγια, καίτοι παραμένει νομικά εφικτό να καταρτιστεί συμφωνία οριοθέτησης Ελλάδος-Κύπρου, εντούτοις η υπό εξέταση Συμφωνία ενισχύει τα επιχειρήματα της Τουρκίας, περί μη πλήρους επήρειας των νησιών. Επιπλέον, η Συμφωνία δεν μπορεί να «ακυρώσει»/«καταργήσει» την τουρκολιβυκή συμφωνία οριοθέτησης, καθώς αυτή η δυνατότητα παρέχεται αποκλειστικά στα Μέρη εκείνης της διευθέτησης. Συνεπώς, μπορεί η συνομολόγηση της Συμφωνίας να αποτελεί μια αντίδραση έναντι της τουρκολιβυκής συμφωνίας, ωστόσο δεν μπορεί να την καταργήσει. Οι όροι αυτοί είναι νομικά αδόκιμοι και χρησιμοποιούνται κατ' ευφημισμόν. Εξάλλου, βάσει του γενικού διεθνούς δικαίου, η συμφωνία Τουρκίας-Λιβύης είναι δεσμευτική μόνο για τα δύο Μέρη και δεν παράγει έννομες συνέπειες τόσο για την Ελλάδα όσο και για οποιοδήποτε άλλο κράτος (Σύμβαση Βιέννης για το Δίκαιο Συνθηκών 1969, Άρθρο 34). Τη θέση αυτή υποστήριξε και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στα Συμπεράσματα της 12ης Δεκεμβρίου 2019 (παρ. 19)».

Επίσης, η Αίγυπτος είχε αποσυρθεί από το οικόπεδο 12 γιατί δεν ήθελε να αμφισβητήσει την Τουρκία. Επίσης, κάτι άλλο που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι το εξής: Εάν η Αίγυπτος δεχτεί ότι το Καστελόριζο έχει ΑΟΖ, τότε θα απωλέσει 19.400 τετραγωνικά μέτρα από τη δική της. Από την άλλη πλευρά, για να κερδίσει την εύνοια της Αιγύπτου, η Τουρκία υποστηρίζει ότι η Αίγυπτος έχει το δικαίωμα σε μια μεγαλύτερη ΑΟΖ στην περιοχή του Λεβιάθαν.. Παράλληλα, η μερική οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών τους, εγκυμονεί τον κίνδυνο η Ελλάδα και η Αίγυπτος να αποδεχθούν de facto τον τουρκικό τρόπο οριοθέτησης. (Μελέτης, 2018)

Συν τοις άλλοις, αξίζει να αναφερθεί και η κριτική που έχει ασκηθεί στην εν λόγω συμφωνία, βάσει των όσων αναφέρει ο Συρίγος (2020):

«Ως κριτική για τη συμφωνία έχουν ακουσθεί δύο σημεία. Το πρώτο αφορά την μερική οριοθέτηση και το δεύτερο την περιορισμένη επήρεια κάποιων ελληνικών νησιών. Λόγω της αδήριτης ανάγκης για ανατροπή του τουρκολιβυκού μνημονίου, κάποιες θέσεις που είχαμε παλαιότερα, έπρεπε να αναπροσαρμοσθούν. Αυτό αφορούσε πρωτίστως τη μερική (ή τμηματική) οριοθέτηση. Το μείζον τώρα ήταν να αντιμετωπισθεί το όριο του τουρκολιβυκού μνημονίου που μετέφερε τις τουρκικές διεκδικήσεις από το Καστελόριζο στα νοτιοανατολικά της Κρήτης. Η μερική οριοθέτηση δεν απαγορεύεται στο Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας [...] Επιπλέον, είναι σημαντικό ότι κατορθώσαμε να πείσουμε τους Αιγυπτίους να προχωρήσουν ανατολικά της Καρπάθου. Επί χρόνια ήθελαν να περιορίσουν την οριοθέτηση με την Ελλάδα στο ύψος του συγκεκριμένου νησιού. Θεωρούσαν ότι ανατολικότερα της Καρπάθου μπορεί να υπάρχουν τουρκικές διεκδικήσεις και ήθελαν εκεί να καταλήγει το όριο».

Τέλος, σημαντικό είναι να ληφθεί υπόψη και η κριτική της τουρκικής πλευράς. Πρώτον, υποστηρίζεται ότι η υπογραφή αυτής της συμφωνίας έλαβε χώρα αφότου η Τουρκία είχε προσωρινά αναστείλει τις δραστηριότητες του σεισμικού ερευνητικού σκάφους Oduz Reis ως χειρονομία αποκλιμάκωσης, στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων εκείνης της περιόδου μεταξύ των δύο πλευρών,

με πρωτοβουλία της Γερμανίας. Συγκεκριμένα, οι Τούρκοι με αυτή την άποψη προσπαθούν να παρουσιάσουν την Ελλάδα ως «αδιάλλακτη» και αρνητική για την εξεύρεση λύσης. (Lika, 2020, σελ. 7) Δεύτερον, υποστηρίζεται ότι η συμφωνία της Ελλάδας με την Αίγυπτο αντίκειται άμεσα στην αντίστοιχη συμφωνία Τουρκίας-Λιβύης (27 Νοεμβρίου 2019) και σκοπεύει να ανημετωπίσει τις τουρκικές θαλάσσιες διεκδικήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Με αυτόν τον τρόπο, η Τουρκία θέλει να καταδείξει ότι στη θαλάσσια διαμάχη της Ανατολικής Μεσογείου, αυτή που ενεργεί ενάντια στο πνεύμα του διαλόγου και αποφεύγει τις διαπραγματεύσεις για επίλυση των διαφορών είναι η Αθήνα. (Lika, 2020, σελ. 9) Τρίτον, ασκείται κριτική για την αλλοίωση της μακροχρόνιας ελληνικής θέσης σύμφωνα με την οποία τα θαλάσσια σύνορα μεταξύ δύο χωρών (σε περίπτωση διμερούς συμφωνίας) θα πρέπει να είναι ορίζονται με βάση την μέση γραμμή. Εδώ, ουσιαστικά, η Τουρκία προσπαθεί να εκμεταλλευτεί το «πάτημα» που έδωσε η ελληνική πλευρά με τις παραχωρήσεις της στην Αίγυπτο. (Lika, 2020, σελ. 13)

Το τελευταίο σημείο κριτικής που ασκείται από τουρκικής πλευράς, είναι ότι η συμφωνία ΑΟΖ Ελλάδας-Αιγύπτου είναι μερική και γεωγραφικά περιορισμένη, κάτι που μπορεί να είναι ενδεικτικό δύο σημείων, σύμφωνα με τον Lika. (2020, σελ. 13) Πρώτον, η Ελλάδα φοβόταν μια άμεση ανηπαράθεση με την Τουρκία και σε αυτό το σημείο απέφυγε να επεκτείνει τα θαλάσσια σύνορα στις περιοχές ανατολικά των ακτών της Ρόδου. Δεύτερον, η Αίγυπτος ανηπάχθηκε επίσης στη συμπερίληψη αυτών των θαλάσσιων περιοχών στη συμφωνία, ώστε να παραμείνει το περιθώριο για μια μελλοντική διευθέτηση μέσω διαπραγματεύσεων για αυτές τις περιοχές με την Τουρκία. Τα δύο αυτά σημεία, σύμφωνα με τον συγγραφέα, σημαίνουν ότι αφενός η Αίγυπτος εξακολουθεί να ενδιαφέρεται για μια θαλάσσια συμφωνία με την Τουρκία και ότι αφετέρου η Ελλάδα, παρά την επιθετική ρητορική της, αναγνωρίζει τη στρατιωτική υπεροχή της Τουρκίας και τη δέσμευσή της να προστατεύσει τις θαλάσσιες διεκδικήσεις της, και ως εκ τούτου φοβάται μια άμεση ανηπαράθεση με την Τουρκία.

4.3.3 Κύπρος-Τουρκία

Η Κύπρος κατέχει κεντρική θέση στην παγκόσμια ήπειρο. Ευρισκόμενη σε σχεδόν ίση απόσταση από την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική, μαζί με την Κρήτη ορίζουν ένα νοητό άξονα που διασχίζει σημαντικούς θαλάσσιους

διαδρόμους. Ούσα ανάμεσα στα στενά που χωρίζουν την Ευρώπη από την Ασία και τη Διώρυγα του Σουέζ, που χωρίζει την Ασία από την Αφρική, ταυτόχρονα λειτουργεί και ως σταθερή βάση των θαλάσσιων διαδρόμων των κόλπων του Άντεν και του Ορμούζ, που συνδέουν την Ευρασία με την Αφρική.

Η πολιτική της Τουρκίας για την Κύπρο τοποθετείται σε ένα στρατηγικό πλαίσιο με βάση τα ανωτέρω, δίνοντας έμφαση σε δύο βασικούς άξονες. Ο πρώτος είναι η διαφύλαξη της ασφάλειας της μουσουλμανικής κοινότητας, ως αποτέλεσμα της ιστορικής ευθύνης της Τουρκίας. Η Τουρκία θέλει να εκμεταλλευτεί το στρατηγικό πλεονέκτημα που απέκτησε τη δεκαετία του 1970 με την κατοχή τμήματος της Κύπρου, όχι ως στοιχείο αμυντικής πολιτικής με στόχο τη διαφύλαξη του status quo, αλλά ως θεμελιώδες στήριγμα μιας επιθετικής θαλάσσιας στρατηγικής διπλωματικού χαρακτήρα. Ο δεύτερος άξονας είναι η γεωστρατηγική θέση της Κύπρου στηριζόμενος σε δύο διαστάσεις:

- Στις ισορροπίες μεταξύ Τουρκίας, Ελλάδας και της κατεχόμενης Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο και
- Στην θέση του νησιού στην παγκόσμια και περιφερειακή πολιτική.

Αναφορικά με την παγκόσμια πολιτική, η Κύπρος μπορεί να επηρεάσει άμεσα τις στρατηγικές διασυνδέσεις μεταξύ Ασίας - Αφρικής, Ευρώπης - Αφρικής και Ευρώπης - Ασίας. Σε επίπεδο περιφερειακής πολιτικής η Κύπρος είναι ο ακρογωνιαίος λίθος των στρατηγικών ισορροπιών της Ανατολικής Μεσογείου, των Βαλκανίων, της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. (Mazis & Sgouros, 2012, σελ. 141)

Επιπλέον, λόγω της γεωστρατηγικής θέσης της Κύπρου, η Τουρκία την τελευταία δεκαετία ολοένα και περισσότερο προβαίνει σε παράνομες ενέργειες, με αφορμή τους ενεργειακούς πόρους της νήσου. Πιο αναλυτικά, τουρκικά ερευνητικά σκάφη αναλαμβάνουν ερευνητικές εργασίες σε περιοχές νοτιοδυτικά του νησιού, οι οποίες ανήκουν στην ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας. Κατ' επανάληψη, η Κύπρος και η Ελλάδα έχουν καταδικάσει από κοινού την ερευνητική δραστηριότητα της Τουρκίας ως «παράνομη» και τόσο η Αθήνα όσο και η Λευκωσία έχουν προτρέψει τους εταίρους τους στην ΕΕ να αναλάβουν δράση κατά της Τουρκίας και να επιβάλουν κυρώσεις. Μάλιστα, το καλοκαίρι του 2011 η

Κύπρος ανακοίνωσε την συμφωνία της με την αμερικανική εταιρεία Noble Energy να ξεκινήσει ερευνητική δραστηριότητα σε περιοχή νότια του νησιού. Τότε, η Τουρκία αντέδρασε συνάπτοντας δική της αντίστοιχη συμφωνία και ξεκίνησε τις έρευνες εκ μέρους των Τουρκοκυπρίων. Η συμφωνία αυτή όριζε μια αρχική υφαλοκρηπίδα και μια ΑΟΖ 200 ναυτικών μιλίων για την επίμαχη περιοχή της «Βόρειας Κύπρου», όπου στάλθηκαν τουρκικά πολεμικά πλοία. Μάλιστα, η Τουρκία υποστήριξε ότι ενεργούσε προς το συμφέρον των Τουρκοκυπρίων, εφόσον δεν υπήρχε συμφωνία μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων για τον επιμερισμό των κερδών από τους φυσικούς πόρους. Αργότερα, τον Νοέμβριο του 2020, η Τουρκία πρότεινε στην κυπριακή κυβέρνηση τη διοργάνωση διάσκεψης για την Ανατολική Μεσόγειο με τη συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων. Αυτή η πρόταση καθώς και η ιδέα μιας διακοινοτικής σύμβασης για την κατανομή των κερδών από τους θαλάσσιους πόρους απορρίφθηκε από τις αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας, καθώς ισχυρίστηκαν ότι εκπροσωπούν νομίμως ολόκληρο το νησί ως η μόνη κυβέρνηση που αναγνωρίζεται διπλωματικά από την κοινότητα των κρατών. Έτσι, η κατανομή των κερδών από πόρους σε θαλάσσιες ζώνες έχει αναβληθεί, έως ότου οι δύο κοινότητες επανενωθούν σε ένα κοινό κράτος. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, οι διαφωνίες για τους φυσικούς πόρους στην Ανατολική Μεσόγειο έχουν επιδεινωθεί εξαιτίας του υφιστάμενου κυπριακού ζητήματος. (Axt, 2021, σελ. 145)

4.3.4 Κύπρος-Λίβανος

Η Κύπρος και ο Λίβανος υπέγραψαν στις 17.01.2007 συμφωνία για οριοθέτηση ΑΟΖ. Η συμφωνία αυτή βασίστηκε στη μέθοδο της «μέσης γραμμής-ίσης αποστάσης» και η συνοριακή γραμμή μεταξύ των δύο κρατών αποτελείται από πέντε τμήματα που συνδέουν έξι σημεία συντεταγμένων συνολικού μήκους 84,5 ναυτικών μιλίων. (EL Diwany, 2018, σελ. 64)

Πιο συγκεκριμένα, η οριοθέτηση της ΑΟΖ μεταξύ των δύο μερών πραγματοποιείται από τη μέση γραμμή, της οποίας κάθε σημείο ισαπέχει από το πλησιέστερο σημείο της γραμμής βάσης των δύο μερών. Η μέση γραμμή και τα όριά της ορίζονται από τα σημεία 1 έως 6 σύμφωνα με τον πίνακα γεωγραφικών συντεταγμένων (Πίνακας 3).

Αναφορικά με τις συντεταγμένες ορίζεται στη συμφωνία, λαμβάνοντας υπόψη το άρθρο 74 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, ότι οι γεωγραφικές συντεταγμένες των σημείων (1) και (6) θα μπορούσαν να αναθεωρηθούν ή/και να επεκταθούν, ανάλογα με τις ανάγκες μελλοντικής οριοθέτησης της ΑΟΖ με άλλα ενδιαφερόμενα γειτονικά κράτη και σύμφωνα με συμφωνία που θα επιτευχθεί για το θέμα αυτό με τα κράτη αυτά. Η μέση γραμμή που προσδιορίστηκε εμφανίζεται γραφικά στον Επίσημο Υδρογραφικό Χάρτη που δημοσιεύτηκε από το Βρετανικό Ναυαρχείο, Νο 183. Επίσης, ορίζεται στο άρθρο 2 ότι, σε περίπτωση που υπάρχουν φυσικοί πόροι που εκτείνονται από την ΑΟΖ του ενός μέρους έως την ΑΟΖ του άλλου μέρους, τα δύο μέρη θα συνεργαστούν προκειμένου να καταλήξουν σε συμφωνία σχετικά με τους τρόπους εκμετάλλευσης αυτών (MEES, 2012).

Η συγκεκριμένη συμφωνία έχει επικυρωθεί από την Κύπρο αλλά όχι και από τον Λίβανο, για τον λόγο του ότι είναι αντίθετος με την συμφωνία οριοθέτησης της ΑΟΖ Ισραήλ-Κύπρου που υπογράφηκε τον Δεκέμβριο του 2010. Ο Λίβανος, από την πλευρά του, ισχυρίζεται ότι η Λευκωσία δεν τον συμβουλευτηκε (παραβαίνοντας την δική τους συμφωνία) για την τροποποίηση της μέσης ενιαίας γραμμής με το Ισραήλ. (EL Diwany, 2018, σελ. 66) Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι η εν λόγω συμφωνία παραβιάζει τα κυριαρχικά και οικονομικά δικαιώματα του Λιβάνου απορροφώντας μέρος της ΑΟΖ του και ότι το τελικό σημείο 1 της μέσης γραμμής Ισραήλ-Κύπρου δεν μπορεί να λογίζεται ως τριμερές κοινό σημείο μεταξύ Λιβάνου, Κύπρου και Ισραήλ, στερώντας του περίπου 854 τετραγωνικά χιλιόμετρα από τα χωρικά του ύδατα. Η Βηρυτός επικαλείται το άρθρο 1-δ της συμφωνίας Λιβάνου-Κύπρου το οποίο αναφέρει: «Κατόπιν αιτήματος οποιουδήποτε από τα δύο μέρη, οποιαδήποτε περαιτέρω βελτίωση της ακρίβειας θέσης της μέσης γραμμής θα συμφωνηθεί από τα δύο μέρη χρησιμοποιώντας τις ίδιες αρχές, όταν υπάρχουν διαθέσιμα πιο ακριβή δεδομένα». Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 3, «Εάν οποιοδήποτε από τα δύο μέρη συμμετέχει σε διαπραγματεύσεις με στόχο την οριοθέτηση της ΑΟΖ του με άλλο κράτος, αυτό το μέρος, πριν καταλήξει σε τελική συμφωνία με το άλλο κράτος, θα ενημερώσει και θα συμβουλευτεί το άλλο μέρος, εάν αυτή η οριοθέτηση αφορά με συντεταγμένες (1) ή (6)». Από την άλλη πλευρά, η Λευκωσία διατείνεται ότι δεν ήταν υποχρεωμένη να συμβουλευτεί τη Βηρυτό, καθώς ο Λίβανος δεν είχε επικυρώσει τη συνθήκη του 2007. Επιπλέον,

υποστηρίζει, περαιτέρω, ότι το πρόβλημα υφίσταται μεταξύ Λιβάνου και Ισραήλ και ότι δεν προτίθεται να αλλάξει τη συμφωνία της με το Ισραήλ για αυτό τον λόγο (MEES, 2012).

4.3.5 Κύπρος-Αίγυπτος

Στις 17.02.2013 υπεγράφη συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 07.03.2014. Η συμφωνία αυτή βασίστηκε στη μέθοδο της «μέσης γραμμής-ίσης αποστάσης» και η θαλάσσια γραμμή συνόρων μεταξύ των δύο κρατών αποτελείται από επτά τμήματα που ενώνουν οκτώ γεωγραφικές συντεταγμένες συνολικού μήκους 144 ναυτικών μιλίων. Επιπλέον, και τα δύο κράτη έχουν συνάψει συμφωνία σχετικά με την ανάπτυξη και την εκμετάλλευση των πόρων υδρογονανθράκων μέσω γραμμής, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 16.09.2014. (Cyprus Mail, 2013)

Πιο αναλυτικά, η οριοθέτηση της ΑΟΖ μεταξύ των δύο μερών πραγματοποιείται από τη μέση γραμμή, της οποίας κάθε σημείο ισαπέχει από το πλησιέστερο σημείο της γραμμής βάσης των δύο μερών. Η μέση γραμμή και τα όριά της ορίζονται από τα σημεία 1 έως 8 σύμφωνα με συγκεκριμένες γεωγραφικές συντεταγμένες και εμφανίζεται γραφικά στον Επίσημο Υδρογραφικό Χάρτη που δημοσιεύτηκε από το Βρετανικό Ναυαρχείο, No 183. (Delimitation Treaties Infobase, 2004)

Οποιαδήποτε περαιτέρω βελτίωση της ακρίβειας θέσης της μέσης γραμμής θα συμφωνηθεί από τα δύο κράτη, χρησιμοποιώντας τις ίδιες αρχές, όταν υπάρξουν ακριβέστερα δεδομένα και κατόπιν αιτήματος ενός εξ αυτών. Λαμβάνοντας υπόψη το άρθρο 74 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, οι γεωγραφικές συντεταγμένες των σημείων 1 και 8 θα μπορούσαν να αναθεωρηθούν ή/και να επεκταθούν σε μια ενδεχόμενη μελλοντική οριοθέτηση της ΑΟΖ με άλλα ενδιαφερόμενα γειτονικά κράτη και πάντα κατόπιν συμφωνίας, η οποία πρέπει να επιτευχθεί για το θέμα αυτό με τα ενδιαφερόμενα γειτονικά κράτη. (Delimitation Treaties Infobase, 2004)

Επίσης, στο άρθρο 2 αναφέρεται ότι σε περίπτωση που υπάρχουν φυσικοί πόροι που εκτείνονται από την ΑΟΖ του ενός μέρους στην ΑΟΖ του άλλου μέρους, τα δύο μέρη θα συνεργαστούν για να καταλήξουν σε συμφωνία σχετικά με τους

τρόπους εκμετάλλευσης των πόρων αυτών. Αντίστοιχα, το άρθρο 3 διευκρινίζει ότι εάν κάποιο από τα δύο μέρη συμμετέχει σε διαπραγματεύσεις με στόχο την οριοθέτηση της ΑΟΖ του με άλλο κράτος, αυτό το μέρος, πριν καταλήξει σε τελική συμφωνία με το άλλο κράτος, θα ενημερώσει και θα συμβουλευτεί το άλλο μέρος, εάν αυτή η οριοθέτηση επηρεάζει και τις συντεταγμένες 1-8. (Delimitation Treaties Infobase, 2004)

Σε ότι αφορά την Τουρκία, αυτή ανπιτάχθηκε στη συμφωνία Αιγύπτου-Κύπρου του 2003 και εξέφρασε τη μη αναγνώριση της, στις 2 Μαρτίου 2004. Συγκεκριμένα, ισχυρίζεται ότι έχει υφιστάμενα *ipso facto* και *ab initio* κυριαρχικά δικαιώματα σε κάποιες θαλάσσιες περιοχές που υπάγονται στην συμφωνία. Ωστόσο, η Κύπρος υποστηρίζει ότι άσκησε τα νόμιμα κυριαρχικά της δικαιώματα για οριοθέτηση της ΑΟΖ στην περιοχή και απέφυγε να επεκτείνει τη γραμμή οριοθέτησής της σε περιοχές όπου θα μπορούσαν να επηρεαστούν τα δικαιώματα τρίτων παράκτιων κρατών. (EL Diwany, 2018, σελ. 64)

4.3.6 Κύπρος-Ισραήλ

Στις 17.12.2010 υπεγράφη η συμφωνία για οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ, ενώ τέθηκε σε ισχύ στις 25.02.2011. Και αυτή η συμφωνία έγινε με βάση την μέθοδο της «μέσης γραμμής-ίσης αποστάσης» και της οποίας τα όρια καθορίζονται από τα σημεία 1 έως 12, όπως προσδιορίστηκε σύμφωνα με τον Επίσημο Υδρογραφικό Χάρτη που δημοσιεύτηκε από το Βρετανικό Ναυαρχείο, Νο 183.

Λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές του εθιμικού διεθνούς δικαίου σχετικά με την οριοθέτηση της ΑΟΖ μεταξύ κρατών, οι γεωγραφικές συντεταγμένες των σημείων 1-12 θα μπορούσαν να αναθεωρηθούν ή/και να επεκταθούν σε μια ενδεχόμενη μελλοντική οριοθέτηση της ΑΟΖ με άλλα ενδιαφερόμενα γειτονικά κράτη και πάντα κατόπιν συμφωνίας, η οποία πρέπει να επιτευχθεί για το θέμα αυτό με τα ενδιαφερόμενα γειτονικά κράτη. (Delimitation Treaties Infobase, 2010, MEES, 2012)

Κατά την σύναψη της συμφωνίας, τα δύο κράτη ισχυρίστηκαν ότι τα τελικά σημεία που αφορούν την μέση γραμμή αυτής, συνάδουν με τα καθοριζόμενα των συμφωνιών Κύπρου-Αιγύπτου και Κύπρου-Λιβάνου. Ειδικότερα, οι γεωγραφικές

συντεταγμένες του νότιου τελικού σημείου 12 της μέσης γραμμής μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ, προσαρμόστηκαν ώστε να ταυτίζονται με τις συντεταγμένες του τελικού σημείου 8 της μέσης γραμμής μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου. Ομοίως, οι γεωγραφικές συντεταγμένες του βόρειου τελικού σημείου 1 της μέσης γραμμής μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ προσαρμόστηκαν ώστε να συμπίπτουν με τις συντεταγμένες του τελικού σημείου 1 της μέσης γραμμής μεταξύ Κύπρου και Λιβάνου. (EL Diwany, 2018, σελ. 66)

Επιπροσθέτως, στο άρθρο 2 ορίζεται ότι «σε περίπτωση που υπάρχουν φυσικοί πόροι, συμπεριλαμβανομένων των δεξαμενών υδρογονανθράκων, που εκτείνονται από την ΑΟΖ του ενός μέρους στην ΑΟΖ του άλλου μέρους, τα δύο μέρη θα συνεργαστούν προκειμένου να καταλήξουν σε «συμφωνία πλαίσιο», σχετικά με τις λεπτομέρειες της κοινής ανάπτυξης και εκμετάλλευση τέτοιων πόρων». Επίσης, στο άρθρο 3 αναφέρεται πως, «εάν ένα από τα δύο μέρη συμμετέχει σε διαπραγματεύσεις με στόχο την οριοθέτηση της ΑΟΖ του με άλλο κράτος, αυτό το μέρος, πριν καταλήξει σε τελική συμφωνία με το άλλο κράτος, οφείλει να ειδοποιήσει και συμβουλευτεί το άλλο μέρος, σε περίπτωση που η οριοθέτηση σχετίζεται με τις συντεταγμένες 1 ή 12». (Delimitation Treaties Infobase, 2010, MEES, 2012)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο : ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΑΟΖ

Για την Ελλάδα, η Μεσόγειος αποτελεί πηγή απειλών και προκλήσεων. Επίσης, λόγω γεωγραφικής εγγύτητας, η Αθήνα δεν έχει την πολυτέλεια να αγνοεί τις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική. Στο πλαίσιο αυτό, «χτίζει» μια νέα γεωπολιτική ταυτότητα τόσο στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου όσο και στο Ιόνιο Πέλαγος. «Στη νέα αυτή εποχή, η Ελλάδα δεν επικαλείται απλώς τα δικαιώματά της, αλλά τα κατοχυρώνει με διεθνείς συμφωνίες, στη βάση των προβλέψεων του διεθνούς δικαίου. Η υπογραφή των συμφωνιών οριοθέτησης με την Ιταλία και την Αίγυπτο, η τμηματική επέκταση των χωρικών μας υδάτων αποδεικνύουν του λόγου το αληθές. Τελικός στόχος της διπλωματικής μας προσπάθειας είναι η ανάδειξη μιας γεωστρατηγικής Ευρώπης που θα μπορεί να υπερασπίζεται αποτελεσματικά τις αρχές και τα συμφέροντά της διεθνώς, ιδίως, στη Μεσόγειο». (Καιρίδης, 2020)

Σύμφωνα με την ελληνική θέση, τα νησιά, ανεξαρτήτως μεγέθους, δημιουργούν θαλάσσιες ζώνες (υφαλοκρηπίδα/ΑΟΖ) πέρα από τη χωρική τους θάλασσα, όπως κάθε χερσαία επικράτεια. Αυτό, άλλωστε, επιβεβαιώθηκε στην πράξη από τις συμφωνίες θαλάσσιας οριοθέτησης που σύναψε η Ελλάδα με την Ιταλία και την Αίγυπτο, στο Ιόνιο και την Ανατολική Μεσόγειο αντίστοιχα. Επιπλέον, η Ελλάδα έχει, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, *ipso facto* και *ab initio* αποκλειστικά κυριαρχικά δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα της, συμπεριλαμβανομένης σε αυτήν των νησιών της. Ως προς αυτό, η Ελλάδα έχει επανειλημμένα ενημερώσει τα Ηνωμένα Έθνη ότι, ελλείψει συμφωνιών θαλάσσιας οριοθέτησης, τα εξωτερικά όρια της ελληνικής υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ της (αφού δηλωθεί) ορίζονται από την μέση γραμμή, της οποίας κάθε σημείο απέχει ίση απόσταση από τα πλησιέστερα σημεία των γραμμών βάσης (τόσο ηπειρωτικές όσο και νησιωτικές) από τις οποίες μετράται το πλάτος της χωρικής θάλασσας. (Theofili, 2020)

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως αυτή η πάγια θέση της Ελλάδας δεν αξιοποιήθηκε στην περίπτωση της ΑΟΖ με την Αίγυπτο. Ενδεχομένως, η συγκεκριμένη συμφωνία θα μπορούσε να είναι περισσότερο αποτελεσματική για τα ελληνικά συμφέροντα και όχι μόνο να χρησιμοποιείται ως «απάντηση» στην

αντίστοιχη Τουρκίας-Λιβύης. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Dalay (2021), η συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου για τη θαλάσσια οριοθέτηση δεν θα είχε υπογραφεί εάν δεν υπήρχε ο τουρκοαιγυπτιακός ανταγωνισμός στη Λιβύη ή η συμφωνία Τουρκίας-Λιβύης. Η Τουρκία, από την πλευρά της, έχοντας επίγνωση της απομόνωσής της στην Ανατολική Μεσόγειο, έκανε πρόσφατα διάφορες «κινήσεις» καλής θελήσεως προς την Αίγυπτο για να διερευνήσει την δυνατότητα επαναπροσέγγισης με το Κάιρο για το ζήτημα της Λιβύης. Ουσιαστικά, ήλπιζε μέσω αυτών ότι η ομαλοποίηση των σχέσεων της με την Αίγυπτο θα είχε δευτερογενή επίδραση στην κρίση της ανατολικής Μεσογείου.

Αντιθέτως, ο Yiallourides (2020) υποστηρίζει ότι η μερική οριοθέτηση στη συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου είναι συνεπής με την περιφερειακή κρατική πρακτική στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό, κατά την γνώμη του, αποδεικνύεται από τις συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ Κύπρου-Αιγύπτου, Κύπρου-Λιβάνου και Κύπρου-Ισραήλ, οι οποίες προβλέπουν ότι τα τερματικά σημεία των καθορισμένων ορίων θα μπορούσαν να αναθεωρηθούν ή/και να επεκταθούν σε μια μελλοντική οριοθέτηση με άλλα γειτονικά κράτη και πάντα μέσω συμφωνιών με όλα τα ενδιαφερόμενα γειτονικά κράτη (Yiallourides, 2020).

Η συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου που υπεγράφη στις 6 Αυγούστου 2020, για την οριοθέτηση των ΑΟΖ τους, είναι αποτέλεσμα καλής πίστης, διαπραγματεύσεων και συνεργασίας μεταξύ δύο γειτονικών χωρών με αντίθετες ακτές, με στόχο την ειρηνική διευθέτηση των θεμάτων θαλάσσιας οριοθέτησης. Αυτή η συμφωνία, όπως και αυτή με την Ιταλία νωρίτερα, είναι μέρος της στρατηγικής της Ελλάδας να συνάψει συμφωνίες οριοθέτησης με όλους τους γείτονές της, με πλήρη σεβασμό στο δίκαιο της θάλασσας. Σημειώνεται ότι η μονομερής αποχώρηση της Τουρκίας από τις διμερείς διερευνητικές συνομιλίες με την Ελλάδα που συμφωνήθηκε να επανεκκινήσουν στο πλαίσιο του διαλόγου με την διευκόλυνση της Γερμανίας δεν είναι λογική και την «εκθέτει» ως προς τις προθέσεις της για διάλογο με την Ελλάδα. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάπτυξη τουρκικών ερευνητικών σκαφών και στρατιωτικών μονάδων σε μια περιοχή που περιλαμβάνει μέρος της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, όχι μόνο αποτελεί κατάφωρη παραβίαση του διεθνούς δικαίου αλλά ταυτόχρονα αποκαλύπτει τους πραγματικούς στόχους της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο. (Theofili, 2020)

Πιο συγκεκριμένα, η Τουρκία επιδιώκει να ενισχύσει την πολιτική της επιρροή στην περιοχή και να αποκαταστήσει την αίσθηση του «μεγαλείου» στη χώρα. Η εξερεύνηση και η μεταφορά ενέργειας θεωρούνται από την Άγκυρα ως ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος. Ωστόσο, η Τουρκία χρειάζεται συμμάχους για να πραγματοποιήσει τα σχέδιά της. Για τον λόγο αυτό, τον Νοέμβριο του 2019, η Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας της Λιβύης με έδρα την Τρίπολη υπέγραψε με την Τουρκία το γνωστό πλέον σε όλους «Τουρκολιβυκό μνημόνιο», με αντάλλαγμα την παροχή στρατιωτικής υποστήριξης από αυτή. Έτσι, οι δύο χώρες υποτίθεται ότι μοιράζονται αυτή την στιγμή μια ΑΟΖ, η οποία εκτείνεται από τη νότια ακτή της Τουρκίας έως τη βορειοανατολική ακτή της Λιβύης. (Karagiannis, 2020)

Ουσιαστικά, σε αυτό το μνημόνιο κατέστησαν σαφείς οι στόχοι της Τουρκίας σε όπι αφορά την πολιτική της σε σχέση με την ΑΟΖ. Ο Πρόεδρος Ερντογάν αποκάλυψε ξεκάθαρα αυτούς τους στόχους, όταν στις 02.09.2019 εμφάνισε έναν χάρτη ο οποίος έδειχνε τη λεγόμενη «Γαλάζια Πατρίδα» της Τουρκίας. Σε αυτόν απεικονίζεται σχεδόν το μισό Αιγαίο και μια περιοχή που απλώνεται μέχρι την ανατολική ακτή της Κρήτης ως τουρκικές περιοχές. (Fahim, 2020)

Όσον αφορά τη νομιμότητα του τουρκολιβυκού μνημονίου, αυτό αμφισβητείται από τη λιβυκή αντιπολίτευση, τη Γαλλία, την Ελλάδα, την Αίγυπτο και την Κύπρο. Κρίνοντας την συμφωνία αυτή, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η τουρκική εξωτερική πολιτική δεν εμφανίζεται μονομερής, αφού στηρίζεται, έστω και με αυτή την συμφωνία, και σε έναν άλλο διεθνή παράγοντα. Επίσης, θα μπορούσε να συμπεράνει εύκολα κανείς ότι αυτή αποτελεί ένα μήνυμα προς την Ελλάδα, η οποία οφείλει πλέον να «δει» το πρόβλημα ξεκάθαρα, να καθορίσει μια μακρόχρονη εξωτερική πολιτική και να αντιμετωπίσει τον κύριο γεωπολιτικό της ανταγωνιστή στην περιοχή «κοιτώντας τον στα μάτια». (Karagiannis, 2020)

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η πολιτική της Τουρκίας, ιδίως με το μνημόνιο που υπεγράφη με τη Λιβύη, θα πρέπει να θεωρηθεί ως αντίδραση στη συνεργασία πολλών μεσογειακών κρατών. Η Ελλάδα, η Κύπρος, το Ισραήλ, ο Λίβανος και η Αίγυπτος άρχισαν να οριοθετούν τις ΑΟΖ τους από το 2010 κι έπειτα, εξαιρουμένης της Τουρκίας. Έτσι, με βάση την ΑΟΖ της, η Κύπρος εξουσιοδότησε την αμερικανική εταιρεία Noble Energy να ξεκινήσει δραστηριότητες εξερεύνησης τον Σεπτέμβριο του 2011. Το γεγονός ότι η Τουρκία ήταν

απομονωμένη στη Μεσόγειο έγινε ιδιαίτερα εμφανές σχετικά πρόσφατα (αρχές 2020) με την ίδρυση του EastMed Gas Forum με την συμμετοχή των παρακάτω χωρών: Ελλάδα, η Κύπρος, Αιγύπτου, Ιορδανίας, Ισραήλ και Παλαιστίνης, με έδρα το Κάιρο. Επιπλέον, η Γαλλία ζήτησε επίσημα να συμμετάσχει, ενώ και οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν ότι θα είναι μόνιμος παρατηρητής. Επίσης, τον Ιανουάριο του 2020, Ελλάδα, Ισραήλ και Κύπρος υπέγραψαν τριμερή συμφωνία για την λειτουργία ενός αγωγού στην Ανατολική Μεσόγειο με σκοπό την μεταφορά φυσικού αερίου στην Ευρώπη. Έτσι, σιγά σιγά η Τουρκία αποκλείεται από την «μεσογειακή σύμπραξη». Ωστόσο, ο παραγκωνισμός της Τουρκίας, δεν σημαίνει ότι αυτή απέχει από τις γεωπολιτικές της επιδιώξεις. Αντίθετα, αυτή κινείται επιθετικά με στόχο την εξασφάλιση πρόσβασης σε πόρους που διεκδικούνται από άλλα κράτη, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκει να καθιερωθεί ως περιφερειακή δύναμη. (Αxt, 2021, σελ. 136)

Εν τω μεταξύ, σε ότι αφορά τα νησιά του Αιγαίου, έχει προταθεί μια διαφορετική προσέγγιση από ότι στο Ιόνιο (Rozakis, 2018). Η Ελλάδα έχει επανειλημμένα τονίσει ότι η επέκταση των χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια στο Αιγαίο θα πραγματοποιηθεί μόνο όταν υφίστανται οι κατάλληλες προϋποθέσεις για αυτή την κίνηση. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η νομική πτυχή των χωρικών υδάτων ενδέχεται να παρεμποδίσει την ελεύθερη ναυσιπλοΐα, επιβάλλοντας αυστηρούς ελέγχους στις ναυπλιακές διαδρομές και επιπήρηση από τις τοπικές αρχές για να διασφαλιστεί ότι τα πλοία συμμορφώνονται με τους κανόνες «αβλαβούς διελεύσεως». Εάν αυτό δεν διασφαλιστεί, το παράκτιο κράτος μπορεί να διακόψει τη διαδρομή ενός πλοίου και να το αναγκάσει είτε να συμμορφωθεί με τους κανόνες είτε να εγκαταλείψει τη χωρική του θάλασσα. Λαμβάνοντας υπόψη, ότι εκτός από την Ελλάδα και την Τουρκία, η Ρωσία χρησιμοποιεί το Αιγαίο Πέλαγος ως τη μόνη οδό από και προς τη Μαύρη Θάλασσα, καθώς και προς την Μεσόγειο και τον υπόλοιπο κόσμο και ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν στρατηγικά συμφέροντα στη Μαύρη Θάλασσα, γίνεται κατανοητή η σημασία της ελεύθερης διέλευσης στην περιοχή. Αυτό σημαίνει ότι απαιτείται διαφορετική οριοθέτηση των ελληνικών χωρικών υδάτων ώστε να διατηρηθούν ορισμένοι ανοιχτοί δίαυλοι διελεύσεως στο Αιγαίο.

Όμως, προκειμένου οι διαπραγματεύσεις και οι συμβιβασμοί να έχουν οποιαδήποτε προοπτική επιτυχίας, θα πρέπει και η Τουρκία, από την πλευρά της,

να ανακαλέσει τις μαξιμαλιστικές της θέσεις. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να προβεί σε περιορισμό των επιθετικών της ενεργειών, αναγνωρίζοντας την UNCLOS, που σε άλλες περιπτώσεις έχει χρησιμοποιήσει κατά το δοκούν, στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου. Επίσης, θα πρέπει να απέχει από τη σύναψη συμφωνιών με τρίτα μέρη που αποκλείουν ελληνικά νησιά από την ύπαρξη υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ, όπως συνέβη όταν η Τουρκία υπέγραψε το μνημόνιο με τη Λιβύη το 2019.

Ενδεχομένως, η ανάληψη νομικών μέτρων μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης θα μπορούσε να αποτελέσει μία επιλογή για τα ενδιαφερόμενα μέρη, τα οποία θέλουν να επιτύχουν μια ουσιαστική και διαρκή διευθέτηση της διαμάχης Ελλάδας-Τουρκίας. Ωστόσο και σε αυτήν την περίπτωση παρουσιάζονται εμπόδια. Πρώτον, η Ελλάδα υποστηρίζει την παραπομπή της υπόθεσης στο Διεθνές Δικαστήριο, ενώ η Τουρκία προτιμά τις πολιτικές διαπραγματεύσεις. Πέρα από αυτό, η κίνηση νομικών διαδικασιών δεν είναι εύκολος δρόμος, καθώς το Δικαστήριο θα ενεργοποιηθεί μόνο εάν και τα δύο μέρη επιλέξουν νομική δράση. Μέχρι στιγμής αυτό έχει αποτύχει, κυρίως λόγω της θέσης της Τουρκίας, αλλά υπάρχουν και φωνές από την ελληνική πλευρά που επισημαίνουν τον κίνδυνο ενός τέτοιου βήματος, καθώς η απόφαση του Δικαστηρίου μπορεί επίσης να βασίζεται και να ευνοεί την αρχή της ισότητας, διακυβεύοντας την τύχη του Καστελόριζου. Δεύτερον, η Τουρκία δεν θέλει μόνο να εξεταστεί νομικά το ζήτημα των θαλάσσιων ζωνών και της υφαλοκρηπίδας, όπως η Ελλάδα, αλλά θέλει να συμπεριλάβει στην ατζέντα τα ζητήματα της έκτασης των χωρικών υδάτων και του εναέριου χώρου, την αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου (Λήμνος, Σαμοθράκη, Λέσβος, Χίος, Σάμος και Ικαρία), καθώς και την ονομασία της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης σε τουρκική. Η Τουρκία θεωρεί όλα αυτά τα ζητήματα ως αλληλένδετα και πιστεύει ότι δεν μπορεί να διευθετηθεί μόνο ένα χωρίς να λυθούν τα άλλα.

Μία εναλλακτική λύση θα μπορούσε να είναι η επιβολή κυρώσεων στην Τουρκία. Ενδεχομένως, κυρώσεις έναντι της Τουρκίας στην περίπτωση παραβίασης του διεθνούς δικαίου και της UNCLOS να συνεισέφεραν προς την κατεύθυνση του μετριασμού της επιθετικότητας και της αδιαλλαξίας της. Στις 11.12.2020, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέτασε την κατάσταση στην Ανατολική Μεσόγειο και επέκρινε την Τουρκία για μονομερείς ενέργειες και προκλήσεις

καθώς και για κλιμάκωση της ρητορικής της κατά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τη μία πλευρά, οι κυρώσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης σκοπεύουν να σταματήσουν την Τουρκία να συνεχίζει τις προκλητικές δραστηριότητες στις αμφισβητούμενες θαλάσσιες ζώνες. Από την άλλη πλευρά, τέτοιες κυρώσεις πρέπει να βασίζονται σε σαφείς στόχους προκειμένου να είναι αποτελεσματικές, όπως για παράδειγμα κυρώσεις που θα ξεκινούσαν διαπραγματεύσεις και θα οδηγούσαν σε ουσιαστικό συμβιβασμό. Επίσης, θα πρέπει να διευκρινιστεί πως σαφείς στόχοι θα πρέπει να τίθενται από το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελλάδα και η Κύπρος, υποστηριζόμενες από τη Γαλλία, το Λουξεμβούργο, την Ιρλανδία, την Τσεχική Δημοκρατία και την Αυστρία, είναι περισσότερο θετικές στην επιβολή κυρώσεων στην Τουρκία. Αντίθετα, χώρες όπως η Γερμανία, η Ιταλία, η Ολλανδία, η Σουηδία, η Φινλανδία και η Ισπανία διαδραματίζουν πιο ισορροπημένο ρόλο, δίνοντας έμφαση στη διπλωματία, αποφεύγοντας την κλιμάκωση συγκρούσεων. Συνολικά, δεν ακολουθείται μία σαφής, ομοιογενής και μακροπρόθεσμη στρατηγική όσον αφορά την Τουρκία, κάτι που κρίνεται απαραίτητο για τη διασφάλιση της σταθερότητας στην περιοχή και την επίλυση των όποιων ζητημάτων υπάρχουν στην ασταθή περιοχή του Αιγαίου και ευρύτερα της Ανατολικής Μεσογείου.

Καθώς απαιτείται συναίνεση για την έγκριση κυρώσεων, οι ετερογενείς θέσεις των κρατών-μελών αποδυνάμωσαν τον αντίκτυπο αυτών στην Τουρκία. Ο αντίκτυπος των κυρώσεων περιορίζεται μάλλον σε συμβολικό χαρακτήρα. Οι κυρώσεις εκδηλώνουν αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών, αλλά δεν αποδυναμώνουν την τουρκική οικονομία. Οι προτάσεις να αναστείλει η Ευρωπαϊκή Ένωση τη διαδικασία προσχώρησης με την Τουρκία, όπως υποβλήθηκαν από τη Γαλλία και την Αυστρία, δεν βρήκαν επαρκή υποστήριξη. Ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση αισθάνεται υποχρεωμένη να επιδείξει αλληλεγγύη στην Ελλάδα και την Κύπρο, δεν θέλει να παρασυρθεί ταυτόχρονα σε μια αντιπαράθεση με την Τουρκία. Δυστυχώς, η πεποίθηση ότι όχι μόνο η Τουρκία, αλλά και η Ελλάδα και η Κύπρος πρέπει να ακολουθήσουν πολιτικές παραχωρήσεων είναι ευρέως διαδεδομένη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρόλα αυτά, η στήριξη από μέρους της προς την Ελλάδα και την Κύπρο μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο και στις δύο χώρες, ενισχύοντας το αίσθημα ασφάλειας και την ετοιμότητα να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις με την Τουρκία. Εκτός των ανωτέρω, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη τις πιθανές εσωτερικές αντιδράσεις στην Τουρκία.

Αναλογιζόμενοι τον ευρωσκεπτικισμό που επικρατεί στην γείτονα χώρα, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι η θέση της τουρκικής κυβέρνησης θα γίνει ακόμα πιο αδιάλλακτη, ειδικά σε περιόδους που η οικονομία της θα είναι αδύναμη και αυτός είναι ένας παράγοντας τον οποίο οφείλει να υπολογίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση στο σύνολό της.

Τέλος, ένα σύνολο διεθνών συναντήσεων και διασκέψεων θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως αποτελεσματικό μέσο αποκλιμάκωσης της έντασης μεταξύ των δύο άμεσα εμπλεκόμενων χωρών. Ίσως, μια διεθνής διάσκεψη, αποτελούμενη από χώρες της ανατολικής Μεσογείου, όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO θα μπορούσε να είναι μια καλή αρχή για την αντιμετώπιση της κρίσης σε ένα πολυμερές πλαίσιο. Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε να αξιοποιηθεί και ο μηχανισμός αποσυμπλοκής σε επίπεδο NATO που έχει ήδη συμφωνηθεί από την Ελλάδα και την Τουρκία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί περιοχή υψηλής γεωπολιτικής αξίας και θέατρο διαμάχης μεταξύ σφαιρών επιρροής Μεγάλων Δυνάμεων, διεθνών οργανισμών, περιφερειακών και τοπικών δυνάμεων. Είναι τόπος συγκρούσεως αλυτρωτικών φιλοδοξιών και ιδίως οικονομικών και ενεργειακών συμφερόντων. Στο μέλλον θα συνεχίσει να αποτελεί περιοχή σημαντικής γεωπολιτικής σημασίας, λόγω των υψηλών συγκεντρώσεων υδρογονανθράκων, όσο και λόγω των απειλών που ενδέχεται να προέλθουν από την αστάθεια στην περιοχή.

Η διαμόρφωση αυτού του νέου γεωστρατηγικού περιβάλλοντος στη λεκάνη της Μεσογείου γεννά έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ των παράκτιων κρατών της περιοχής στη «μάχη» για οριοθέτηση ΑΟΖ, καθώς ο ρόλος τους στην παραγωγή ή μεταφορά ενέργειας είναι πολύ μεγάλος.

Δεδομένου τού ότι κάποια κοιτάσματα βρίσκονται εντός δικαιοδοσίας χωρών-μελών της ΕΕ (Ελλάδα, Κύπρος) και η μελλοντική αξιοποίησή τους (αγωγός EASTMED) μπορεί να επιτευχθεί με παράκαμψη τρίτων χωρών (Τουρκία), σε συνδυασμό με μερική απεξάρτηση από την αγορά φυσικού αερίου της Ρωσίας, προκαλεί το έντονο ενδιαφέρον της ΕΕ.

Συνεπώς, η Ευρώπη πρέπει να προωθήσει μια πιο δυναμική εξωτερική πολιτική, ένα ευρύτερο περιφερειακό όραμα και μία δέσμευση για την επίτευξη αυτού του οράματος. Στον πυρήνα του θα πρέπει να βρίσκεται η ιδέα ότι η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κοινός χώρος και ότι οι στρατηγικοί πόροι της -πετρέλαιο και φυσικό αέριο- θα πρέπει να προωθούν την συνεργασία και όχι τη σύγκρουση μεταξύ των παράκτιων κρατών της.

Όμως, η απουσία καθορισμένων θαλάσσιων ορίων μεταξύ ορισμένων κρατών έχει δημιουργήσει αμφισβητούμενες αξιώσεις, ειδικότερα όσον αφορά αλληλεπικαλυπτόμενες θαλάσσιες περιοχές. Ως εκ τούτου, η οριοθέτηση των θαλάσσιων ορίων στην εν λόγω περιοχή κρίνεται ως ζωτικής σημασίας διότι θεσπίζει ασφάλεια δικαίου στα θαλάσσια σύνορα και επιτρέπει στα κράτη της

λεκάνης απορροής να ασκούν με ασφάλεια τα κυριαρχικά τους δικαιώματα για εξερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών τους πόρων.

Κρίσιμο ζήτημα στην οριοθέτηση αυτών των θαλασσίων ζωνών αποτελεί η διαμάχη Ελλάδας-Τουρκίας. Ειδικότερα, στον χώρο της Μεσογείου, αυτή επικεντρώνεται σε τρία ζητήματα:

- Στην διαφωνία για τα όρια των ελληνικών χωρικών υδάτων και την ιδιοκτησία ορισμένων νησιών στο Αιγαίο.
- Στο ζήτημα των ΑΟΖ των δύο χωρών στην Ανατολική Μεσόγειο.
- Στο δισεπίλυτο χαρακτήρα της Κυπριακής κρίσης.

Εκτός, όμως, από αυτά τα ζητήματα, η Τουρκία θέτει ορισμένα άλλα, όπως η κυριαρχία ή το αποστρατιωτικοποιημένο καθεστώς ορισμένων ελληνικών νησιών. Από την πλευρά της, η Ελλάδα απορρίπτει αυτά τα αιτήματα κατηγορηματικά ως παραβίαση της κυριαρχίας της. Επιπλέον, οι δύο πλευρές δεν φαίνεται να συμφωνούν σε ένα πλαίσιο για την αντιμετώπιση των διαφορών τους. Από την μία πλευρά, η Ελλάδα ευνοεί την επιλογή της διεθνούς διαιτησίας, ενώ από την άλλη η Τουρκία προτιμά τις διμερείς διαπραγματεύσεις και μάλιστα για ένα ευρύτερο φάσμα θεμάτων. Γεωπολιτικές εντάσεις και ενεργειακά συμφέροντα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου περιπλέκουν ακόμα περισσότερο την επίλυση αυτών των διαφορών. Το τελευταίο διάστημα μάλιστα, ο αριθμός των χωρών που εμπλέκονται στην κρίση όχι μόνο έχει αυξηθεί, αλλά και το εύρος αυτής έχει διευρυνθεί συμπεριλαμβάνοντας συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ διαφόρων χωρών στην περιοχή, που συχνά αλληλεπικαλύπτονται.

Οι πρόσφατες συμφωνίες της Ελλάδας με την Αίγυπτο και την Ιταλία κατέδειξαν ότι τα κράτη της Μεσογείου είναι πρόθυμα να σεβαστούν το διεθνές δίκαιο, ειδικά την UNCLOS, σχετικά με το θέμα της οριοθέτησης των θαλάσσιων συνόρων. Επίσης, καταδεικνύουν και την αδιαλλαξία της Τουρκίας και αποτελούν αφενός ένα μήνυμα προς την Τουρκία να σεβαστεί την εν λόγω Σύμβαση και αφετέρου μία απάντηση στις επιθετικές της ενέργειες στην Ανατολική Μεσόγειο. Το διεθνές δίκαιο παρέχει ένα υγιές και ευέλικτο πλαίσιο για την αντιμετώπιση όλων των νόμιμων συμφερόντων των παράκτιων κρατών και ως εκ τούτου θα πρέπει να γίνει σεβαστό από την Τουρκία.

Πέραν των ανωτέρω, όμως, οι κινήσεις της Ελλάδας τόσο στην Ανατολική Μεσόγειο όσο και στο Ιόνιο δηλώνουν την επιθυμία της να αναλάβει έναν πιο ενεργό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου. Μέσω της εξωτερικής της πολιτικής στα εν λόγω ζητήματα, θα μπορούσε να αναλάβει περισσότερες πρωτοβουλίες σε θέματα περιφερειακής ασφάλειας, προστατεύοντας όχι μόνο τα δικά της αλλά και τα συμφέροντα των συμμάχων της.

Επιπλέον, οι τρέχουσες εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Μεσογείου στον ενεργειακό τομέα, καθιστούν την Ελλάδα σημαντικό μελλοντικό γεωπολιτικό «παίχτη». Η έναρξη λειτουργίας του αγωγού TAP, ο υπό κατασκευή διασυνδετήριος αγωγός φυσικού αερίου Ελλάδας-Βουλγαρίας (IGB), η πιθανή κατασκευή μελλοντικού αγωγού Θεσσαλονίκης-Σκοπίων, η προοπτική της προς δημοπρασία μονάδας υπόγειας αποθήκευσης South Kavala και η πιθανή πραγματοποίηση του πολυσυζητημένου EASTMED, δίνει την ευκαιρία στην χώρα μας να πρωταγωνιστήσει ως εναλλακτικός προμηθευτής αερίου στη ΝΑ Ευρώπη.

Με αυξημένες ποσότητες και ροές φυσικού αερίου μέσω Ελλάδος και μια αγορά που θα λειτουργεί με απόλυτη διαφάνεια και άμεση διασύνδεση με τις ευρωπαϊκές αγορές και τους αντίστοιχους διαμετακομιστικούς κόμβους αερίου, η ελληνική αγορά φυσικού αερίου διαθέτει όλα τα εχέγγυα για να εξελιχθεί ιδιαίτερα δυναμικά μέσα στα επόμενα χρόνια και να αναδειχθεί ως η πρωτεύουσα αγορά της περιοχής.

Εξάλλου, η ανάπτυξη το τελευταίο διάστημα, από πλευράς της Ελλάδας, ευρύτερων συμμαχιών με παράγοντες της Μεσογείου (Ισραήλ, Αίγυπτος, Κύπρος, Ιταλία) και άλλους περιφερειακούς «παίχτες» (Γαλλία, ΗΑΕ), σε συνδυασμό με την προσέγγιση των ενεργειακών ή και στρατηγικών συμφερόντων τους με αυτά παγκόσμιων δυνάμεων (ΗΠΑ) και οργανισμών (ΕΕ), αποτελεί μοναδική ευκαιρία να επωφεληθεί η Ελλάδα και να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Είναι γεγονός ότι την τελευταία δεκαετία, μετά την ανακάλυψη τεράστιου όγκου ενεργειακών κοιτασμάτων στην λεκάνη της Μεσογείου, ο πόλεμος των «ΑΟΖ» στην περιοχή αποτελεί μια καθημερινότητα στα διεθνή δρώμενα. Οι πρόσφατες εξελίξεις στο ενεργειακό πεδίο έχουν οδηγήσει στην αναβάθμιση της γεωστρατηγικής αξίας της περιοχής και την ανάδειξη νέων συμμαχιών. Καθοριστικός παράγοντας για την επίλυση διαφωνιών και την οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών αναδεικνύεται η Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας. Η επικύρωσή του και ο εν γένει σεβασμός του από την πλειοψηφία των κρατών το έχουν καταστήσει ως εθιμικό. Παρόλα αυτά, όπως σε όλα τα πράγματα, υπάρχουν οι εξαιρέσεις για να επιβεβαιώνουν τον κανόνα. Στην περίπτωση του καθορισμού των θαλάσσιων ζωνών στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου, του Ιονίου και της Ανατολικής Μεσογείου η εξαίρεση είναι η Τουρκία. Αυτή είναι που προβάλλει τις περισσότερες δυσκολίες για τη δημιουργία ΑΟΖ στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου. Παρά την εφαρμογή του Δικαίου της Θάλασσας στη Μαύρη θάλασσα, αν και δεν έχει υπογράψει την αντίστοιχη σύμβαση, στον χώρο της Μεσογείου «κινείται» μονάχα με βάση τα δικά της συμφέροντα. Η σύναψη συμφωνίας για ανακήρυξη ΑΟΖ με την Λιβύη αποτέλεσε την φλόγα που «άναψε το φυτίλι νέων συμμαχιών» στην πολύπαθη αυτή περιοχή.

Η Ελλάδα, δραπτόμενη της ευκαιρίας, φαίνεται ότι έχει αρχίσει να προσαρμόζει τη στρατηγική της με βάση τις τρέχουσες εξελίξεις. Ουσιαστικά, καλείται να συνδυάσει την επιβίωση της με την οικονομική της ανάπτυξη, για να αποτελέσει ισχυρό παράγοντα με βαρύνοντα λόγο στα τεκταινόμενα. Ο έντονος ανταγωνισμός διάφορων παραγόντων δημιουργεί, υπό προϋποθέσεις, μία σειρά από ευκαιρίες για τη χώρα. Η Ελλάδα εάν καταφέρει να τις αξιοποιήσει, μπορεί να παράξει αξία πρωτίστως για τον εαυτό της και την αναβάθμιση της θέσης της, αλλά και για τους συμμάχους και εταίρους της στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Εκμεταλλευόμενη την γεωστρατηγική της θέση, μπορεί να αναδειχθεί σε σταθεροποιητικό παράγοντα στην περιοχή. Ο άξονας Ελλάδα-ΗΠΑ-Κύπρος-Ισραήλ-Αίγυπτος, στη βάση της διαφοροποίησης των ενεργειακών διαδρομών προς τη Δύση και την απεξάρτηση από την αποκλειστική ρωσική προμήθεια σε φυσικό αέριο αποτελεί πρώτης τάξεως ευκαιρία για την χώρα μας, καθώς

συνεπικουρείται και από σημαντικές εμπορικές και στρατιωτικές συμφωνίες μεταξύ των χωρών αυτών, οι οποίες αναβαθμίζουν αυτόματα τις σχέσεις τους και σε διπλωματικό επίπεδο. Τέλος, σημαντική καθίσταται η ανάδειξη του καθορισμού ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας ως ζήτημα της ΕΕ, στο πλαίσιο της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης και απεξάρτησης από την Ρωσία, και όχι ως εθνική υπόθεση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

Ελληνικά

Καργάκος, Σ., *Μεσόγειος η Υγρή Μοίρα της Ελλάδος και της Κύπρου*, ΑΘΗΝΑ: ΣΙΔΕΡΗ, 2017

Καρυώτης, Κ. Θ, *Η Ελληνική ΑΟΖ*, ΑΘΗΝΑ: ΛΙΒΑΝΗ, 2014

Παρίσης, Ιωαν., *Η Καθ'ήμάς Θάλασσα – Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, ΑΘΗΝΑ: ΛΙΒΑΝΗ, 2013

Ξενόγλωσσα

Axt, H-J., *Comparative Southeast European Studies, Troubled Water in the Eastern Mediterranean. Turkey Challenges Greece and Cyprus Regarding Energy Resources*, 69(1), 133-152, 2021

Churchill, R., *Ocean Development & International Law, The General Dispute Settlement System of the UN Convention on the Law of the Sea, Overview, Context, and Use*, 48(3-4), 216-238, 2017

Kastrisios, C., & Tsoulos, L, *Proceedings of the International Cartographic Association, Maritime zones delimitation – Problems and solutions. 1*, 1-7, 2017

Mazis, I. & Sgouros, G-A., *Regional Science Inquiry Journal, The Greek Eez: Principles of a geopolitical analysis. IV(2)*, 139-158, 2012

Rahman, M. H, *Asian Survey, Delimitation of Maritime Boundaries: A Survey of Problems in the Bangladesh Case*, 24(12), 1302-1317, 1984

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ – ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ – ΕΡΕΥΝΕΣ

Ελληνικά

ΑΔΙΣΠΟ, «*Εισαγωγικές Σημειώσεις Έδρας Ασφάλειας και Στρατηγικής.*» Θεσσαλονίκη, ΑΔΙΣΠΟ, Νοέμβριος 2014

Καστρίσιος, Χ., «Ανάλυση και Υλοποίηση Οριοθέτησης Θαλασσιών Ζωνών και Συνόρων σε Ψηφιακό Περιβάλλον», Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, 2017

Σκιαδάς Αθ., «Διεθνές Δίκαιο Θάλασσας.» Σημειώσεις Μαθήματος. Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2020

Παπασταυρίδης, Ευθ., «Οι Ελληνοτουρκικές Διαφορές στο Θαλάσσιο Χώρο από την Οπτική του Διεθνούς Δικαίου.» ΕΛΙΑΜΕΠ/Policy Paper 36/2020, Ιούλιος 2020

Σιούσουρας, Π., «Τα Τουρκικά Παιχνίδια με το Δίκαιο της Θάλασσας», Foreign Affairs, The Hellenic Edition, 19 Απριλίου 2018:17

Ξενόγλωσσα

European Parliament Study - Policy Department, *Energy as a Tool of Foreign Policy of Authoritarian States, in Particular Russia*, Directorate-General for External Policies, 2018

Schofield, C. H. & Arsana, I, *The Delimitation of Maritime Boundaries: A Matter of Life or Death for East Timor?*, Στο: D. Kingsbury & M. Leach (Eds.), *East Timor: Beyond Independence* (σελ. 67-85). Monash: Monash University ePress, 2007

Seneadza, O. K, *The law and practice in maritime boundary delimitation: lessons for the resolution of dispute between Cote d'Ivoire and Ghana. Commonwealth Law Bulletin*, 37(2), 295-305, 2011

Siousiouras, P., & Chrysochou, G., Contemporary Judicial Decisions on Maritime Delimitation Laws, *The Aegean Dispute in the Context of 3*, 12-49, 2014

Xu, Q., *Reflections on the Presence of Third States in International Maritime Boundary Delimitation*, *Chinese Journal of International Law*, 18(1), 91-128, 2019

Yarger, H., *Strategic Theory for the 21st Century*, Strategic Studies Institute US War College, 2006

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Συρίγος, Άγγ., *Τρέχουσες Εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο*, ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ, 19 Νοεμβρίου 2020

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Βαληνάκης, Γ. (2012). *Το σχέδιο «Ελλάς επί Τέσσερα».*, <https://www.foreignaffairs.gr/articles/68831/qiannis-balinakis/to-sxedio-%C2%ABellas-epi-tessera%C2%BB?page=show>, πρόσβαση Νοέμβριος 2021

Bozkurt, A., (2019), *Full text of Turkey-Libya maritime agreement revealed.* <https://nordicmonitor.com/2019/12/the-full-text-of-turkey-libya-maritime-agreement-revealed/>, πρόσβαση Νοέμβριος 2021

Γαβουνέλη, Μ., (2020), *Οι συμφωνίες οριοθέτησης μεταξύ της Ελλάδας και της Ιταλίας.* https://www.researchgate.net/publication/344615721_OI_SYMPHONIES_ORIOTHETESES_METAXY_TES_ELLADAS_KAI_TES_ITALIAS/link/5f848626458515b7cf7ac073/download, πρόσβαση Νοέμβριος 2021

Γαλιατσάτος, Π., (2014), *Η Αλβανία τραβά κι άλλο το σχοινί για την ΑΟΖ.* <https://www.kathimerini.gr/politics/779216/i-alvania-trava-ki-allo-to-schoini-gia-tin-aoz/>, πρόσβαση Νοέμβριος 2021

Γιαννούλης, Χ, (2021), *Εθνικά: Άνω-κάτω η Αλβανία μετά τη συμφωνία για ΑΟΖ στο Ιόνιο - Ο ύπουλος ρόλος του Ερντογάν.* <https://www.newsbomb.gr/ellada/ethnika/story/1168897/ethnika-mpoyrloto-sti-symfonia-gia-aoz-sto-ionio-me-daktylo-erntogan>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Chris C., (2020), *Crises in Nagorno-Karabakh and Kyrgyzstan: Russia's Interests,* <https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/rsis/crises-in-nagorno-karabakh-and-kyrgyzstan-russias-interests/#.YaJJQtBBxPY>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Cohen, A., (2020), *Turkey-Libya Maritime Deal Upsets Mediterranean Energy Plan,* <https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2020/01/08/turkey-libya-maritime-deal-upsets-mediterranean-energy-plan/?sh=2bf058246bee>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Cornell Law School, (2021), *Opinio Juris (international law)*, [https://www.law.cornell.edu/wex/opinio_juris_\(international_law\)](https://www.law.cornell.edu/wex/opinio_juris_(international_law)), πρόσβαση Αύγουστος 2021

Cyprus Mail, (2013), *Cyprus and Egypt sign unitisation deal on the joint exploitation*, <https://cyprus-mail.com/2013/12/13/cyprus-and-egypt-sign-unitisation-deal-on-the-joint-exploitation/>, πρόσβαση Νοέμβριος 2021

Delav, G., (2021), *Turkey, Europe, and the Eastern Mediterranean: Charting a way out of the current deadlock*, <https://www.brookings.edu/research/turkey-europe-and-the-eastern-mediterranean-charting-a-way-out-of-the-current-deadlock/>, πρόσβαση Νοέμβριος 2021

Delimitation Treaties Infobase, (2010), *Συμφωνία μεταξύ του Κράτους του Ισραήλ και της Κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας για την Οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης*, https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIE_S/cyp_isr_eez_2010.pdf, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Delimitation Treaties Infobase (2004), *Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone* 17 February 2003, https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIE_S/EGY-CYP2003EZ.pdf, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Delimitation Treaties Infobase (2002), *Agreement between the Hellenic Republic and the Italian Republic on the Delimitation of the Respective Continental Shelf Areas of the two States* 24 May 1977, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIE_S/GRC-ITA1977CS.PDF, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Demirtaş, S., (2020), *Turkey says Greek-Egypt deal endorses Turkish thesis over maritime rights*, <https://www.hurriyetdailynews.com/turkey-says-greek-egypt-deal-endorses-turkish-thesis-over-maritime-rights-157250>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Doulgeri, F., (2020), *Επέκταση αιγιαλίτιδας στο Ιόνιο: Ποια τα επόμενα βήματα της ελληνικής κυβέρνησης*, <https://gr.euronews.com/2020/08/27/epektasi-aigialitidas-sto-ionio>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Dulgarian, J., (2020), *Kastellorizo Is the Key to Turkish & Greek Ambitions in the Eastern Mediterranean*, <https://globalsecurityreview.com/kastellorizokey-to-turkish-greek-ambitions-eastern-mediterranean>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Ενημέρωση (2020), *Υπέγραψαν την οριοθέτηση ΑΟΖ στο Ιόνιο Ελλάδα & Ιταλία*, <https://enimerosi.com/article/45718/Upegrapsan-tin-oriothetisi-AOZ-sto-Ionio-Ellada--Italia> , πρόσβαση Νοέμβριος 2021

EL Diwany, I. A., (2018), *Legal Rules Applicable to the Equitable Maritime Boundaries Delimitation in the Eastern Mediterranean Sea: An Egyptian Perspective*, https://www.un.org/oceancapacity/sites/www.un.org.oceancapacity/files/eldiwany_ibrahim_un-nippon_researchpaper_15dec2018.pdf, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Fahim, K, (2020), *Amid Mediterranean Tensions, Retired Turkish Admiral Grabs the Spotlight Touting Supremacy at Sea*, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/turkey-greece-blue-homeland/2020/09/26/15cf7afe-fc3b-11ea-830c-a160b331ca62_story.html, πρόσβαση Ιούλιος 2021

foreignaffairs.gr, (2020), <http://foreignaffairs.gr/articles/72966/konstantinos-n-stampolis/enisxyetai-ragdaia-o-energeiakos-rolos-tis-elladas-stin-na-eyrop>, πρόσβαση Αύγουστος 2021

Geopolitical Futures, (2020), *Delimiting Exclusive Economic Zones in the Eastern Mediterranean*, <https://geopoliticalfutures.com/delimiting-exclusive-economic-zones-in-the-eastern-mediterranean/>, πρόσβαση Αύγουστος 2021

Grigoriadis, I. N., & Belke, L. T., (2020), *UNCLOS and the Delimitation of Maritime Zones in the Eastern Mediterranean*, <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/09/Policy-Brief-131-FINAL.pdf>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Ιωαννίδης, Ν. Α., (2020), *Νομική ανάλυση Συμφωνίας οριοθέτησης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης μεταξύ Ελλάδος και Αιγύπτου*, https://defenceredefined.com.cy/%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%B A%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7/?fbclid=IwAR1vifVC4duDOMDk45kQOs3YtUUepVSjH4j3miewdrwgTT7_WFPy8LXZkzE, , πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Ioannidis, N., (2014), *The Continental Shelf Delimitation Agreement Between Turkey and “TRNC”*, <https://www.ejiltalk.org/the-continental-shelf-delimitation-agreement-between-turkey-and-trnc/>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Καιρίδης, Δ., (2020), *Η επέκταση των χωρικών μας υδάτων στο Ιόνιο*, <https://www.kathimerini.gr/politics/1093505/i-epektasi-ton-chorikon-mas-ydaton-sto-ionio/>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Κλεφτόγιαννη, Ι, (2020), *Πηγές ΥΠΕΞ στο Sputnik: «Κανείς δεν θα αντιδράσει για την επέκταση στα 12 ναυτικά μίλια στο Ιόνιο»*, <https://sputniknews.gr/20201229/piges-YpeX-sto-Sputnik-kaneis-den-tha-antidrasei-gia-tin-epektasi-sta-12-nautika-milia-sto-ionio-9256904.html>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Κοιλάκος, Δ., (2018), *«Κλείδωσε» η συμφωνία με την Αλβανία για τον καθορισμό της ΑΟΖ - «Απελευθερώνεται» η αξιοποίηση για τα οικόπεδα 1 και 2*, <https://energypress.gr/news/kleidose-i-symfonia-me-tin-alvania-gia-ton-kathorismo-tis-aoz-apeleytheronetai-i-axiopoiiisi-gia>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Κοϊλού, Χιλάλ και Ντάνιελ Μπελούτ, *Turk Stream – Ένας Αγωγός με Συμβολική Σημασία*, (2020), <https://www.dw.com/el/turk-stream-%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82%CE%BC%CE%B5%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1/a-51920362>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

kathimerini.gr, (2019), <https://www.kathimerini.gr/opinion/1057762/east-med-act-nomothesia-kai-efarmogi-tis/>, πρόσβαση Νοέμβριος 2021

Karagiannis, E., (2020), *The Silent Rise of Greece as a Mediterranean Power*, <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/silent-rise-greece-mediterranean-power>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Lika, I., (2020), *The Greece-Egypt Maritime Agreement And Its Implications For The Greek-Turkish Dispute In The Eastern Mediterranean*, <https://setav.org/en/assets/uploads/2020/09/A67En.pdf>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Μελέτης, Ν., (2018), *Η οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Αίγυπτο: Θα δούμε άραγε θεαματικά και ουσιαστικά αποτελέσματα;*, <https://hellasjournal.com/2018/10/i-oriothetisi-tis-aoz-me-tin-aigypto-tha-doyme-arage-theamatika-kai-oysiastika-apotelesmata/>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

MEES, (2012), *Cyprus-Lebanon, Cyprus-Israel Offshore Delimitation*, <https://www.mees.com/2012/9/28/op-ed-documents/cyprus-lebanon-cyprus-israel-offshore-delimitation/f994d750-6d1a-11e7-9675-d5a0b0510107>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Νέδος, Β., (2018), *Κοντά σε συμφωνία με την Αλβανία βρίσκεται η Αθήνα*, <https://www.kathimerini.gr/politics/970922/konta-se-symfonia-me-tin-alvania-vrisketai-i-athina/>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Νόμος 4716/2020 - ΦΕΚ 163/Α/28-8-2020, «Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ιταλικής Δημοκρατίας για την οριοθέτηση των αντίστοιχων Θαλασσίων Ζωνών τους», <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-suntheskes/nomos-4716-2020-rhek-163a-28-8-2020.html>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Νόμος 4717/2020 - ΦΕΚ 164/Α/28-8-2020, «Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου για την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης μεταξύ των δύο Κρατών», <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis->

[suntheke.gr/nomos-4717-2020-phek-164a-28-8-2020.html](https://www.suntheke.gr/nomos-4717-2020-phek-164a-28-8-2020.html), πρόσβαση Οκτώβριος 2021

naftemporiki.gr, (2020), <https://m.naftemporiki.gr/story/1662138/i-ellada-ginetai-kombos-diakinisis-fusikou-aeriu-sti-notioanatoliki-europi>, πρόσβαση Ιούλιος 2021

naftemporiki.gr, (2020), <https://www.naftemporiki.gr/story/1669876/epiboli-kuroseon-ton-ipa-stin-tourkia-gia-tous-s-400>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Oxford Reference, (2021), *Opinio Juris*, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100251755>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Παιδή, Ρ., (2020), *Ανταγωνισμοί και Συνεργασίες στην Ανατολική Μεσόγειο και η Ελλάδα*, Ινστιτούτο Διεθνών Ευρωπαϊκών και Αμυντικών Αναλύσεων, <http://idea.uom.gr/eastmed/>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Ροζάκης, Χρ., (2020) «ΤΑ ΝΕΑ ONLINE.» <https://www.tanea.gr>, <https://www.tanea.gr/2020/10/12/opinions/ellada-tourkia-oi-dierynitikes-epafes-oi-diapragmateyseis-kai-o-monodromos-tis-xagis/> πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Reuters (2020), *Egypt and Greece sign agreement on exclusive economic zone*, [https://www.reuters.com/article/us-egypt-greece-idUSKCN252\).216](https://www.reuters.com/article/us-egypt-greece-idUSKCN252).216), πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Rozakis, C., (2018), *Developments over Greece's territorial waters*, <https://www.ekathimerini.com/in-depth/analysis/234927/developments-over-greece-s-territorial-waters/>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Σταμπόλης, Κ., [energia.gr](http://www.energia.gr), (2016), <https://www.energia.gr/article/109160/h-vradyporia-toy-agogoy-east-med>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Συρίγος, Άγγ., (2020), *Μία αναγκαία συμφωνία*, <https://www.kathimerini.gr/opinion/1091434/mia-anagkaia-symfonia/>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Stanicek, B, (2020), *Turkey: Remodelling the eastern Mediterranean. Conflicting exploration of natural gas reserves*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652048/EPRS_BRI\(2020\)652048_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652048/EPRS_BRI(2020)652048_EN.pdf), πρόσβαση Οκτώβριος 2021

Τσιμπούκης, Π., (2020), *Με σφραγίδα του ΣΤΕ στα 12 μίλια τα χωρικά ύδατα στο Ιόνιο*, <https://www.protothema.gr/politics/article/1078285/me-sfragida-tou-ste-sta-12-milia-ta-horika-udata-sto-onio/>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

[tap-ag.gr](https://www.tap-ag.gr), <https://www.tap-ag.gr/schetikha-me-emhas/to-eyrhutero-plahisio/ohnotios-dihadromos-physikohu-aerhiou/>, πρόσβαση Νοέμβριος 2021

TALOS, (2006), *A manual on technical aspects of the United Nations Convention On The Law Of The Sea – 1982*, https://www.gc.noaa.gov/documents/gcil_iho_tech_aspects_los.pdf, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Theofili, M, (2020), *Letter dated 29 September 2020 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General*, <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/75/375>, πρόσβαση Οκτώβριος 2021

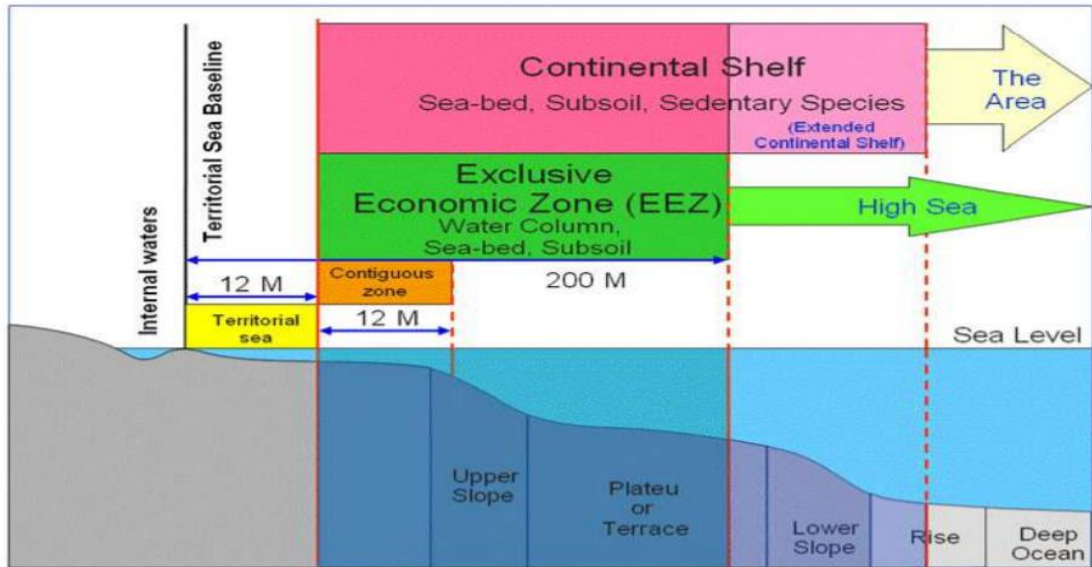
Tufts University, (2021), *Customary International Law and the Adoption of the Law of the Sea Convention*, <https://sites.tufts.edu/lawofthesea/chapter-one/>, πρόσβαση Νοέμβριος 2021

Türmen, R, (2020), *Whose Sea? A Turkish International Law Perspective on the Greek-Turkish Disputes*, <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/whose-sea-turkish-international-law-perspective-greek-turkish-disputes> πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

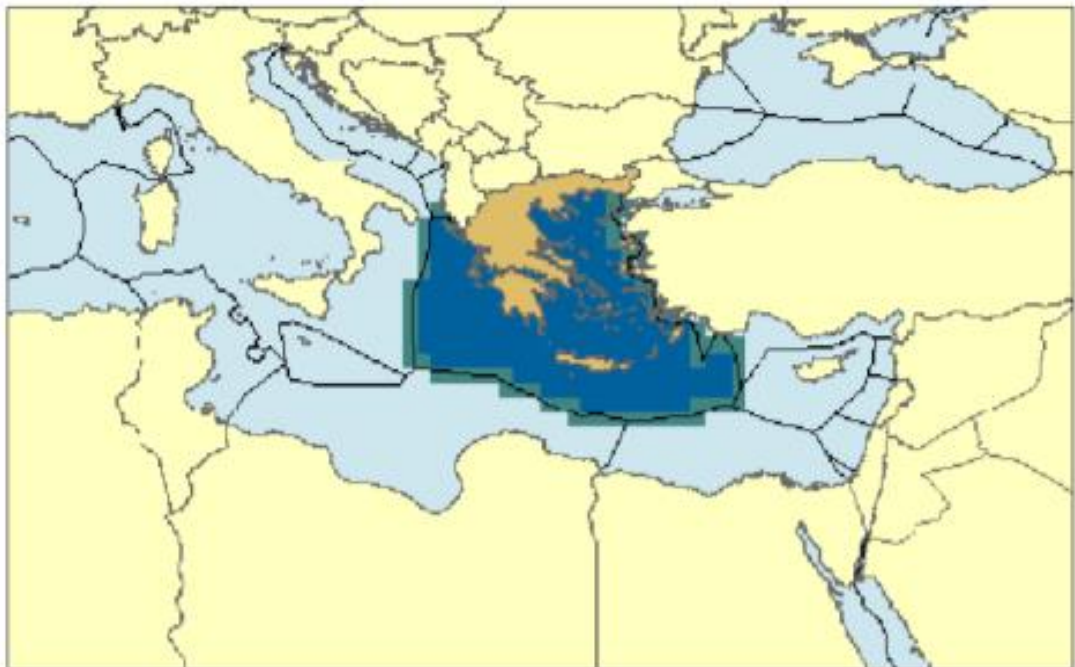
United Nations Convention on the Law of the Sea (1982), https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

Yiallourides, C, (2020), *Part I: Some Observations on the Agreement between Greece and Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone*, <https://www.ejiltalk.org/18969-2/>, πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021

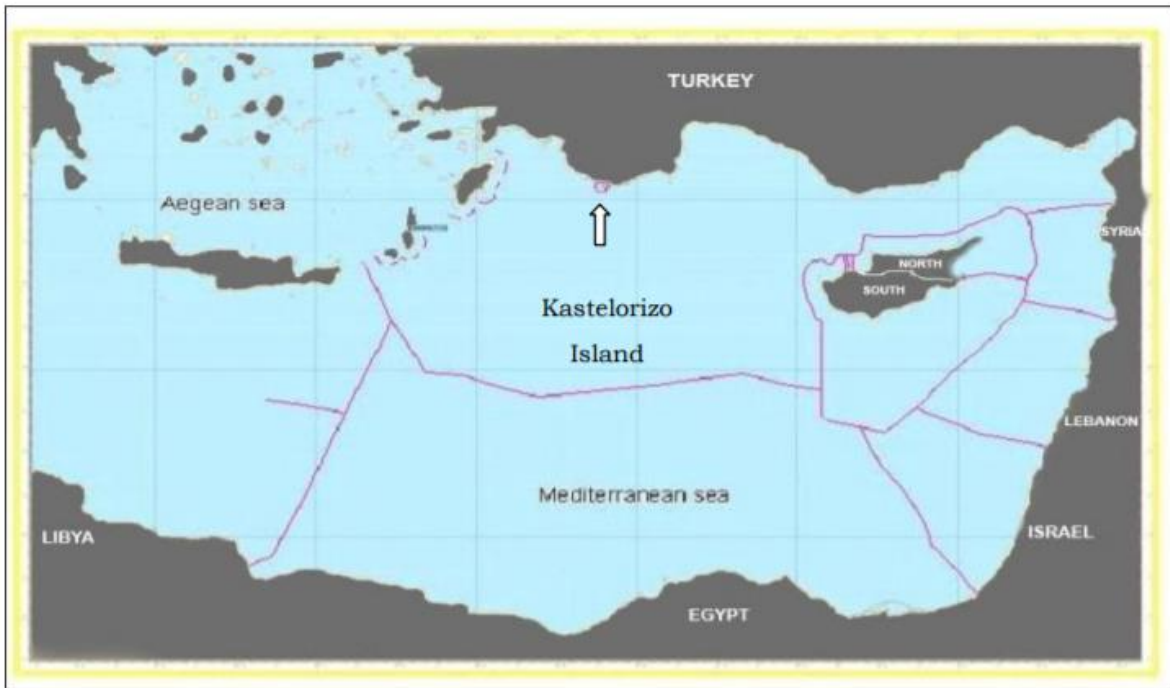
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»: ΧΑΡΤΕΣ - ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

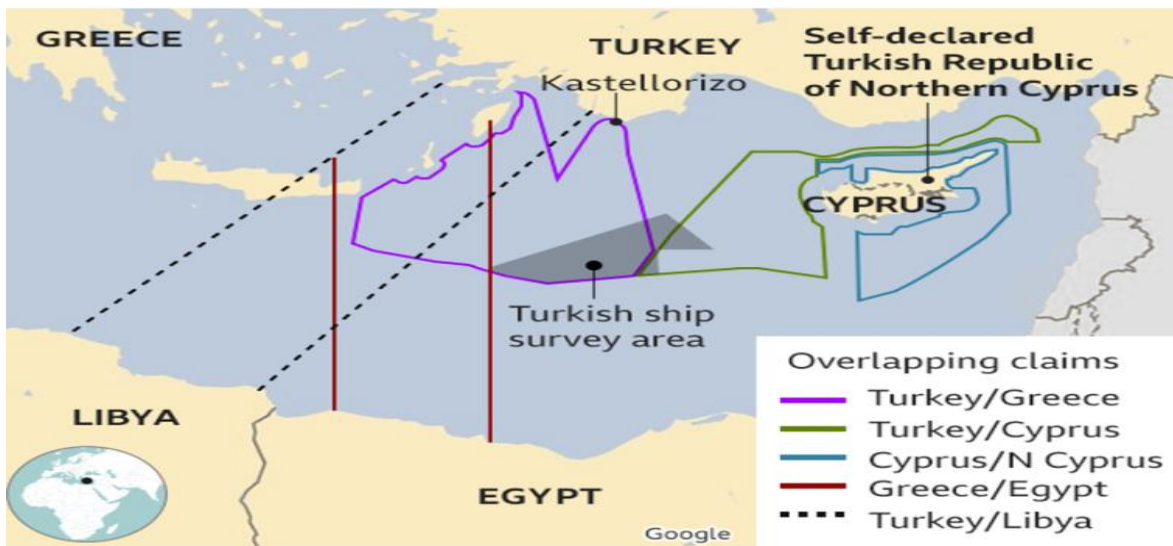
Εικόνα 1. Οι θαλάσσιες ζώνες σύμφωνα με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσα (Πηγή: Καστρίσιος, 2017, σελ. 54)

Εικόνα 2. Ελληνική άποψη της οριοθέτησης ΑΟΖ Ελλάδας-Τουρκίας (Πηγή: Sioussiouras και Chrysochou, 2014, σελ. 18)

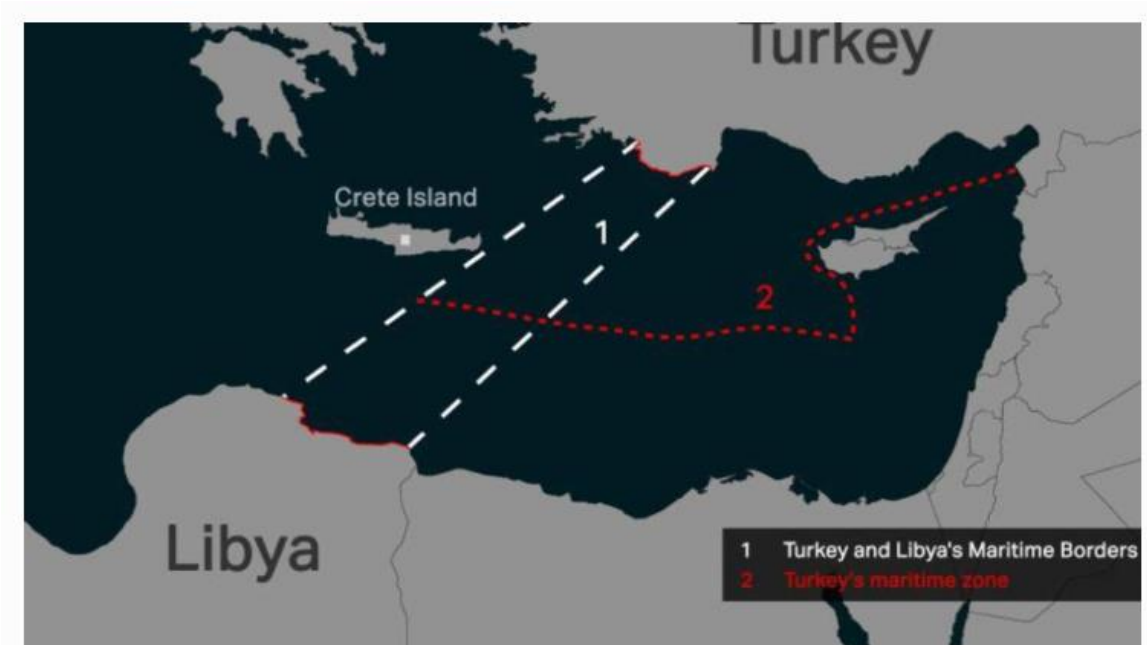
Εικόνα 3. Τουρκική άποψη της οριοθέτησης ΑΟΖ Ελλάδας-Τουρκίας (Πηγή: Siousiouras και Chrysochou, 2014, σελ. 17)

Εικόνα 4. Αλληλεπικαλυπτόμενες αξιώσεις ΑΟΖ στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου (Πηγή: Yiallourides, 2020)

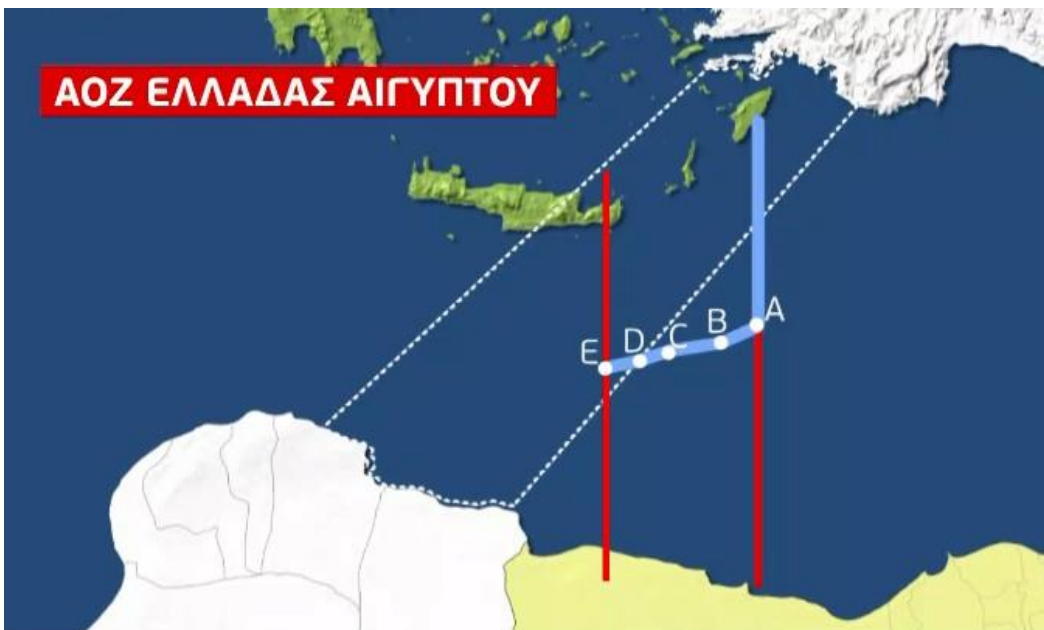
Εικόνα 5. Οριοθέτηση ΑΟΖ στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου με βάση το ΔΔ της Θάλασσας (Πηγή: Geopolitical Futures, 2020)

Εικόνα 6. ΑΟΖ Τουρκίας-Λιβύης σύμφωνα με το Τουρκολιβυκό Μνημόνιο (Πηγή: Cohen, 2020)

Εικόνα 7. Το δόγμα «Μαυί Vatan» (Πηγή: Dalay, 2021)

Εικόνα 8. ΑΟΖ Ελλάδας-Αιγύπτου (Πηγή: ta nea.gr, 2020)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»: ΠΙΝΑΚΕΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΩΝ

	Γεωγραφικό Πλάτος	Γεωγραφικό Μήκος
1	39° 57' 38.46" B	18° 57' 27.29" A
2	39° 52' 20.45" B	18° 56' 03.29" A
3	39° 48' 56.44" B	18° 54' 51.29" A
4	39° 17' 14.40" B	18° 55' 33.31" A
5	39° 01' 56.39" B	18° 53' 57.32" A
6	38° 29' 56.34" B	18° 43' 51.32" A
7	37° 51' 56.29" B	18° 28' 33.33" A
8	37° 21' 14.26" B	18° 16' 57,33" A
9	36° 59' 26.23" B	18° 19' 03.34" A
10	36° 54' 20.23" B	18° 19' 09.35" A
11	36° 44' 56.22" B	18° 18' 33.35" A
12	36° 26' 26,20" B	18° 17' 57.36" A
13	36° 24' 02,19 ' B	18° 17' 39.36" A
14	36° 10' 56.18" B	18° 15' 39.37" A
15	36° 08' 56.18" B	18° 15' 39.37" A
16	35° 34' 08.15" B	18° 20' 39.39" A

Πίνακας 1. Γεωγραφικές συντεταγμένες ΑΟΖ Ελλάδας-Ιταλίας

	Γεωγραφικό Πλάτος	Γεωγραφικό Μήκος
A	33-53-05.00 N	027-59-02.00 E
B	33-41-56.41 N	027-30-42.47 E
C	33-35-24.09 N	026-49-34.27 E
D	33-30-26.24 N	026-27-35.54 E
E	33-24-56.14 N	026-00-00 E

Πίνακας 2. Γεωγραφικές συντεταγμένες ΑΟΖ Ελλάδας-Αιγύπτου

	Γεωγραφικό Πλάτος	Γεωγραφικό Μήκος
1	33°38'40"	33°53'40"
2	33°51'30"	34°02'50"
3	33°59'40"	34°18'00"
4	34°23'20"	34°44'00"
5	34°39'30"	34°53'50"
6	34°45'00"	34°56'00"

Πίνακας 3. Γεωγραφικές συντεταγμένες ΑΟΖ Κύπρου-Λιβάνου

	Γεωγραφικό Πλάτος	Γεωγραφικό Μήκος
1	33° 45' 00"	30° 05' 00"
2	33° 34' 00"	30° 28' 30"
3	33° 30' 40"	30° 36' 40"
4	33° 21'20"	31° 07' 00"
5	33° 11' 30"	31° 36' 30"
6	33° 07' 20"	32° 01'20"
7	33° 00' 40"	32° 31' 00"
8	32° 53' 20"	32° 58' 20"

Πίνακας 4. Γεωγραφικές συντεταγμένες ΑΟΖ Κύπρου-Αιγύπτου

	Γεωγραφικό Πλάτος	Γεωγραφικό Μήκος
1	33°38'40"	33°53'40"
2	33°37'24"	33°52'06"
3	33°32'59"	33°46'42"
4	33°30'00"	33°43'05"
5	33°24'27"	33°36'15"
6	33°16'55"	33°27'02"
7	33°09'25"	33°17'50"
8	33°03'22"	33°10'28"
9	32°59'37"	33°05'56"
10	32°56'03"	33°01'36"
11	32°54'35"	32°59'50"
12	32°53'20"	32°58'20"

Πίνακας 5. Γεωγραφικές συντεταγμένες ΑΟΖ Κύπρου-Ισραήλ